

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**YAŞLI BİREYLERDE İHMAL VE İSTİSMAR OLGUSUNUN SOSYO-
EKONOMİK NEDENLERİ: MUĞLA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TULE GÜLTEKİN

DR. ÖĞR. ÜYESİ SERGENDER SEZER

ARALIK, 2018
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**YAŞLI BİREYLERDE İHMAL VE İSTİSMAR OLGUSUNUN SOSYO-
EKONOMİK NEDENLERİ: MUĞLA ÖRNEĞİ**

TEZLİ YÜKSEK LİSANS TEZİ

TULE GÜLTEKİN

DR. ÖĞR. ÜYESİ SERGENDER SEZER

ARALIK, 2018
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YAŞLI BİREYLERDE İHMAL VE İSTİSMAR OLGUSUNUN SOSYO-EKONOMİK
NEDENLERİ: MUĞLA ÖRNEĞİ

TULE GÜLTEKİN

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
Tezli Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 31.12.2018
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 24.12.2018

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Sergender SEZER
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Savaş ÇAĞLAYAN
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Figen PASLI

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Tuncay ÖĞÜN

ARALIK, 2018

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 05/12/2018 tarih ve 866/3. sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Tule GÜLTEKİN'in "Yaşlı Bireylerde İhmal ve İstismar Olgusunun Sosyoekonomik Nedenleri: Muğla Örneği" adlı tezini incelemiş ve aday 24/12/2018 tarihinde saat 14:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine oylarlaştırılarak..... ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Sergender SEZER

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Savaş ÇAĞLAYAN

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Figen PASLI

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Yaşlı Bireylerde İhmal ve İstismar Olgularının Sosyoekonomik Nedenleri: Muğla Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

31/12/2018

Tule GÜLTEKİN

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ GİRİŞ FORMU		
YAZARIN		
Soyadı: GÜLTEKİN Adı : TULE	Referans No: 10227428	
TEZİN ADI Türkçe : YAŞLI BİREYLERDE İHMAL VE İSTİSMAR OLGULARININ SOSYOEKONOMİK NEDENLERİ: MUĞLA ÖRNEĞİ Y. Dil : TÜRKÇE		
TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans X	Doktora 0	Sanatta Yeterlilik 0
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ Üniversite : MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ Fakülte : EDEBİYAT FAKÜLTESİ Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ Diğer Kuruluşlar : Tarih :		
TEZ YAYINLANMIŞSA Yayınlayan : Basım Yeri : Basım Tarihi : ISBN :		
TEZ YÖNETİCİSİNİN Soyadı, Adı : SEZER, SERGENDER Ünvanı : Dr. Öğr. Üyesi		

S. Sezer

TEZİN YAZILDIĞI DİL: TÜRKÇE
TEZİN SAYFA SAYISI: 134

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Yaşlılık
2. Yaşlılıkta İhmal ve İstismar

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Yaşlanma
2. İhmal
3. İstismar
4. Ekolojik Yaklaşım

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks,
abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. Aging
2. Neglect
3. Abuse
4. Ecological Approach

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 31/10/2018

ÖZET

Bu çalışma, doğumda beklenen ortalama yaşam süresi açısından 80.3 yıl ile ikinci sırada, yaşlı nüfus oranı açısından da % 11,6'lık oranda 26. sırada olan Muğla'da yapılmıştır. Yaşlı ihmal ve istismarlarının sosyal ve ekonomik nedenlerini bulmayı amaçlayan bu araştırmanın saha araştırması altı ayda yapılmıştır.

Saha araştırması Menteşe, Milas, Yatağan ve Köyceğiz'de 65 yaş ve üstündeki yaşlılarda 40 bireyle görüşme ve gözlem tekniği kullanılarak yapılmıştır. Ayrıca son beş yıl içindeki basına yansımış yaşlı ihmal ve istismarını içeren haberler de taranmıştır. Bu teknikle toplam 58 yaşlı ihmal ve istismarı ile ilgili habere ulaşılmıştır. Bu haberlerden elde edilen veriler de araştırma bulgularıyla birlikte analiz edilmiştir.

Araştırma bir temel ve altı alt varsayımdan hareketle yapılmış, elde edilen bulgularla bu varsayımlar test edilerek yorumlanmıştır. Araştırmadaki temel kuramsal yaklaşım ekolojik yaklaşım olurken, yöntem olarak yorumlayıcı-anlayıcı yöntem tercih edilmiştir.

Sonuç olarak, araştırma kapsamında 27 ihmal ve 21 istismar olgusu tespit edilmiştir. Sahadan elde edilen bulguların psikolojik ihmal ve istismar ile ekonomik istismar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, İhmal, İstismar, Ekolojik Yaklaşım

ABSTRACT

This study was carried out in Muğla which is at second place with 80.3 years in terms of the expected life expectancy at birth, and at the twenty-seventh place in the rate of 11.6% in terms of the elderly population. The field research of this research, which aims to find the social and economic reasons of elderly neglect and abuse, was conducted in six months.

Field survey was conducted by using interview and observation technique with 40 individuals aged 65 and over in Menteşe, Milas, Yatağan and Köyceğiz. In addition, news that included neglect and abuse in the past five years were also scanned. With this technique, a total of 58 elderly people have been informed about neglect and abuse. The data obtained from these reports were analyzed together with the research findings.

The research was conducted based on a base and six sub-assumptions and these assumptions were tested and interpreted. While the ecological approach is the main theoretical approach in the study, the method of interpreting-understanding is preferred.

As a result, 27 cases of neglect and 21 abuse cases were identified. It is seen that the findings obtained from the field focus on psychological neglect and abuse and economic abuse.

Keywords: Aging, Neglect, Abuse, Ecological Approach.

ÖNSÖZ

Muğla ilinde gerçekleştirilmiş olan bu tez çalışması yaşlı bireylerde ihmal ve istismar olgularını daha görünür kılabilmek ve daha sonraki çalışmalara farkındalık yaratmak amacıyla oldukça önemlidir. Bu süreçte benimle desteğini, emeğini, bilgisini ve zamanını paylaşan, hem akademik hem de manevi olarak her zaman destek olan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sergender SEZER'e,

Yüksek lisans sürecim boyunca benimle bilgi ve tecrübelerini paylaşan değerli bölüm hocalarıma,

Araştırmama katılarak bilgilerini benimle paylaşan değerli katılımcılarıma,

Bu zorlu süreçte özellikle saha çalışmalarımda yanımda olan, motivasyonumu kuvvetlendiren Mücahit ŞAHİN'e,

Manevi olarak desteklerini her zaman hissettiğim Zahide YUVAKGİL, Hatice Selin IRMAK, Ayşe MERCAN, Mevlüde TÜRKAN ve Hasret Selda KİRAZ'a,

Ayrıca bu süreçte beni yalnız bırakmayan, sevgisini, desteğini ve inancımı hiçbir zaman eksik etmeyen, tüm sıkıntılı anlarda yanımda olan babam Hasan GÜLTEKİN, annem Şükran GÜLTEKİN, abim Efehan GÜLTEKİN ve amcam Ahmet GÜLTEKİN'e teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
TABLOLAR DİZİNİ.....	V
FOTOĞRAF DİZİNİ.....	VI
KISALTMALAR DİZİNİ.....	VII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: YAŞLANMA VE YAŞLILIK.....	5
1.1.Yaşlanma Teorileri.....	9
1.1.1. Modernleşme yaklaşımları.....	9
1.1.2. Aktivite teorisi.....	10
1.1.3. Yaşamdanda geri çekilme teorisi.....	11
1.1.4. Rol kaybetme teorisi.....	11
1.1.5. Süreklilik teorisi.....	12
1.1.6. Yaş tabakalaşma teorisi.....	13
1.1.7. Etiketleme teorisi.....	14
1.1.8. Yaşlanmanın politik ekonomisi.....	14
1.1.9. Alt kültür teorisi.....	15
1.1.10. Alışveriş teorisi.....	16
1.2. Yaşlılıkta Ortaya Çıkan Sorunlar.....	17
1.2.1. Fizyolojik sorunlar.....	17
1.2.2. Psikolojik sorunlar.....	18
1.2.3. Sosyo-ekonomik sorunlar.....	19
1.2.3.1. Yoksulluk.....	20
1.2.3.2. Yaşlılıkta sosyal dışlanma ve ayrımcılık.....	21
1.2.3.3. Yaşlılık ve engellilik.....	23
1.2.3.4. Yalnızlık.....	24
1.3. Göç, Kentleşme ve Kentleşmenin Yaşlı Bireylere Etkisi.....	26
1.4. Yaşlılık ve İnanç İlişkisi.....	30
1.5. Dünya’da ve Türkiye’de Yaşlılık.....	31
1.5.1. Dünya’da yaşlılık.....	31

1.5.2. Türkiye’de yaşlılık.....	33

İKİNCİ BÖLÜM: YAŞLI İHMALİ VE İSTİSMARI.....35

2.1. Yaşlılıkta İhmal ve Türleri.....	35
2.2. Yaşlılıkta İstismar ve Türleri.....	36
2.3. Yaşlı İhmal ve İstismarını Oluşturabilecek Risk Faktörleri.....	39
2.4. İhmal ve İstismar Çalışmalarının Sınırlılıkları.....	41
2.5. Yaşlı Bireylerde İstismara İlişkin Yaklaşımlar.....	42
2.5.1. Ekolojik yaklaşım.....	42
2.5.2. Aile sistemleri yaklaşımı.....	43
2.5.3. Sosyal değişme yaklaşımı.....	43
2.5.4. Bağımlılık yaklaşımı.....	44
2.5.5. Psikopatoloji yaklaşımı.....	44
2.5.6. Sosyal öğrenme yaklaşımı.....	45
2.5.7. Bakım verenin stresi yaklaşımı.....	45
2.6. Yaşlılıkta İhmal ve İstismar ile İlgili Çalışmalar.....	45
2.7. Yaşlı İhmal ve İstismarının Önlenmesi.....	47
2.7.1. Bireysel stratejiler.....	47
2.7.2. Hizmet sağlayıcılara yönelik stratejiler.....	48
2.7.3. Toplumsal önlemler.....	49
2.7.4. Kurumların alması gereken önlemler ve stratejileri.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMSEL MODELİ.....51

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	51
3.2. Evren ve Örneklem.....	53
3.3. Araştırma Tekniği ve Analiz Süreçleri.....	54
3.3.1. Ölçme.....	55
3.3.1.1. Bağımlı değişken: yaşlı ihmal ve istismarı.....	55
3.3.1.2. Bağımsız değişkenler.....	55
3.4. Araştırmanın Yöntemi.....	57
3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	58
3.6. Araştırmanın Varsayımları.....	59

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	61
4.1. Yaşlı Bireylerde İhmale İlişkin Bulgular.....	70
4.1.1. Fiziksel ihmal.....	71
4.1.2. Psikolojik ihmal.....	74
4.1.3. Kendini ihmal.....	76
4.2. Yaşlı Bireylerde İstismara İlişkin Bulgular.....	79
4.2.1. Fiziksel istismar.....	80
4.2.2. Psikolojik istismar.....	82
4.2.3. Ekonomik istismar.....	85
4.2.4. Cinsel istismar.....	89
4.3. Bulguların Genel Değerlendirilmesi.....	90
BEŞİNCİ BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	95
KAYNAKÇA.....	103
EK A: Yarı Yapılandırılmış Soru Formu.....	114
EK B: İzin Dilekçesi.....	117

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. 1. 2017 ve 2050'de 60 yaş ve üstü nüfusun bölgelere göre dağılımı	32
Tablo 1. 2. 2017 yılında 60 yaş üzerinde en yüksek orana sahip 10 ülke	33
Tablo 2. 1. İhmal ve İstismara Sebep Olabilecek Risk Faktörleri	40
Tablo 3. 1. Örnekleme yer alan ilçeler, ilçelerdeki 65 yaş ve üzeri nüfus ve belirlenen örneklem.....	53
Tablo 3. 2. Araştırma Kapsamında Ulaşılan Mahalleler.....	54
Tablo 4. 1. Mentеше ve Milas araştırmalarında yaşlı bireylerin yalnızlık oranları ..	62
Tablo 4. 2. Mentеше ve Milas araştırmalarında yaşlı bireylerin çocuklarından ve torunlarından beklediği ilgili görme durumları.....	62
Tablo 4. 3. Mentеше ve Milas araştırmalarında yaşlı bireylerin günlük yaşamlarından karşılaştıkları fiziksel zorluklar	63
Tablo 4. 4. Derinlemesine Görüşmelerin Özeti – 1	64
Tablo 4. 5. Derinlemesine Görüşmelerin Özeti – 2	65
Tablo 4. 6. Derinlemesine Görüşmelerin Özeti – 3	66
Tablo 4. 7. Derinlemesine Görüşmelerin Özeti – 4	67
Tablo 4. 8. Katılımcıların Eğitim Durumu.....	68
Tablo 4. 9. Katılımcıların Kiminle Birlikte Yaşadığı	69
Tablo 4.10. İhmal bulgularına rastlanan bireylerin ihmâl türlerine göre dağılımı...	70
Tablo 4.11. İhmal bulgularına rastlanan bireylerin kiminle birlikte yaşadığı.....	71
Tablo 4.12. İstismar bulgularına rastlanan bireylerin ihmâl türlerine göre dağılımı	79
Tablo 4.13. İstismar bulgularına rastlanan bireylerin kiminle birlikte yaşadığı	80

FOTOĞRAF DİZİNİ

Fotoğraf 4. 1.....	73
Fotoğraf 4. 2.....	74
Fotoğraf 4. 3.....	78
Fotoğraf 4. 4.....	83
Fotoğraf 4. 5.....	84
Fotoğraf 4. 6.....	88
Fotoğraf 4. 7.....	88

KISALTMALAR DİZİNİ

ADNKS: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

BM: Birleşmiş Milletler

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

WHO: World Health Organization

GİRİŞ

İnsan türü diğer tüm canlılar gibi doğup, gelişip, büyüüp sonrasında da yaşlanarak doğal yaşam seyri içinde ölen bir türdür. İşte bu yüzden ki, yaşlılık ve engellilik insanlara bilinçaltında tutup gizledikleri hastalık, aciziyet ve ölüm olgusunu hatırlatır. Bu nedenle yaşlılık istenen, arzu edilen bir durum değildir. Yaşam evreleri içinde belki de en hoşnut olunmayan evredir ve bu evrede her geçen günün bir önceki günden daha iyi olma ihtimali düşüktür.

İnsanlığın ilk zamanlarından bugüne yaşam koşulları iyileştikçe toplumdaki yaşlı nüfusunda göreceli olarak bir artış meydana gelmiştir. Bugün artık en gelişmişinden, en gelişmemişine hemen hemen her toplumda bir yaşlılık sorunu vardır. 20. yüzyılın başlarından itibaren doğurganlık hızının azalması, ortalama yaşam beklentisinin artması, bireylerin sağlığını koruma ve geliştirme konusunda bilinçlenmesi, beslenme koşullarındaki iyileşme, hastalıklarda erken tanı ve tedavi imkanlarının artması ve pek çok hastalığın kontrol altına alınması gibi nedenlerle yaşlı nüfus hızla artış göstermektedir. Yaşlı nüfusundaki bu artış yaşlılık dönemine özgü sorunları ve hizmet gereksinimlerini de beraberinde getirmektedir. Yaşlanma sürecinde yaşanan biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimler, yaşlı bireyleri daha kırılgan hale getirmekte ve yaşlılık döneminde çeşitli sorunlara zemin hazırlayabilmektedir.

Yirminci yüzyıldan itibaren yaşlılığın bireysel bir konu olmasının ötesinde toplumsal bir sorun olarak ortaya çıkması ile birlikte toplumların yaşlanması bireylerin yaşlanmasından daha önemli bir hal almaya başlamıştır. Sanayileşme ve beraberinde getirdiği kentleşme sonucunda, ekonomik ve sosyal yapıda değişimler, kırsal düzenden kent ve sanayi düzenine doğru hareket, geniş ailelerin çekirdek ailelere dönüşmesi söz konusudur. Bu yeni düzen içerisinde yaşlı bireylerin bir “yük” olarak görülmeye başlanması ile birlikte, bireyler yalnızlık, yoksulluk, dışlanma ve bunun gibi pek çok sorunla karşı karşıya kalmaya ve yaşlılık dönemine uyum sorunu yaşama başlamışlardır. Özellikle aile bireylerinin pek çok farklı alanda değişim yaşayan yaşlı bireye sosyal ve psikolojik desteği ver(e)mediği durumlarda yaşlı bireylerde uyum sorunları görülmektedir. Bu sorunların

paralelinde fizyolojik ve psikolojik hastalıkların görülme sıklığı artmaktadır (Öztop ve Akkurt, 2016: 48-49).

Yaşlı bireyler açısından bakıldığında aile, başlıca psikolojik toplumsal nitelikli destek sistemidir. Günümüz toplumlarında ailenin sağladığı sosyal destek ve yardımlar yaşlı bireyler için oldukça önemlidir. Bireyler yaşlandıkça aile daha ön plana çıkmakta ve yaşamın merkezi konumuna gelmektedir (Kalınkara, 2016: 162). Yaşlı bireyler gerekli olan toplumsal ve psikolojik desteği öncelikle aile bireylerinin sağlamasını, bunun sağlanamadığı durumlarda ise devletin kendilerine rahat ve huzurlu bir bakım sağlamasını istemektedirler. Bunların sağlanamadığı durumlarda ise yaşlı bireyler de yaşlanmanın getirdiği sorunlar daha ağır hissedilmekte, bireylere sosyal destek sağlayabilecek hizmetler de yetersiz kalmaktadır. Bu durumda yaşlı bireylerin sosyolojik ve psikolojik problemler ile karşı karşıya kalması söz konusu olabilmektedir.

Yaşlılık bireyler, toplumlar ve devletler için çok çeşitli sorunlar yaratmaktadır ve bu sorunlar her geçen yıl biraz daha artmaktadır. Olayın psikolojik, sosyolojik, sağlık boyutunun yanında bir de ciddi bir ekonomik boyut ortaya çıkmaktadır.

Yaşlılığın bireyler için ortaya çıkardığı önemli sorunlardan biri de yaşlı ihmal ve istismarlarıdır. Yaşlanma ile meydana gelen fiziksel, ruhsal, sosyal ve çevresel değişimler, kayıplar, göç, aile yapısında ve ilişkilerde görülen çözülme ile birlikte, yaşlı bireylerde ihmal ve istismar olguları da artış göstermeye başlamıştır. Dünya üzerinde gittikçe artan yaşlı nüfus ile birlikte önemsenen bir konu olmaya başlamıştır. Pek çok farklı ülke bununla ilgili çalışmalar yürütmekte ve önlemler almaktadır.

Türkiye'ye bakıldığında son dönemlerde yaşlı bireylerde görülen ihmal ve istismar olguları giderek öne çıkan ve önem kazanan bir konu haline almaktadır. Her ülkenin özgün bir kültürel yapısı, demografisi ve siyasi yapısı olduğu göz önünde bulundurulursa yurt dışında yapılmış çalışmaların yanında Türkiye odaklı çalışmalar desteklenerek öncelikle ihmal ve istismar profili oluşturulmalı, sebepleri ve sonuçları tüm yönleriyle analiz edilip çözümler üretilmelidir.

İhmal ve istismar konuları çoğu zaman hem mağdurun hem de çevredekilerin olguların üzerini örtmesi, olayları dillendirmenin ayıp olarak görülmesi veya içinde bulunulan çevrede ihmal ve istismar davranışlarının normalleştirilmesi gibi nedenlerle net olarak tespit edilemeyen bir konudur. İhmal ve istismarın tüm yönleriyle ortaya çıkamamasının diğer sebepleri arasında, maruz kalınan davranışın ihmal veya istismar olarak değerlendirilmemesi, bu konudaki bilgi ve bilinç eksikliği, daha kötüsüyle karşılaşmaktan duyulan korku, bu davranışları yapanların tümüyle uzaklaşmasından duyulan korku, kol kırılır yen içinde kalır anlayışı içinde kendi yakınlarının toplumdaki konumunu etkilemesi veya adli süreçlere, cezalara maruz kalmasını istememe gibi sebepler vardır. Bu sebeplerle ihmal ve istismar çalışmaları olguların açığa çıkarılması normalleştirilmenin önüne geçilmesi açısından oldukça önem taşımaktadır.

Çalışmalar sonucunda ihmal ve istismarın önleyici tedbirlerin belirlenmesi ve mağdur olan bireyin durumunun tespit edilerek yeni hizmet modellerinin oluşturulması gerekmektedir. İhmal ve istismara maruz kalmış yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin yükselmesi ve benlik saygılarının artırılması ancak bu gibi çalışmalarla mümkün olacaktır. Hem dünya da hem de Türkiye’de hızla artmakta olan yaşlı nüfusun olduğu düşünüldüğünde ihmal ve istismar vakalarının artacağını ön görmek çok da zor değildir.

Muğla ilinin yaşlı projeksiyonları incelendiğinde düzenli olarak artış gösteren bir yaşlı nüfusu olduğu görülmektedir. Dağlık ve dağınık bir yapıya sahip olan Muğla’da gerçekleştirilen bu tez çalışmasında yaşlı bireylerin ihmal ve istismara maruz kalıp kalmadıkları ve bunun altında yatan sosyoekonomik sebepler ele alınmıştır. Bu kapsamda çalışma şu şekilde planlanmıştır:

Çalışma içerisinde ilk olarak yaşlanma ve yaşlılık kavramlarının tanımlarına, türlerine yer verilmiştir. Daha sonra yaşlanma ve yaşlılık kuramlarına değinilerek ve bu süreçte ortaya çıkabilecek sorunlar irdelenmiştir. İkinci bölümde ise; öncelikle ihmal ve istismar tanımlamaları yapılmış sonrasında, türlerinden, kuramlarından bahsedilmiştir. Yine aynı bölüm içerisinde ihmal ve istismarın risk faktörleri, çalışmaların sınırlılıkları ele alınmıştır. Daha sonra literatür taraması aşamasında rastlanan yaşlı bireyler de ihmal ve istismar çalışmalarına yer

verilmiştir. İkinci bölüm önlem ve stratejilerden bahsedilerek sonlandırılmıştır. Üçüncü bölüm araştırmanın yöntemsel çerçevesinin oluşturulduğu bölümdür. Bu bölüm içerisinde evren, örneklem, çalışmanın amacı, değişkenleri ve sınırlılıklarına değinilmiştir. Ayrıca bölüm içerisinde varsayımlar verilmiş ve araştırmanın yöntemi olan yorumlayıcı-anlayıcı sosyoloji açıklanmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde yaşlı bireyler ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler ile elde edilen bulgular analiz edilerek sunulmuştur. Analiz sonuçlarının sunumunda hem tablolar hem de görüşmelerden yapılan alıntılardan yararlanılmıştır. Son olarak beşinci bölümde literatürden ve saha araştırması ile ulaşılan bulgulardan elde edilen veriler ile birlikte ihmal ve istismar olgularında neler yapılabileceği tartışılmıştır. Bunun yanında olguların önlenmesi için uygulanabilecek yöntemler bu bölümde irdelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM: YAŞLANMA VE YAŞLILIK

Yaşlılık insanlığın topluluklar halinde mağaralarda ve ilkel barınaklarda yaşamaya başladığı zamanlardan bu güne bir olgu ve sorun olarak tüm topluluk ve toplumlarda vardır. Bir şekilde bu haliyle hikâyelerin, masalların, anlatıların, efsanelerin, edebiyatın, sanatın ve gündelik iletişim dilinin konusu olagelmıştır. Bunun en önemli sebebi, yaşlılığın algısındaki farklılıklardır. Kimi topluluk veya toplumlara göre yaşlılık bir bilgelik, olgunluk, yaşamsal mutluluğun zirvesi ve bunlara bağlı olarak saygınlık, yücelik, kutsallık atfedilmesi gereken bir yaşamsal süreç iken, kimilerinde yaşamın son aşaması, ölümün kıyısına-kapısına gelmişlik, buna bağlı olarak da hastalık, zayıflık, irade yoksunluğu, muhtaçlık, acizlik vb. istenilmeyen kötü özellikler atfedilmektedir.

Toplumların kültürlerinde, kültürü oluşturan edebiyat, sanat, inanç, gündelik yaşam pratikleri gibi unsurlarda yaşlılık hep uzak durulması gereken, istenmeyen, yaşamın sonuna yaklaşmışlığı vurgulayan bir olgudur. Bu yönüyle bireyler yaşlanmadıkları sürece konuyla ilgili çok fazla düşünmemek, yönetim kademelerinde konuya dair sosyal politikaların geliştirilmesini devletin ve toplumun ekonomisine bir yük olarak görmek, başka bir deyişle görmezden gelmek eğilimindedirler.

Modernleşme öncesi toplumlarda yaşlılığa verilen değer, bilgi, deneyim, olgunluk, soğukkanlılık, akılcılık gibi pozitif olduğundan ve geleneksel yapı içerisinde mutlaka onlara göre işler olduğundan, ayrıca yaşlıya saygı bir kültürel değer kabul edildiğinden, yaşlılık bir statü olarak görülmektedir. Modernleşme bireyi iş ve üretim açısından değerlendirdiği için modern toplumlarda iş yaşamından ve üretimden uzaklaşan yaşlılar aile ve ülke ekonomisine yük olarak görülme eğilimindedirler (Kalınkara, 2016: 55-67).

Buna rağmen özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusunun artışıyla birlikte modern toplumların ve onların ürettikleri bilimlerin daha ciddi olarak ilgilendikleri bir mesele olmaya başlamıştır (Şentürk, 2018: 83-85). Çünkü yaşlılık görmezden gelindikçe toplumsal açıdan daha büyük sorun haline gelmektedir. Türkiye’de ise konuya ilgi hala tam olması gerektiği gibi

olmamakla birlikte son 15-20 yıllık süreçte yaşlılık konusundaki çalışmalarda büyük bir artış yaşanmıştır.

Yaşamın evrelerini kesin olarak birbirinden ayırmak mümkün olmasa da yaşlılık dönemi doğal, evrensel ve en hassas dönemlerden biridir. Her şeyden önce yaşamın son dönemi olarak görülen yaşlılık, üzerinde kesin bir tanımlamanın yapılmadığı bir kavram ve olgudur. Bu nedenle yaşlılık dönemden döneme, toplumdan topluma, bilimsel disiplinlere ve kişisel algılara göre değişebilmektedir. Yaşlılık genellikle bireylerin belirli bir yaşa gelmesi olarak değerlendirilmektedir. Fakat bu tanımlamalar da sosyokültürel ortama ve döneme göre değişiklik göstermektedir (Baran, 2005: 27). Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization-WHO), (1984: 8), kronolojik olarak 65 yaş ve üzerindeki bireyleri yaşlı olarak tanımlanmakta ve birçok noktada bu tanımlama kullanılmaktadır.

Yaşlılık döneminin kronolojik olarak ele alınmasının nedeni fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak kesin sınırlarının belirlenmesinin güç olmasıdır. Yaşlılık çevre ile genetik yapı arasındaki etkileşimin en üst noktaya ulaştığı, fiziksel ve psikolojik olarak değişimlerin yaşandığı bir dönemdir (Pekcan, 2000: 51). Fakat yaşlılığı sadece kronolojik olarak tanımlamak doğru değildir. Çünkü aynı yaşta olan her birey aynı fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik özelliklere sahip değildir. Bu sebeple farklı yaşlanma türleri ortaya çıkmıştır. Bunlar; kronolojik yaşlanma, biyolojik yaşlanma, psikolojik yaşlanma, sosyolojik yaşlanma ve toplumsal yaşlanmadır.

a) Kronolojik Yaşlanma: Kronolojik yaşlanma, daha çok tıbbi açıdan ele alınan ve Dünya Sağlık Örgütü'nün belirlediği yaş sınırıyla belirlenmiş yaş alımına bağlı yaşlanma türüdür. Kronolojik anlamda yaşlılık, yıllık zaman dilimlerini temel alınarak yapılan bir tanımlamadır. Ancak bu tanımlamanın tek başına yeterli olmadığı ve yaşın sadece bir etiket olduğu yönünde eleştiriler yapılmaktadır (Tufan, 2001: 38). Yaygın olarak 65 yaş yaşlılık sınırı olarak kabul edilmekteyken, doğumda beklenen yaşam süresinin düşük olduğu ülkelerde bu mümkün değildir. Bu noktada toplumsal yaşam koşulları göz önünde bulundurularak yeni tanımlamaların yapılması gerekmektedir.

b) Biyolojik Yaşlanma: Biyolojik yaşlanma, kronolojik yaşlanma ile meydana gelen ve zamanla bireyin anatomisinde meydana gelen değişiklikleri ifade etmektedir (Arpacı, 2005: 17). Kronolojik yaşlanma her bireyde aynı ilerlerken biyolojik yaşlanma bireyden bireye farklılık göstermektedir. Ayrıca kronolojik yaşlanma ve biyolojik yaşlanma her zaman birbirine paralel olarak ilerlemez. Bu noktada genetik ve çevresel faktörler önem kazanmaktadır. Biyolojik yaşlanma bireyin sağlık durumuyla birlikte tanımlanır ve bu nedenle tıbbi tetkiklerle belirlenmektedir (Ceylan, 2015: 32-34). Ayrıca aynı bölgede ve aynı zaman diliminde yaşayan bireylerin biyolojik olarak yaşlanma hızları ve şekilleri birbirinden farklılık göstermektedir. Bireylerin cinsiyeti, iş gücüne katılıma durumu biyolojik yaşlanma üzerinde etkilidir. Dolayısıyla bir kişinin yaşı 50-55 olsa bile o kişinin fiziksel görünümündeki yaşlanma izleri, biyolojik işlevlerindeki yetersizlik, zihin kapasitesinin azalması, kendi ihtiyaçlarını karşılamaındaki güçlükler ile birlikte yaşam kalitesindeki düşüş de yaşlılığın görünmesinde etkilidir. Aynı zamanda bireylerin yaşamları boyunca sürdürdükleri alışkanlıkları ve sağlıklı yaşlanıp yaşlanmadıkları da biyolojik yaşlanmada belirleyici niteliktedir.

c) Psikolojik Yaşlanma: Psikolojik yaşlanma, bireylerin yaşama bakışları, yaşam döngülerinin psikolojik yapılarındaki etki biçimleri, kendilerini gerçekleştirme düzeyleri, yaşamdan zevk alma ve diğer insanlarla iletişim becerileri ile doğrudan etkili bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlılık fizyolojik olarak gerilemelerin olduğu, bunun yanında da psikososyal gelişmelerin devam ettiği bir evredir (Öz, 2002: 18).

Psikolojik olarak yaşlılık kişinin kendisini yaşlı hissedip hissetmediği ile tanımlanan bir durumdur. Bu sebeple de görecelidir ve toplumdaki topluma, bireyden bireye değişkenlik göstermektedir. Psikolojik yaşlanma da bireylerin ekonomik durumu, eğitim düzeyi, cinsiyeti ve yaşam seyri gibi faktörler önem kazanmaktadır (Tufan, 2001: 39). Bireyin yaşlılık dönemine hazırlanmaması bir anda oluşan yaşlı algısı, bireyi psikolojik sorunlara itmektir. Özellikle emeklilik ile oluşan boşluk ve işe yaramama hissi bireyler üzerinde olumsuz etkilerden bazılarıdır.

d) Sosyolojik Yaşlanma: Bireyin içinde yaşadığı toplumdaki yaş ile birlikte ortaya çıkan değerlerle ve normlarla, başka bir ifade ile toplumsal ve kültürel yapıyla ortaya çıkan yaşlanma sürecidir. Sosyolojik yaşlanma yaşa bağlı olarak ortaya çıkan rolleri ve beklentileri kapsamaktadır (Kılavuz, 2003: 7). Bireylere aldıkları yaşların yanında, annelik-babalık, büyükannelik-büyükbabalık gibi statüler ile birlikte yüklenen anlamlar da sosyolojik yaşlanmada etkilidir. Bunun yanında genetik özelliklerden veya yaşamın getirdiği olayların etkisiyle saç dökülmesi, saçların beyazlaması gibi etkilerle de bir yaşlılık algısı oluşabilmektedir. Bu durumlar diğer sosyolojik özelliklerle birleşince bireyler hem kendilerini yaşlı olarak algılayabilmekte, hem de diğer bireyler tarafından yaşlı olarak kabul edilebilmektedirler.

Sosyal roller ve bu rollere uygun yaşamsal ve davranışlar beklentiler de dönemsel olarak değişiklik gösterebilmektedir. Bu sebeple yaşlanma ve yaşlılık tanımları yapılırken bunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Günümüzde sosyoloji alanında yaşlılık sosyolojisi önemli alt dallardan birisi olmuştur. Yaşlılığın ve yaşlanmanın toplumsal alanda nasıl etkiler yarattığı, rollerde ve statüde meydana gelen değişimlerin sebepleri ve sonuçları, ortaya çıkan ve çıkabilecek sorunlar bu kapsam içerisinde ele alınmaktadır (Ceylan, 2015: 37-39). Sosyolojik yaşlanma yaşlılık ile ilgili sosyal rollerin, statünün ve beklentilerin değişmesi olarak da ifade edilebilmektedir. Toplumsal roller ve beklentiler zaman içerisinde değişmekte yeni bir sosyal yaşlanma algısı oluşmaktadır.

Roller tek başlarına var olmazlar. Bu sebeple rolleri başka roller ile ilişkisi içerisinde ele almak gerekir. Bireyin sahip olduğu roller kişiliği içerisindeki diğer roller ile bağlantılıdır ve bu da rollerin tamamlayıcı özellikte olduğu gösterir. Aynı zamanda roller, sosyal ilişkilerin düzenleyicisi konumundadır. Bireyler rolleri sayesinde birbirleriyle ilişki kurarlar (Fichter, 1994: 96-97). Bu nedenle yaşlı bireylerin sahip olduğu roller ve statüler ele alınırken toplumsal yapı içerisinde birbirleri ile kurdukları çoklu ilişki ağları önem kazanmaktadır.

e) Toplumsal Yaşlanma: Sosyolojik yaşlanmadan farklı olarak toplumsal yaşlanma, endüstrileşme süreci ile birlikte ortaya çıkan yaşam süresinin uzaması, doğumların azalması ve ölüm oranlarındaki azalış ile toplumlarda yaşlı nüfus oranı

artmaya başlamıştır. Bunun sonucunda toplumlar da genç ve yaşlı toplumlar adlandırılmaya başlamıştır.

- *Genç toplum*; 65 yaş ve üzeri nüfusun oranının % 4'ten az olan toplumdur.
- *Olgun toplum*; 65 yaş ve üzeri nüfusun oranının % 4-7 arasında olduğu toplumdur.
- *Yaşlı toplum*; 65 yaş ve üzeri nüfusun oranının % 7-10 arasında olduğu toplumdur.
- *Çok yaşlı toplum*; 65 yaş ve üzeri nüfusun oranının % 10'dan fazla olan toplumdur (Kalınkara, 2016: 110).

Endüstrileşmenin, kentleşmenin, teknolojinin ve yaşam koşullarındaki iyileşmenin etkisiyle toplumlarda yaşlı nüfusun artması, birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunları giderebilmek amacıyla yaşlanmayı, yaşlılık dönemini ve yaşlılık algısını sosyolojik ve psikolojik bakış açısıyla açıklamak için teoriler oluşturulmuştur. Bu teorilerin temelinde yaşlı bireyin üretim ve tüketim sürecinin dışında kalması ile ortaya çıkabilecek sosyo-ekonomik sorunlar yer almaktadır (Tufan, 2002: 122). Bu teoriler makro ve mikro olarak ikiye ayrılmaktadır. Makro teoriler; modernleşme, yaş tabakalaşması ve yaşlanmanın ekonomi politikasıdır. Mikro teoriler ise; yaşamdan geri çekilme, aktivite ve süreklilik teorileridir (Ceylan, 2015: 39).

1.1.Yaşlanma Teorileri

1.1.1. Modernleşme yaklaşımları¹

Toplumlar modernleştikçe yaşlıların konumunda gerileme olduğunu iddia eden makro yaklaşımlardır. Yaşlı bireylerin rolü ve statüsü teknolojik gelişmelerle ters orantılıdır. Kentleşme ve sosyal hareketlilik ailelerin küçülmesine neden olmuş ve bunun etkisi ile birlikte yaşlının aile içerisindeki konumu değişmiştir. Hem aile de

¹ Her ne kadar literatürde bazı yerlerde modernleşme teorisi olarak geçse de genel olarak sosyoloji teorilerinin ortak amacı modernliği ve modern toplumları anlamak ve açıklamaktır. Bu nedenle tez kapsamında modernleşme yaklaşımları olarak ele alınması uygun görülmüştür.

hem de iş gücü piyasasında değeri azalmış olan yaşlı birey toplum için daha az gerekli görülmektedir (Baran, 2003: 49-50).

Modernleşme yaklaşımları; modern olan toplumda yaşlının statüsünün teknoloji ile ters bir orantıda olduğunu savunmaktadırlar. Hem ekonomi alanında hem de sosyal alanda yaşlının daha az işe yarar olduğundan bahsedilmektedir. Gelişmiş olan teknoloji sebebiyle yaşlıların bilgisine daha az ihtiyaç duyulacağına, aile yapısının gittikçe küçüleceğine ve bu süreçte yaşlının biyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak değişime uğrayacağına değinilmektedir (Baran, 2003: 49-51). Modernleşme, kentleşme ve göç olguları toplumsal dinamikte köklü değişim yaratmışlardır. Tüm bunlarla birlikte aile yapısı da değişmekte ve yeni toplumsal ilişkiler ortaya çıkmaktadır. Göçün etkisi ile birlikte kuşaklar birbirlerinden coğrafi konum itibariyle uzaklaştıkça ilişkilerde de çözümler meydana gelmektedir. Köyden kente doğru gelişen göçlere katılmayan veya katılmak istemeyen yaşlılar ile çocukları arasındaki coğrafi mesafe genellikle büyük olmaktadır. Bu durum da yaşlı bireylerin hem aile hem de sosyal ilişkilerine olumsuz yönde etki etmektedir (Tufan ve Yazıcı, 2009: 47-49). Modernleşme süreci ile birlikte toplumsal yapının değişmesi, toplumsal ve bireysel ilişkilerin farklılaşması sonucu yaşlı bireyler toplumsal alandan uzaklaşmakta ayrımcılık, yalnızlık, dışlanma, ihmal ve istismar ile karşı karşıya kalabilmektedirler.

1.1.2. Aktivite teorisi

Aktivite teorisi Robert J. Havighurst, Bernice L. Neugarten ve Sheldon S. Tobin tarafından geliştirilmiş bir teoridir. Bireylerin yaşlandıkça sosyal hayatlarında meydana gelen değişmelerin nasıl tolere edilebileceği ve etkilerinin nasıl azaltılabileceği üzerinde durmaktadır. Bireylerin aktif oldukları ölçüde yaşamdan haz alabileceklerini savunur. Bireylerin kaybettikleri roller yerine yenilerini edinmeleri gerektiğini ve bununla birlikte toplumsal katılım sağlanacağını belirtir. Bu katılım ile birlikte benlik duygusu pekişir ve sosyal düzenin devamlılığı sağlanır (Lehr, 1972: 270-272).

Bireylerin yetişkinlik dönemlerindeki davranış biçimleri yaşlılık dönemlerini etkilemektedir. Yaşlı bireylerin etkinliklerinin azalması içinde yaşadıkları toplumun

yapısı ile ilişkilidir. Genellikle toplum yaşlı bireylerden uzaklaşır ve buna tepki olarak yaşlı bireyler istemeyerek bıraktıkları davranışların yerine yeni roller koymaya çalışırlar (Çağlar, 2017: 55-56). Aktivite kuramı bireylerin yaşlı bireylerin toplumdan uzaklaşmaları gerektiği fikrine karşı çıkmaktadır. Uygun koşullar sağlandığı zaman yaşlı bireylerin isteği doğrultusunda aktifleşmesi yaşam tatminini arttıracak bir etkidir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010: 145-146).

1.1.3. Yaşamdan geri çekilme teorisi

Yaşamdan geri çekilme kuramın, ilk olarak Elanie Cumming ile William E. Henry tarafından 1961 yılında, ortaya atıldığı bilinmektedir. Bu kuramda yaşlılık; fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak toplumsal alandan derece derece geri çekilme süreci olarak ele alınmaktadır. Fiziksel düzeyde, yaşlı birey etkinliklerini azaltır; psikolojik düzeyde dünya ile olan ilgilerini kendi yaşamlarına odaklamaya çalışırlar. Sosyal düzeyde ise; karşılıklı bir geri çekilme söz konusudur. Toplumun bazı üyeleri ve grupları ile etkileşim azalırken, diğer gruplar ve üyeler de yaşlı bireylere karşı mesafeli davranabilmektedirler (Onur, 2000: 357).

Yaşamdan geri çekilme teorisine göre yaşlı birey toplumsal hayat içerisinde etken konumdan edilgen bir konuma geçiş yapmıştır. Birey tamamen içe çekilme yaşayacağı gibi bu çekilme kısmen de olabilmektedir. Sözü geçen içe çekilme süreci birey tarafından başlatılabileceği gibi toplum tarafından da başlatılabilmektedir. Bu teoriye göre yaşlı bireylerin toplum dışında kalmaları doğal bir süreçtir. Yaşlı bireyin sosyal rollerinde meydana gelen azalma toplumdaki diğer bireylerle olan ilişkisini yok etmekte veya ilişkinin kalitesini azaltmaktadır (Durak, 2016: 280-281).

1.1.4. Rol kaybetme teorisi

Rol bırakma teorisi ilk kez 1973 yılında, sosyolog Zena Smith Blau ortaya atmıştır. Bireyler için toplum içerisinde öğrenci, anne, evlat, eş, büyükanne, büyükbaba gibi pek çok rol tanımlanmaktadır. Bu rolleri bireyi sosyal bir sosyal bir birey olma yolunda ilerletirken aynı zamanda benlik saygısının da temelini oluşmasına neden olur. Roller bireylerin kim olduğunu belirler, davranışlarını etkiler ve belirli yaş

dönemleri ile eş zamanlı olarak oluşmaları gerekir. Yaş normları bireylerin farklı yaşlarda sahip oldukları rolleri düzenlemektedir. Yaşı ile ilgili olarak bireyin yapabileceği ve yapması gereken davranışların kapasitesi ve sınırlılıkları yaş normları ile ayrılmaktadır. Her toplum yaş normlarını sosyalizasyon ile bireylere aktarır. Bireyin yeni rolleri öğrenmesi ve onlara uyum sağlaması, eski rollerden vazgeçmesi, yaş temelli bir sosyal zaman kavramını içselleştirmesi ve bununla birlikte toplum ile bütünleşmesi sosyalizasyon ile bireye verilir (Akçay, 2011: 30-31)

Bu kurama göre emeklilik, dulluk gibi etmenler bireyin toplumsal yaşama katılımını kısıtlayıcı ve toplumsal faydalarını azaltan faktörler olarak görülmektedir. Bu kuram bireyin davranışlarını ve değerlerini içinde bulunulan sosyal çevredeki rollerle açıklamaktadır (Kalınkara, 2016: 38). Yetişkin kimliğinin ve mesleki statülerinin kaybedilmesi yaşlı bireylerde uyum sorununa neden olmaktadır. Bu uyumun başarılı bir şekilde sağlanabilmesi için yaşlılıkta meydana gelebilecek sosyal ve ekonomik sorunlara hazırlıklı, bilinçli ve sosyalizasyon sürecini yaşamış olmak gerekmektedir (Ceylan, 2015: 49). Rol kayıpları yaşlılık döneminde önemli bir etkiye sahiptir. Emeklilik, dulluk gibi rollere geçişte baş etme planları yapılmamış ise yaşlı bireyde özsaygı azalması ve sosyal kimlikte erozyon görülebilmektedir. Bunun yanında birey kendi isteği doğrultusunda rol kesintileri yaşayabilmektedir. Sahip olduğu rolün kendisi için yararsız olduğunu veya zarar verdiğini fark edip rolü sonlandırabilmektedir. Bireyler yaşam koşulları içerisinde büyük değişiklikler karşısında yeni roller yaratmak veya yedek bir rolle değiştirmek konusunda esnek olabilmektedirler (Akçay, 2011: 32)

1.1.5. Süreklilik teorisi

Süreklilik teorisinde yaşlılıkta bazı rollerin kaybedilmesi diğer bir takım rollerin sürdürülmesi ile bağlantılıdır. Atchley tarafından geliştirilen kurama göre; bireylerin yetişkin olma sürecinde elde ettikleri alışkanlıklar, bağlantılar ve tercihler yaşlılık döneminde de sürdürülmelidir. Bu bağlamda yaşlılık yaşamda devamlılığı olan karmaşık bir süreçtir (Onur, 2000: 360-361). Bu nedenle bireylerin yaşlanma sürecinde yaşlılığın farkında olması ve başarılı bir yaşlanma süreci geçirmesi gerekmektedir.

Bu teoride gelişme, koruma ve uyum sağlama temel kavramlardır. Yaşlı bireyin kaybedilen rollerinin yerine benzer rollerin koyulması gerektiğini öne sürer. Bireylerin biyolojik fiziksel ve sosyal değişmelere nasıl uyum sağlayabileceğini açıklamaktadır. Teori yaşlı bireyin kaybolan rollerinin yerine yeni roller bulunduğunu ve çevresine uyum için geliştirdiği yollarını korumaya devam ettiğini varsayar. İçsel süreklilik kadar dışsal sürekliliğin de önemli olduğunu ve çevreye uyum sağlamanın yollarının bu yeni roller ile gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır (Akçay, 2011: 53-54). Yaşlı bireylerin yaşlanma süreci ile ortaya çıkan kayıpların yeni yaşam stratejileri geliştirme çabası ile birlikte bireyin yaşamını zorlaştırmaktadır. Bu sebeple yeni stratejiler geliştirmenin yerine başarılı bir yaşlılık süreci için yetişkinlik döneminde kazanılan alışkanlıkların ve davranış kalıplarının sürdürülmesi önerilmektedir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010: 147).

1.1.6. Yaş tabakalaşması teorisi

Yaş tabakalaşması teorisi yaşlılığı etkileyen toplumsal süreçleri ve değişimleri açıklayan kavramsal bir çerçevedir. Yaş gruplarının durumunu ve toplumsal bağlamda yaşın ne anlam ifade ettiğini açıklamak için kullanılır. Yaş grupları toplumsal tabakalar gibi genç, yetişkin ve yaşlı olarak ayrılmaktadır. Bireyler bu yaş grupları içerisinde sorumlulukları ve sosyal rolleri ile tanımlanmaktadır. Teori kapsamında sadece yaşlılar değil, tüm yaş gruplarının birbiriyle ve kendi içerisindeki ilişkileri ele alınmaktadır. Yaş grupları arasındaki farklar dağıtım ve sosyalizasyon süreçleri ile ortaya çıkmaktadır. Dağıtım; toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için farklı rollere uygun bireylerin gönderilmesi olarak tanımlanmaktadır. Sosyalizasyon ise; bireyin bir yaş grubundan diğerine geçmesinde yardımcı olmaktadır. Teorinin temel varsayımına göre yaş evrensel bir kriterdir. Bununla paralel olarak roller haklar ve öncelikler yaş grupları baz alınarak dağıtılmıştır (Canatan, 2016: 371).

Teori yaş ve toplumsal yapı arasındaki ilişkiyi analiz ederken dört soruya cevap aramaktadır. Bunlar;

Toplumun değişen yapısının etkisi altındaki davranış ve tutumları ile bireyin toplumdaki yeri arasında nasıl bir ilişki vardır.

Toplumdaki diğer yaş grupları ile bireyin kendi yaş grubu içerisindeki ilişkiler nasıldır?

Birey bebeklikten yaşlılığa kadar nasıl bir geçiş süreci yaşamaktadır?

Yukarıdaki sorulara verilen cevapların toplumun bütünü üzerindeki etkisi nedir?

Bu sorular bağlamında yaş tabakalaşması teorisi üç ana unsurun önemini vurgulamaktadır. Bunlardan birincisi; yaş gruplarının zaman içerisindeki hareketlerini inceleyerek aralarındaki benzerlik ve farklılıkları ayırt etmek, ikincisi; süreç boyunca bireysel ve yapısal eş zamansızlığı incelemek ve son olarak da yaş grupları ve sosyal yapılar arasındaki bağımlılığı açıklamaktır (Akçay, 2011: 63-66).

1.1.7. Etiketleme teorisi

Bu teori bireylerin benlik algılarını sosyal etkileşim süreci içerisinde oluşturduklarını ileri sürmektedir. Başka bir ifade ile diğer insanların bireye karşı olan davranışları ve tanımlamaları bireyin kendisi hakkında karar vermesinde etkilidir. Birey diğerlerinin tanımlamalarına uygun davranmak için benlik algısını ve davranışlarını değiştirmeye başlar (Canatan, 2016: 372).

Yaşlı bireyler toplum tarafından nasıl sınıflandırıldığı ve tanımlandığına göre hareket ederler. Böylece yaşlı bireylerin davranışları içinde buldukları sosyal grubun normları tarafından tanımlanmaktadır. Yaşlı bireyler rol kaybı, bilgi eksikliği ve uygun olmayan sosyal ilişkiler etiketlenmeyi belirleyen başlıca etkenlerdir. Yaşlı bireyin etiketlenmeye karşı bağımsızlığını koruyabilmesi için bireyin üretkenliğini devam ettirmesi, barınma koşulları ve yoksulluk gibi çevresel şartların iyileştirilmesi ve yaşlı bireylerin güvenlerinin geliştirilmesi için uygulamaların planlanması gerekmektedir (Akçay, 2011: 60-62).

1.1.8. Yaşlanmanın politik ekonomisi

Yaşlanmanın politik ekonomisi kuramı kökenlerini Marksizm ve eleştirel kuramdan almaktadır. Yaşlı bireylerin davranışlarındaki ve statülerindeki çeşitliliği, toplum politikalarından, ekonomik eğilimlerden ve sosyal yapısal faktörlerden yararlanarak

nasıl anlaşılabilirliğini, kaynakların nasıl paylaşıldığını, ekonomik ve siyasi güçlerin belirleyici rolünü açıklamaya çalışır (Akçay, 2011: 72).

Yaşlanmanın politik ekonomisi kuramına göre sosyal sınıf yaşlı bireylerin kaynaklara ulaşmasında bir engel olarak görülmektedir. Toplumdaki baskın gruplar çıkarlarını sınıf eşitsizliğini sürdürerek devam ettirmektedirler. Bu noktada kuramın temelinde sınıf eşitsizliği yer almaktadır. Kurama göre yaşlanmanın kendisi sorun değildir, yaşlılıkta düşük gelir, sağlık, bakım ve barınma gibi ihtiyaçlarını karşılanırken oluşan toplumsal koşullar önemlidir. Sosyal ve ekonomik politikalar yaşlı bireyin yaşam koşullarının esas belirleyicisi konumundadır. Politik çözümler ekonomik ve sosyal koşulları değiştirmenin yanında, yaşlı bireylerin statülerine uyum sağlayabilmeleri için ihtiyaçlarının karşılanması, sosyalleşme ve bütünleşmeye de odaklanmalıdır (Canatan, 2016: 373-374).

1.1.9. Alt kültür teorisi

Alt kültür teorisi yaşlılıkta bireyler arasındaki ortak yönlerin fazla olmasından yola çıkılarak oluşturulmuş bir teoridir (Oktik, 2004: 39). Teoriye göre yaşlı bireyler kendilik bilinçlerini ve sosyal kimliklerini alt kültüre olan üyelikleri ile sürdürebilmektedirler. Alt kültür; bir toplum bazı üyelerinin kendi aralarında ilişkilerini karşılıklı etkileşimde bulunmasıyla oluşturulur. Bu görüşe göre yaşlılar kendilerini etnik bir azınlık grubu ifade etmektedirler. Yaşlı bireylerin birbiri ile ortak olan biyolojik özelliklerin fiziksel olarak görünür olması yaşlı bireyleri ayırt edilebilir kılmaktadır. Bu sebeple yaşlı bireyler düşük sosyal ve ekonomik statüsü nedeniyle iş alanlarında fırsat eşitsizliğine maruz kalmaktadırlar (Canatan, 2016: 371).

Alt kültürler iki durumda ortaya çıkmaktadır. Bunlar; (1) Toplum üyelerinin birbirleriyle bazı noktalarda pozitif yakınlıklarının olması, benzer ilgi ve problemlerini paylaşması, ortak geçmiş ve deneyimlere sahip olması, (2) Daha geniş olan gruplarla etkileşimlerde dışlanmanın yaşanmasıdır. Yaşlı bireyler bu iki durumun da içerisinde yer almaktadır. Ortak ilgiler, deneyimler ve beklentiler ile bir alt kültür oluşturmaktadır. Uzun süredir çalışma hayatına dahil olmayan ve fiziksel etkinlikleri azalmış bireylerde saygınlık ve sosyal statünün azalması ile

birlikte yaşlı bireyler arasında birbiri ile iletişime geçme eğilimi artabilir. Bu artış da beraberinde bir alt kültür oluşumunu getirir. Alt kültür içerisinde iyi fiziksel ve zihinsel sağlığa sahip olan bireyler yüksek statüye sahip olurlar ve toplumda varlığını daha fazla sürdürürler (Akçay, 2011: 58-59).

1.1.10. Alışveriş teorisi

James J. Dowd tarafından geliştirilen bu teoride karşılıklılık ilkesi esas alınmakta ve kaynakların dağılımının nasıl güç oluşturduğu üzerinde durulmaktadır. Teori bireyler arasındaki etkileşimi, birbiri ile kurdukları sosyal alışverişlerin dengede kalması amacıyla yaptıkları davranışları ele almaktadır. Alışveriş teorisinin temel dayanağı motivasyondur. Bireylerin çıkarları ile motive oldukları kabul edilir. Bu noktada önemli olan şey, ödüllerin dağılımı ve bunun motivasyon sağlamasıdır. Burada bahsedilen ödül bireyin çıkarlarına uygun olan herhangi bir şeydir. Bunlar zevk ve tatmin çerçevesinde şekillenen her şey olabilir. Bireylerin birbirine sağladıkları kaynaklar karşılıklılık ilkesi içerisinde alışverişe dahil olur. Bu durum sosyal onay ve sosyal kabulü meydana getirerek iletişimi daha kolay bir hale getirir (Kalınkara, 2016: 41-42).

Yaşlanma ile birlikte bireylerin sahip olduğu olanaklarda ve elde etmek istedikleri faydalarda hem oran hem de nitelik değişmesi meydana gelmektedir. Bu sebeple yaşlı bireyler geçmiş dönemlerine kıyasla farklı tutum ve davranışlar sergilemekte ve toplumun belirli kesimiyle ilişki kurmaya, bu ilişkileri de yaşamın merkezine almaktadırlar. Bu bakış açısı farklı yaştaki bireyler arasında değişen davranışları, eşlik eden kaynakları, rolleri ve yetenekleri baz alarak açıklamaktadır. Teori ayrıca nesiller arasında nelerin alışveriş halinde olduğunu nelerden vazgeçilebildiğini açıklamaya çalışmaktadır. Yaşlı bireylerin toplum içerisinde bazı gruplarla iletişimini sürdürürken bazı gruplarla iletişimini kesmiş veya azaltmış olmasını ele almaktadır. Yaşlı bireyler genellikle kendi yaş grubu içerisinde sosyalleşme eğilimi göstermekte olduğunu ve gündelik yaşam içerisinde kendi görüşleri ile var ol(a)madığını belirtmektedir (Şentürk, 2018: 157-158).

1.2. Yaşlılıkta Ortaya Çıkan Sorunlar

1.2.1 Fizyolojik sorunlar

Yaşlılık döneminin en belirgin özelliklerinden birisi bireyin fizyolojisinde değişikliklerin meydana gelmesidir. Gelişim sürecinde organlarda yenilenmenin yavaşlaması veya durması, bunun yanında yıpranmanın artması fiziki değişimleri ortaya çıkarmaktadır (Koca, 1994: 9). Bu fiziki değişiklikler bireyin psiko-sosyal olarak uyumunu önemli ölçüde etkilemektedir (Onur, 2000: 315).

Yaşlanma ile birlikte ortaya çıkan saçlarda beyazlama, vücutta meydana gelen kırışıklıklar, omurların sıkışması sebebiyle bedenin duruşu değişerek boyun kısalması yaşlılığı daha görünür bir hale getirmektedir. Bunun yanında yaşlanma ile damarlar, tendonlar cilt ve bağ doku esnekliğini kaybeder ve sertleşmeler meydana gelir. Sindirim ve dolaşım sisteminde yavaşlama oluşur. Kemikler kalsiyum kaybından dolayı incelik ve kırılabilir. Oluşan yaralar daha uzun süre de iyileşir. Dişlerde çürüme ve kayıplar meydana gelir. Ayrıca kanın üretiminde azalmanın görülmesi sebebiyle zihinsel keskinlik azalır ve bunun sonucu olarak reflekslerde yavaşlama görülür (Şentürk, 2018: 103-104, Onur, 2000: 311-316). Bunların yanında yaşlanma ile birlikte tat alma, görme, işitme ve özellikle bazı hastalıklar sebebiyle meydana gelen dokunma/hissetme duyusunda azalmalar da görülebilmektedir. Fakat bu süreç her yaşlıda aynı şekilde ilerlemez. Başka bir ifade ile yaşlılık ile birlikte görülen fizyolojik değişimler bireyden bireye farklılık gösterebilmektedir. Yaşlanma ile görülen fiziksel ve biyolojik değişimler bireylerin günlük yaşama uyumlarında bir takım zorluklar yaratmaktadır.

Yaşlılık döneminde fonksiyonel bozukluk, günlük yaşam aktivitelerinin azalması, hareket yeteneğinin gerilemesi, hareket ve görme problemlerinden kaynaklanan düşme, bellek problemleri, uyku sorunları, engelliliğe neden olan diğer durumlar yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin azalmasına sebep olmaktadır (Aslan, 2009: 199). Kronik dejeneratif hastalıkların sıklığının artması yaşlanma sürecini hızlandıran önemli bir etken olarak kabul edilmektedir. Küresel düzeyde yapılmış olan hastalık yükü çalışmasının sonuçları yaşlılık döneminde işitme kaybı, osteoartrit, görme ile

ilgili sorunlar, alzheimer ve diğer demans tipleri, iskemik kalp hastalıklarının ön sıralarda yer aldığını göstermektedir (WHO, 2008; aktaran: Aslan, 2009: 200).

Yaşlılarda belirgin bir hastalık biçiminde olmasa bile, birtakım fizyolojik kısıtlılıklar sebebiyle sosyal yaşamlarında çeşitli sorunlar oluşabilmektedir. Bunlar arasında dışlanma, yalnızlık, kendine yetememe duygusu, birtakım faaliyetlerde kısıtlanma sebebiyle oluşan mutsuzluk, umutsuzluk ve yeteri kadar sosyal ilişki içerisine girmeme (toplumsallaşamama) olarak sıralanabilmektedir (Azak vd., 2004: 25). Bu sebeple sağlık sorunlarının giderilmesi ve anti-ageing çalışmaları bireylerin yaşam kalitesinin yükselmesi açısından önem taşımaktadır. Sağlığın fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak bir bütün olduğu göz önünde bulundurulduğunda biyolojik sebeplerin önlenmesi ve/ya geciktirilmesi bu nokta da ön planda olmalıdır.

1.2.2. Psikolojik sorunlar

Fizyolojik sorunların yanında yaşlılık ile birlikte bir takım psikolojik sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Bunlar eskiye aşırı bağlanma, yaşlılık dönemine adapte olamama, depresyon ve yeniliklerden korkma olarak sıralanabilmektedir. Bunların yanında intihar riski, uyku bozuklukları, bilinç bulanıklığı, hastalık hastalığı, nevroz, kişilik bozuklukları, narsistik kişilik bozukluğu ve ölüm korkusu gibi durumlar psikolojik sorunlar altında ele alınmaktadır (Arpacı, 2005: 123).

Yaşlılık döneminde bireyin, yakın çevresindeki kişileri kaybetmesi stres ve depresyon sebebi olabilmektedir. Eşini kaybeden yaşlılar, ruhsal hastalıklara ve ölüme karşı daha duyarlı olmaktadır. Ayrıca bir yakını kaybetme durumu sosyal ortamdan çekilmeye, güvensizlik duygusuna ve bir şeyler yapmaya isteksiz olmaya neden olabilmektedir (Gökdağ, 2002: 157).

Yaşlılıkta görülen psikolojik sorunlar üzerinde fiziksel değişimin yanında sosyal değişimin de etkisi vardır. Yaşlılıkta dinamizmin azalması/kaybolması ile durağanlığın oluşması yaşlı bireylerin değişimleri kolay kabullenmemesine ortam oluşturmaktadır. Değişimler yaşlı bireyler için kaygı verici veya ürkütücü olabilmektedir. Kendini çevresinden soyutlayıp içine kapanan yaşlı birey

faydasızlık, çaresizlik, yalnızlık ve ölüm korkusu ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunlar ile birlikte yaşlı birey çevresine daha az duyarlı, ben merkezli bir yaşam sürdürmektedir (Ceylan, 2015: 53-54).

Yaşlanma ile birlikte algılamada ve yaratıcı yeteneklerde azalma, dikkatsizlik ve düşünme hızında yavaşlama görülebilir. Ancak buna karşın birey yaşamı boyunca elde ettiği tecrübeleri ile oluşturduğu iyi bir değerlendirme ve konuşma dili bu dönemin kazançları arasında yer almaktadır. Ribot Kanunu'na göre, yaşlı bireylerde daha önceden öğrenilen bilgiler sağlam kalırken yeni öğrenilen bilgiler daha kolay unutulur. Zihinsel değişikliklerle birlikte kişilikte değişim olabilir. Bununla birlikte de yeni durumlara uyum sağlama, yeni düşünceleri kabullenme zorlaşır. Çevreye duyarlılığın azalması ile birlikte görülen kendi bedenine ve kendine karşı daha hassas olma durumu ilişki kurmada daha seçici olmayı beraberinde getirir. Böylelikle eski yaşamlarına özlem ve diğer nesillerle ilişkilerde zayıflama görülebilir (Kalınkara, 2016: 104-105). Başka bir ifade ile yaşlı bireyin psikolojik sorunlar yaşamasının altında yetersizlik ve eksiklik duyguları yatmaktadır. Bireyin davranışsal uyum yeteneğindeki yaşa bağlı olarak görülen değişimler psikolojik sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bunun sebebi ise bireyin kendisini yaşlılık dönemine hazırlamamış olması olarak görülebilmektedir.

1.2.3. Sosyo-ekonomik sorunlar

Toplumsal değişimin ve teknolojik gelişmelerin etkisi ile birlikte kuşaklar arasında uyum ve çatışma sorunlarının olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda yaşlı bireyler içerisinde yaşadıkları toplumla uyum sorunları yaşayabilmektedirler. Yaşlılık döneminde bireylerin aile ve toplum ile olan ilişkileri, sosyal uyumları ve sosyal ilişkilere girme istekleri birbirinden farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmaya da bireyin yaşamakta olduğu coğrafi koşullar, ekonomik durum, eğitim seviyesi, cinsiyet ve toplumsal faktörler etki etmektedir (Kurt, 2008: 23-24). Bahsedilen uyum sürecini başarı ile tamamlamayan bireyler yoksulluk, ayrımcı tutum ve davranışlar, dışlanma ve yalnızlık ile karşılaşabilmektedirler.

1.2.3.1. Yoksulluk

Yoksulluk; bireylerin içinde yaşadığı toplumun yaşam standartlarına erişememesi ve bu erişememe durumunun gelir ve kaynaklarındaki yetersizlik sebebi ile olması durumu olarak tanımlanmaktadır. Bahsedilen kaynakların yetersizliği hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkili olmaktadır. Bireyler için düşük gelir doğrudan bir etken iken; sağlık hizmetlerine erişememe dolaylı bir etken olarak görülmektedir (Adaman ve Keyder, 2007: 6). Mutlak ve görelî yoksulluk tanımları burada önem kazanmaktadır. Barınma, beslenme, giyinme gibi temel ihtiyaçların düşük gelir sebebi ile karşılanamaması mutlak yoksulluk olarak tanımlanırken; görelî yoksulluk biyolojik ihtiyaçların karşılanmasını yetersiz görerek insan onuruna yakışır yaşam standardının gerekliliğini vurgular (Altan, 2004: 146). Bunların eksik olduğu noktada ise sosyal dışlanma görülebilmektedir. Yoksulluk ve sosyal dışlanma arasında neden-sonuç ilişkisi söz konusudur. Daha açık bir ifade ile sosyal dışlanma yoksulluğa sebep olurken, yoksulluk da sosyal dışlanmaya sebep olabilmektedir (Özmete, 2011: 81).

Yaşlı bireylerde yoksulluk olgusu hem işsizlik hem de emeklilik sebebiyle gelirden azalmanın meydana gelmesiyle görülebilmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmakta olan yaşlı bireylerde ise elde edilen gelir oldukça düşüktür. İstihdam koşulları ve ücret belirleme noktasında yaş ayırt edici noktadır (Danış, 2009: 71). Özellikle yaşlılık döneminde emeklilik ile gelirin düşmesi, makineleşme ve hızlı nüfus artışının etkisi ile birlikte ortaya çıkan istihdam sorunu ve sağlık problemleri nedeniyle ekonomik sıkıntılar ve yoksulluk ile karşılaşma ihtimali artmaktadır (Onat, 2002: 266).

Yaşlılık döneminde sosyo-ekonomik durumun değerlendirilmesinde “harcanabilir tasarruf” kavramı önem kazanmaktadır ve günümüzde harcanabilir tasarrufu olan yaşlı sayısı oldukça azdır. Yaşlı bireylerin emekli olmadan hemen önceki yıllarda gelirleri en yüksek seviyede iken, emeklilik ile birlikte gelir azalmaya başlamaktadır. Bu azalma ile birlikte bireylerin alışmış oldukları toplumsal statü giderek azalmaktadır. Gelirin azalması ile yoksulluğun başlaması yaşlı bireylerde öz saygı yitimine ve yaşam tatmininin azalmasına sebep olmaktadır. Yaşlılık döneminde sağlık ve bakım maliyetinin artması ve gelir kaynaklarındaki azalma

nedeniyle yaşı bireylerde yaşam biçimini değiştirme zorunlu hale gelmeye başlamaktadır (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010: 112-113).

İş yaşamı, sosyal ve ekonomik yaşamın düzenini sağlama açısından yaşamın merkezi konumundadır. Fakat yaşlanma ile birlikte işsizlikte artma görülmektedir. Bunun nedeni sanayileşmiş toplumlarda yaşlıya iş verme ve ücret belirlemede yaşın ayırt edici bir kriter olmasıdır. Bu sebeple emeklilikten sonra yaşlı bireylerin yaşam kalitelerini yükseltecek ve gelirlerini arttıracak ek bir iş bulması zorlaşmaktadır. İşverenler yaşlı bireyleri genç bireylere kıyasla esnek ve yeterli olmadığı gerekçesiyle çalıştırmamakta veya mesleğinde deneyimli, daha iyi ücret ödenen yaşlı birey yerine düşük ücretle genç bireyleri çalıştırmayı tercih etmektedirler (Öztop ve Akkurt, 2016: 53-54). Çalışabilir nüfusun yaş kriteri ile azaltılması vergi ve sigorta primi ödeyenlerin sayısını düşürerek yaşlı nüfusun sosyal güvenlik sistemine olan yükünü arttıracaktır (Ökem ve Can, 2014: 2). Böylelikle yaşlı bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılaması ve sosyal yaşama uyum sağlaması zorlaşmaktadır.

Barınma, beslenme, giyim ve tedavi gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan veya karşılayamayan yaşlı bireyler toplum ile iç içe olmak, sosyal ve kültürel aktivitelere katılmak, üretkenliklerini sürdürebilmek için gerekli olan gelirden yoksundurlar. Bu durum ise yaşlı bireylerin sosyal yaşam ile ilişkilerinin sınırlandırılmasına neden olmaktadır (Danış, 2009: 78). İlişkileri sınırlanmış olan birey ise hem dışlanma ve ayrımcılığa hem de yalnızlığa maruz kalmaktadır.

1.2.3.2. Yaşlılıkta sosyal dışlanma ve ayrımcılık

Sosyal dışlanma kavramı fiziksel, toplumsal ve ruhsal engellilik olarak tanımlanmaktadır. Dışlanmış birey veya gruplar birçok risk ile karşı karşıya kalmış, eşitsizliğe uğramış, savunmasız ve korunmasız kişiler olarak görülmektedirler (Sapançalı, 2005: 53). Başka bir tanımlamaya göre ise, sosyal dışlanma, topluma katılmanın veya topluma katılmış ve kabul edilmişliği içeren sosyal bütünleşmenin ve kaynaşmanın karşıtı olarak kavramsallaştırılmaktadır. Sosyal dışlanma, sosyal bütünleşmenin karşıtı olarak ele alındığında ise; bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan ve bireyin geleceğini oluşturmasında önemli olan faktörlere erişimin

engellenmesi ve temel ihtiyaçlarından, haklarından yoksun kalması olarak tanımlanmaktadır (Tartanoğlu, 2011: 222-223). Sosyal dışlanmanın üç temel yönü bulunmaktadır. Bunlar; eğitim, altyapı, sağlık gibi sosyal hizmetlerden yararlanma düzeyi, bireyin iş gücü piyasasındaki yeri ve üretim sürecindeki rolü ve sosyal katılımdır (Tümtaş, 2012: 78).

Sosyal dışlanma kavramı dört farklı boyutta ele alınmaktadır. Bunlar; ekonomik, mekânsal, kültürel ve siyasi dışlanma şeklindedir.

Ekonomik dışlanma; bireylerin emek piyasasına katılamaması nedeniyle uzun veya kısa süreli işsiz kalması durumudur. Mekansal dışlanma; belirli mekanlara ulaşımda ve bu mekanlardan yararlanma noktasında sorunların yaşanması, engellerin olmasıdır. Kültürel dışlanma; ekonomik sebeplere bağlı kalmaksızın toplumsal ve kültürel yaşama katılamama durumudur. Siyasi dışlanma ise; birçok farklı nedenden kaynaklanan vatandaşlık haklarını, özellikle hukuki ve siyasi hakları tam olarak kullanamama ve siyasi katılımın engellenmesi olarak tanımlanmaktadır (Tartanoğlu, 2011: 222).

Yukarıda bahsedilen bu boyutlar birbirinden bağımsız gibi görünse de iç içe geçmiş durumdadır ve birbirlerini etkilemektedir. Dışlanma bir süreçtir ve süreç incelenirken boyutların arasındaki dinamikler ve bağlantılar göz ardı edilmemeli, aralarındaki nedensellik dikkate alınmalıdır.

Yaşlılık döneminde çeşitli dezavantajların oluşması ile birlikte sosyal dışlanmanın görülme ihtimali de artış göstermektedir. Bu dönemde sosyal dışlanmaya neden olabilecek özellikler üç madde altında ele alınabilmektedir.

- Yaşlı bireyin gelir sağlık veya giderek azalan sosyal bağları ile ilgili kayıp ya da sınırlılıklarının olması bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalmalarına sebep olmaktadır. Bu faktörler yaşamın her alanında ortaya çıkabilmektedir. Fakat yaşlılık döneminde emeklilik ile gelirin azalması, kronik hastalıklar ve yalnız yaşama durumu gibi etkenlerin oluşması sosyal dışlanmayı önemli ölçüde etkiler niteliktedir.

- Yaşamın erken dönemlerinde sınırlı eğitim ve iş olanaklarına sahip olmanın, daha sonraki yıllarda gelirden daha fazla düşüş, sağlık ve sosyal yardımlara ulaşabilme noktasında sınırlılıklara neden olabilmektedir.
- Bireylerin toplumsal özellikleri bu noktada önem kazanmaktadır. Toplumsallaşma konusunda yeterli düzeye ulaşamamış birey nüfusun büyümesi, suç oranlarının artması, ekonomik büyümedeki değişim ve güvenliğin azalması ile zorluk yaşayabilmektedir (Bayoğlu, 2011: 127).

Tüm bunlarla birlikte yaşlanma sürecinin getirmiş olduğu bireysel ve toplumsal dezavantajlar yaşlı bireylerde dışlanmaya ve ayrımcılığa temel oluşturmaktadır. Toplumun ve devletin sunduğu sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal ve hukuki haklardan, bireylerin veya toplumsal grupların eşit olarak veya hiç yararlandırılmaması olarak özetlenebilecek olan ayrımcılık konusu genel olarak ırk, milliyet, yaş ya da cinsiyet üzerine odaklanan bir kavram olarak ele alınmaktadır. Özellikle yaşlanma ile birlikte ortaya çıkan ayrımcılık olgusu yaş/yaşlı ayrımcılığı olarak ele alınmaktadır (Altan ve Şişman, 2003: 20). Yaş/yaşlı ayrımcılığı özellikle iş hayatında, sağlık alanında ve sosyal yaşamda kendini göstermektedir (Çilingiroğlu ve Demirel, 2004: 228). Örtülü olarak varlığını sürdüren ayrımcılık iş hayatında işe alım noktasında uygulanmakta ve yaşlı bireyler üretim sürecinin dışında kalarak yoksullaşmaktadır.

Yaşlı bireyler sadece iş hayatında değil sosyal yaşamda da ayrımcılığa maruz kalabilmektedirler. Bu eşitsizliğin temelinde toplumun yaşlılığa ve yaşlı bireye karşı takınmış olduğu olumsuz tavırlar ve davranışlar etkili olmaktadır. Yaşlanmanın getirmiş olduğu dezavantajlara ayrıca sosyal ve ekonomik ayrımcılığın eklenmesi ile birlikte yaşlı bireyler dezavantajlar arasında yok olmaya ve göz ardı edilmeye bırakılmaktadırlar (Tufan, 2001: 45).

1.2.3.3. Yaşlılık ve engellilik

Yaşın ilerlemesi ile birlikte birçok fiziksel sorunla karşı karşıya kalan yaşlı bireylerin bağımsız bir şekilde hayatlarını sürdürmeleri zorlaşmaktadır (Yılmaz vd., 2016: 129). Yaşlı hastalarda ülkemizde yapılan çalışmalara göre en sık rastlanılan kronik hastalıklar; kas-iskelet sistemi hastalıkları, hipertansiyon, gastrointestinal sistem hastalıkları, kalp hastalıkları, üriner sistem ve solunum sistemi

hastalıklarıdır. Ayrıca yaşlı bireylerin yardımcı cihaz kullanma durumlarını 70-74 yaşlarından sonra arttığı görülmektedir. Yaşlı bireylerde kronik hastalıkların artması ile birlikte bağımlılık da artmaktadır (Çivi ve Tanrıkulu, 2000: 86). Bağımlılık durumunun oluşması ile yaşlı bireylerde toplumdan uzaklaşma, yalnızlaşma ve harcamaların artması sebebiyle yoksullaşma ortaya çıkabilmektedir.

Yaşlılık döneminde engellilik durumunun bir dezavantaj olarak eklenmesi bireyleri psikolojik, sosyal ve ekonomik olarak büyük oranda olumsuz etkilemektedir. Engellilik sebebiyle birey kendini işe yaramaz hissederek depresyona eğilim gösterebilmektedir. Ayrıca bu, psikolojik durumun ilerleme seyrine göre yaşlı bireylerde intihar olgusuna neden olabilmektedir.

1.2.3.4. Yalnızlık

Modernleşme ve kentleşme süreci ile birlikte geniş aileden çekirdek aileye geçiş, yaşlı bireylerin yalnız yaşama oranını arttırmış ve yalnızlık sorunu ile karşılaşmalarına risk oluşturmuştur. Fakat tek başına yaşama ile yalnız yaşama kavramları birbirleri yerine kullanılabilecek kavramlar değildir. Yalnız yaşayan her birey kendini yalnız hissetmeyeceği gibi, bir grup içerisindeki birey de kendi yalnız hissedebilmektedir. Yalnızlık duygusu sıklıkla bireyin yakın ilişkileri tarafından anlaşılama, kabul ve değer görmeme nedenleriyle ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında eş kaybı, boşanma veya çocuk sahibi ol(a)mama gibi faktörler de yalnızlık üzerinde etkilidir. Yaşlanma ile görülme sıklığı artan sağlık problemleri ve bakım gereksinimi ile yaşlı bireylerin bekledikleri ilgi ve bakımı görememesi bireylerin daha fazla yalnızlık hissetmelerine sebep olmaktadır (Balcı, 2017: 27-28).

Tanımlama yapmak gerekirse; yalnızlık bireylerin arzu ettiği ve gerçekleştirdiği sosyal ilişkiler arasında uyumun olmaması olarak tanımlanmaktadır. Yalnızlığın oluşmasında birden fazla faktör etkilidir. Bu faktörler hazırlayıcı ve hızlandırıcı faktörler olarak iki başlık altında toplanabilmektedir (Batıgün, 2008: 66).

Hazırlayıcı faktörler bireylerin gerçekleştirdiği veya arzuladığı sosyal ilişkilerin altında yer alan değişkenler olarak görülmektedir. Bunlar bireylerin hayatlarındaki

değişimlere nasıl bir tepki verdiklerini belirler veya bu tepkileri sınırlarlar. Bireylerin doyurucu ilişkiler kurmasını ve bu ilişkileri devam ettirmesini zorlaştıran kişisel özellikler yalnızlık ihtimalini arttırmaktadır. Utangaçlık, benlik saygısı, sosyal ilişkilerden yoksunluk gibi özellikler buna örnek verilebilir. Bireylerin içinde yaşadığı toplumun kültürel değerleri ve normları da birey üzerinde benzer şekilde etkilidir (Çakır ve Çakır, 2011: 133-134).

Hazırlayıcı faktörler bireyleri yalnızlığa karşı savunmasızlaştırarak yalnızlık eğilimi oluşturur. Bunun yanında hızlandırıcı faktörler bireyin sosyal ilişkilerinde ortaya çıkan değişimler ve sosyal ilişkilerde arzulan değişimler olarak iki grupta ele alınmaktadır. Bu noktada önemli olan iki grup arasında uyum sorununun olmasıdır. Uyum sorununun oluşması ile birlikte hızlandırıcı faktörler aktif hale gelerek bireyi yalnızlık duygusuna doğru hızlı bir şekilde ilerletmektedir (Çakır ve Çakır, 2011: 133-134). İlerleyen yaş ile birlikte görülme sıklığı artan bilişsel ve fiziksel kayıplar, sosyal konumdaki değişimler, üretici rolünün azalması veya yok olması ve sosyal desteğin zamanla azalması yaşlı bireylerin yalnızlık duygusu üzerinde hızlandırıcı bir etkiye sahiptir (Arslantaş ve Ergin, 2011: 136).

Yalnızlık mevcut olan ilişkilerin sıklığından çok, anne-baba ve çocuklar arasındaki ilişkiler ve diğer toplumsal ilişki ağları ile belirlenmektedir. Bunun yanında bireylerin ilgi alanları, ulaşmayı amaçladıkları hedefleri, geleceğe yönelik planları ve kendine duyulan güven ile ilişki içerisindedir (Lehr, 1994: 314-315). Yaşlanma ile bireylerde görülme ihtimalinin arttığı; ilgi alanlarındaki azalma, hedeflerin sınırlandırılması ve kişinin kendine güveninin azalması kişinin yalnızlığa daha eğilimli olmasına neden olmaktadır. Yalnızlığı arttıran bir diğer önemli etken yaşlıların mekânsal olarak yalnızlığa itilmeleridir. Özellikle kırdan kente göçle birlikte kırsal alanlarda kalanlar ya yaşlılar olmakta ya da zamanla yaşlanan bireylerin yanlarında daha genç bireylerin kalmamasıyla ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanında yaşlı bireyler emeklilik süreci ile birlikte çalışma yaşamının dışında kaldıkları için önemli sosyal bağlardan/ilişkilerden biri olan mesleki çevreden yoksun kalırlar. Özellikle modern toplumlarda çalışmaya ve üretmeye değer atfedilmesi sebebiyle artık üretemeyen yaşlı, çevre ve itibar kaybına uğrayarak yalnızlaşmaya başlamaktadır. Gençlik döneminde yoğun iş yaşamı genellikle iş

dışında bir hayatın ve çevrenin oluşturulmasını sınırlı kılmaktadır. Bu nedenle yaşlı bireyler için yeni ilgi alanları oluşturmak ve buna bağlı olarak yeni bir çevre yaratmak zorlaşmaktadır (Balcı, 2017: 28).

Yalnızlık sosyolojik bir bakış açısı ile ele alındığı zaman; sanayileşme, göç ve kentleşme olguları öne çıkmaktadır. Kentleşme ile aile yapısında meydana gelmiş olan değişim kentte göç etmiş olan yaşlı bireyleri alışık olmadıkları karmaşık ilişkiler ağı içerisinde bırakmıştır. Bu ilişki ağına uyum sağlayamayan yaşlı bireyler kendilerini sosyal ilişkilerden soyutlamış veya sosyal çevreleri tarafından dışlanmaya maruz kalmışlardır. Köyde kalmış olan yaşlı bireyler ise; aile üyelerinin göç etmiş olmasının ve bu üyelerle ilişkilerinin soyutlaşmasının yarattığı etkiyle birlikte yalnızlaşmaya başlamaktadırlar (Mutlu, 2012: 24). Bu nedenle modernleşme sürecinin getirmiş olduğu göç, kentleşme ve kentlileşme olguları dışlanma, yalnızlaşma ve yoksulluk üzerinde önemli bir etken olup yaşlı bireylerin toplum ile bütünleşmesinde çoğunlukla negatif bir etkiye sahiptir.

1.3. Göç, Kentleşme ve Kentlileşmenin Yaşlı Bireylere Etkisi

Toplulukların, toplumların ve devletlerin en önemli değişim dinamiklerinden birisi göç olgusudur. Sebebi ne olursa olsun göç, bir nüfus hareketi olarak tanımlanmaktadır (Özer, 2004: 11). Nüfus da belirli bir yerleşim yerinin köy, kasaba veya kent olarak isimlendirilmesinde önemli bir etkidir. İnsanlığın başlangıcından bu yana sebepleri, nitelikleri farklı olsa da göç olgusu hep varola gelmiştir.

Türkiye'deki ekonomik temelli göçleri sağlayan en önemli olgu kentlerin daha fazla istihdam yaratan koşullarıdır. Kentlerin önemli özelliklerinden biri de başta sanayi olmak üzere ekonomik faaliyet alanlarının fazlalığıdır. Sanayinin modernlik algısında başat rolü bulunmaktadır ve özellikle Sanayi Devrimi ile zirve yapmıştır.

1790'larda İngiltere'de başlayan ve buradan tüm dünyaya yayılan Endüstri Devrimi önemli bir kırılma noktasıdır. Endüstri Devrimi sonucunda ortaya çıkmış olan teknolojik gelişmelerle birlikte az zamanda fazla ürün üretilmekte ve buna paralel olarak da iş gücü ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Sözü edilen gelişmeler yeni bir

toplumsal ve ekonomik sistemi beraberinde getirmektedir. Endüstriyel kapitalizm olarak adlandırılan bu sistem dünyada yeni bir sosyoekonomik düzen yaratmaktadır. Bu sistemin sonuçlarından birisi seri üretimin getirmiş olduğu üretim-tüketim sarmalıdır. Bu sarmal, endüstriyel üretimin yaygınlaşmasına ve bununla birlikte köyden kente doğru bir göç dalgasının oluşmasına neden olmuştur. Endüstriyel kapitalizm bağlamında kentleşme olarak tanımlanan bu göç dalgası toplumsal değişimi de beraberinde getirmiştir (Tuna, Şen ve Durdu, 2011: 25).

Endüstri Devrimi'nin sonuçlarından birisi olan ve Türkiye toplumunu da yakından etkileyen tarımda makineleşme, kırdan kente göçü hızlandırmıştır. Türkiye'de makineleşme, Marshall Yardımları'nın bir sonucu olarak nitelendirilebilmektedir. Marshall Yardımları Türkiye'ye 1948 yılında imzalanan anlaşma ile getirilmiştir. Bu yardımlar başta tarım sektörü olmak üzere madencilik ve ulaşım gibi alanlara aktarılmıştır. Aktarılan yardımlarla tarım sektörüne traktör, pulluk, kamyon, ve ambalaj malzemesi gibi araçlar ithal edilmiştir. Makineleşme bir taraftan köyde tarım alanlarının genişlemesine ve verimliliğinin artmasına neden olmuş, ancak diğer taraftan ise yapılması gereken işlerin makineler tarafından yapılmaya başlanması ile birlikte işsizlik sorununu da beraberinde getirmiştir (Tören, 2006: 61-114). Böylelikle işsiz kalan insanlar iş bulma ve yeni bir hayat kurma umuduyla kentlere göç etmeye başlamıştır.

En başta gelişen sanayi ile kentler 1950'lerde ilk gelen insanların önemli bir kısmına istihdam olanağı sağlamıştır. Ancak göç dalgası durmamış artarak devam etmiştir. Hatta yabancı ülkelere de kitlesel göçler olmuştur. Sadece tarımda makineleşme değil bunun yanında köyde yaşamının toplumsal değişme ile meydana gelen "itici nedenleri", kentte yaşamının getirmiş olduğu "çekici nedenler" bu göç dalgasında önemli bir etkendir ve bu bakış açısı göç kuramlarından birisi olan itme çekme kuramı çerçevesinde yer almaktadır. Tarımda meydana gelen makineleşmenin etkisiyle işgücü ihtiyacının azalması, toprak sahibinin ölümü sonucu toprağın miras yoluyla küçük parçalara ayrılması ve bu parçaların yeterli geliri sağlayamaması ve toprağın verimliliğinin düşmüş olması köyde yaşamının "itici" nedenleri olarak gösterilebilmektedir. Bunun yanında kentte yaşamının getirdiği "çekici" nedenler arasında işgücü ihtiyacının hem sanayi alanında hem de

devletin bünyesinde fazla olması, sanayi alanında çalışmanın getirmiş olduğu (kısmen) yüksek olan ücretler, sağlık hizmetleri ve eğitimin kolay ulaşılabilirliği bulunmaktadır (Kongar, 1997: 397- 404).

Kentleşme kavramı niceliksel olarak bir dönüşümü, mekansal genişlemeyi ve işlevsel değişimi ifade etmekte iken, kentlileşme niteliksel olarak bireylerin gelişimini ve kent kültürünü içselleştirmeleri olarak tanımlanmaktadır (Sezer, 2004: 1). Kentlileşme aynı zamanda zihinsel ve davranışsal dönüşüm sürecini de içermektedir. Dolayısıyla bir insanın kentte doğması veya kentte yaşıyor olması onun kentli olarak algılanmasını, aynı zamanda kent toplumunun kentli olarak adlandırılabilmesi bu şartlar gözardı edilerek açıklanması mümkün değildir.

Kentlileşme süreci ekonomik ve sosyal olmak üzere iki farklı boyuta sahiptir. Ekonomik boyutta kente göç etmiş birey kent ekonomisine dahil olmuş ve geçimini kentten sağlamaya başlamıştır. Kentlileşmenin sosyal boyutunda ise; kentlilik bilincine sahip olmak önemlidir. Bireyin kendisini kente ait hissetmesi, aidiyet duygusunu içselleştirmesi önemli bir noktadır. Burada bahsedilen içselleştirme süreci kentte kalış süresiyle de paralellik gösterebilmektedir.

Kentleşme ve kentlileşme büyük bir toplumsal değişmeyi de beraberinde getirmiştir. Bu değişme bireyden toplumsal kurumlara kadar her alana etki etmiş ve toplumsal dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Toplumsal kurumlardan birisi olan aile de bahsedilen değişmeden önemli ölçüde etkilenmiş bir kurumdur.

Günümüzde endüstrileşme, kentleşme ve hizmet sektörünün genişlemesinin etkisiyle geniş aile yerini çekirdek aileye bırakmaya başlamıştır. Kırsal alanlarda ailelerde çoğu zaman aile üyelerinin birlikte üretip birlikte tükettikleri görülmektedir. Fakat kentlerde aile bu özelliğini büyük oranda kaybeder. Kentte aile üretimi ev ve aile dışında gerçekleştirir. Çekirdek ailede gözlenen bu durum aynı zamanda, geniş aileden farklı olarak geleneksel alt-üst ilişkilerinden uzak olmasına olanak sağlar. Geniş aile ise; iki veya daha fazla kuşağın bir arada yaşadığı ailedir ve yaygın olarak kırsal alanlarda görülmektedir. Çekirdek ailenin aksine kırsalda bulunan toprakların aile üyeleri tarafından işlenmesiyle gelir sağlanır (Türkarlan, 2014: 210).

Teknolojinin gelişmesi, buna bağlı tarım tekniklerinin gelişmesi tarımsal üretimde işgücüne olan ihtiyacı azaltan bir olgudur. Bunun yanında kırsal alanda tarım alanlarındaki verimsizlik de benzer şekilde tarımda çalışan nüfusu göçe zorlayan diğer bir olgudur. Bu olguların oluşmasında terör doğal afet ve bölgesel savaşlar nedeniyle de kırsal alandan kentlere doğru zorunlu göçler olabilmektedir. Bu gibi durumda bile çoğunlukla gençler kentlere giderken yaşlılar kırdan kalmayı tercih edebilmektedir.

Değişik sebeplerle ailede meydana gelen dönüşümün bir sonucu olarak geniş ailenin işlevlerini çekirdek ailede karşılayabilmek için yeni sektörler oluşturulmuş ve varolan bazı sektörler genişlemiştir. Örneğin; çocuk kreşleri, yaşlı bakım merkezleri, yiyecek sektörü gibi. Özellikle kadınların iş yaşamına katılmasından sonra ailede bir takım yükümlülük değişikliği meydana gelmiştir. Geniş aile yapısında yemek yapmak, temizlik yapmak, çocuk ve yaşlıların bakımlarını üstlenmek kadının görevi iken, dönüşüm ile birlikte görülmeye başlanan çekirdek ailede bu yükümlülükler paylaşılmaya gidilmektedir. Ailenin yeterli olmadığı durumlarda ise sözü edilen sektörlerden yardım alınmaktadır (Dedeoğlu, 2000: 150-157).

Diğer dezavantajlı gruplarda ve bireylerde olduğu gibi yaşlıların da kentleşmeden olumsuz etkilenmeleri kaçınılmazdır. Yaşlılara yönelik olarak kentlerde bakım merkezleri ve huzurevleri yer almaktadır. Ancak bu yerlerin yaşlıların sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını tam olarak karşılayabilecek türde yerlerin olabilmesi mümkün değildir.

Göç, kentleşme ve kentlileşme toplumun sadece bir bölümünü etkilemez. Özellikle dezavantajlı gruplar (yaşlılar, engelliler, çocuklar vb.) bu değişim ve dönüşümden oldukça etkilenmektedirler. Bu süreçte; kente göç etmiş ve köyde kalmış yaşlı bireyler iki farklı grubu oluşturmaktadır. Köyde kalan yaşlı bireylerin iş yükünün artmış olması tükenmişlik hissini beraberinde getirmiştir. Geleneksel aile yapısı içinde sahip olduğu statü azalmış veya kaybolmuştur. Kente göç eden aile üyeleri köye daha az ve kısa süreli gelmekte ya da hiç gelmemektedirler. Bunun yanında kente göç eden yaşlı bireyler ise; kentlileşme sürecini yavaş ve zor geçirmekte, bazıları ise kentlilik bilincini geliştirmekte başarılı olamamaktadır. Kentte

çoğunlukla geçerli olan ikincil ilişkiler göç eden yaşlı bireyleri negatif etkilemektedir. Bu durum bireylerin yaşam kalitelerini olumsuzluk etkilemekte, dışlanma, ayrımcılık, yoksulluk, yalnızlık ve depresyon durumlarına sebep olabilmektedir (Sezer, Gültekin ve Akdemir, 2016: 455).

Kentleşme kentlileşme sürecinin getirmiş olduğu tüm bu gelişim ve değişimler yaşlı bireylerin yeni toplumsal koşullara adapte olmasında bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Bu adaptasyon sürecini başarıyla tamamlayamayan yaşlı bireyler dışlanma, ayrımcılık, yalnızlık gibi durumların oluşturduğu ortam ile birlikte ihmal ve istismar olgularına zemin hazırlamaktadır.

1.4. Yaşlılık ve İnanç İlişkisi

Yaşlılık ve din ilişkisinde, yaş gruplarına göre dini inançlar ve davranışları analiz etmede farklı modeller kullanılmaktadır. Bunlar; yaşlanmayla birlikte dindarlığın da arttığını savunan “geleneksel model”; yaşla birlikte dindarlıkta hiçbir değişikliğin olmadığını ileri süren “sabitlik modeli” ve yaşla birlikte dinsel aktivitelerde sürekli düşüşün olduğunu ileri süren “ilgisizlik modeli” dir (Özbolet, 2016: 66-67). Arslan (2009) yaşlanmayla birlikte dindarlığın arttığını belirten “geleneksel modeli” savunduğu çalışmasında; yaşlanmayla birlikte ölüme yakınlık, boş zaman fazlalığı ve yaşlıların geleneksel örüntü ve normları daha fazla içselleştirmesi gibi sebeplerle dini inançlara yatkınlığın yaşlılarda daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca yaşlıların dini ibadetleri gerçekleştirdikleri cami gibi mekanlar, zamanın değerlendirildiği düzenli bir sosyal aktivite, yaşlıları ile görüşüp, sohbet edebilme, hasta ya da ölenler hakkında haber alabilme, hasta olduğunda beraber ziyarete, ölüm haberinde toplu olarak cenazesine ya da taziyesine katılma imkânı sunma gibi dini-sosyal bir mekanizma işlevi görmektedir.

Sabitlik yaklaşımını benimseyenlere göre, yaşın artmasıyla dinsel ibadetler (kiliseye devam gibi) arasında bir ilişki yoktur. Bir kimsenin dinsel ibadetleri yerine getirmesinde gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık döneminde bir değişiklik meydana gelmemektedir (Chatters, 1999: 133). İlgisizlik anlayışını benimseyenlere göre ise, bir kimse yaşlanınca, kendini toplumdan soyutladığı ve sağlıkla ilgili problemleri arttığı için dinî etkinliklere de katılmamaktadır. Yaşlılarla yapılan birçok araştırma

60 yaşın üzerindeki kiliseye daha az gittiğini göstermektedir. 60 yaşın üzerindeki kilise etkinliklerine aktif bir şekilde katılanların çoğunda da, daha ileri yaşlarda kiliseye devamlarında düşüş görüldüğü belirtilmektedir. Yaşlanmayla birlikte dini aktivitelerdeki düşüş, yaşın fiziksel etkileriyle açıklanmaktadır (Aslan, 2016: 151-152).

Yaşlanmayla birlikte dini aktivite sıklığının değişimiyle ilgili farklı görüşlerin olmasının yanında maneviyatın yaşlı bireylerin yaşamında önemli bir yeri vardır. Yapılan araştırmaların birçoğunda, din ve maneviyatın yaşlının hem beden sağlığını hem de ruh sağlığını iyi yönde etkilediği belirtilmektedir (Horozcu, 2010). Bireyler dindarlığı, bir dini başa çıkma mekanizması şeklinde kullanmakta ve dindarlığı pozitif yönde bir stres tamponu olarak değerlendirmektedir (Bjork ve Truman, 2007: 159). Yaşlı bireyler için de olumsuz durumlarda dinin başa çıkma yöntemi olarak kullanılabilirliğini belirtilmektedir (Şentepe, 2015). Öyle ki yaşlanmayla birlikte meydana gelen fiziksel, psikolojik ve sosyal değişimlerle başa çıkmada dini inancın olumlu etki yaratacağı söylenebilir. Çünkü dini inançlar bireylerin değiştiremeyeceği durumları kabul etmelerine yardımcı olabilir (Krause, 2004: 1214). Koca (1994: 71-77) yüksek lisans tezi kapsamında huzurevlerinde yaptığı çalışmada dinsel pratiklerini yerine getiren yaşlıların uyum düzeyleri yüksek çıkarken; yaşlıların ibadet etmenin morallerini düzelttiğini ve onlara huzur verdiğini ifade etmişlerdir. Şentepe (2015) 60 yaş ve üstü bireyler ile yaptığı araştırmada yaşlıların kendilerini dindar olarak değerlendirdikleri ve bir problemle karşılaştıklarında dini olumlu başa çıkma yöntemi olarak kullandıkları sonucuna ulaşmıştır.

1.5. Dünya’da ve Türkiye’de Yaşlılık

1.5.1. Dünya’da yaşlılık

Dünya üzerinde yaşlanmanın önemli bir konu haline almasının nedeni yaşlı nüfusun hızlı bir şekilde artması ve doğum oranlarının azalmasıdır. Birleşmiş Milletler’in yayınladığı rapora göre, 2017 yılında altmış yaş ve üzeri nüfusun 962 milyon olduğu ve bu nüfusun 2050 yılında 2,1 milyar olacağı tahmin edilmektedir. Dünya’da yaşlı nüfusun dağılımına bakıldığında, yaşlıların üçte ikisinin gelişmekte olan ülkelerde yaşadığı görülmektedir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra

gelişmiş ülkelerde yaşayan yaşlı nüfus artış hızının yavaşlayacağı, az gelişmiş ülkelerde ise bu hızın artacağı tahmin edilmektedir (BM, 2017a: 9).

Tablo 1. 1. 2017 ve 2050'de 60 yaş ve üstü nüfusun bölgelere göre dağılımı

	2017 yılında 60 yaş üzerindeki nüfus (milyon)	2050 yılında 60 yaş üzerindeki nüfus (milyon)	2017-2050 yılları arası artış oranı
Dünya	962.3	2080.5	116,2
Afrika	68.7	225.8	228,5
Asya	549.2	1273.2	131,8
Avrupa	183.0	247.2	35,1
Kuzey Amerika	78.4	122.8	56,7
Güney Amerika	76.0	198.2	160,7
Avustralya	6.9	13.3	92,6

(BM, 2017b: 5)

Yukarıda yer alan tabloya bakıldığında Afrika'nın yaşlı nüfus artış oranının diğer kıtalara oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Afrika'yı ise sırasıyla Asya ve Güney Amerika takip etmektedir. Altı coğrafi bölgeden yaşlı nüfusun % 35'lik oranla en yavaş Avrupa'da artış göstereceği tahmin edilmektedir.

Tablo 1. 2. 2017 yılında 60 yaş üzerinde en yüksek orana sahip 10 ülke

	%		%
Japonya	33,4	Bulgaristan	27,7
İtalya	29,4	Hırvatistan	26,8
Almanya	28,0	Yunanistan	26,5
Portekiz	27,9	Slovenya	26,3
Finlandiya	27,8	Letonya	26,2

(BM, 2017b: 9)

Tablo 1.2.'ye bakıldığında Japonya'nın % 33,4'lük bir oranla en yaşlı ülke olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile Japonya'da her üç kişiden birinin yaşlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nüfus projeksiyonlarına bakıldığında ise bu oranın 2050 yılında Japonya'da % 42,4 olacağı ön görülmektedir. Ayrıca İspanya, Singapur, Çin, Kore ve Polonya gibi ülkelerin de 2050 yılında yaşlı nüfus oranının % 40'ın üzerine çıkarak çok yaşlı toplumların arasında yer alacağı tahmin edilmektedir (BM, 2017b: 9).

Dünya üzerinde en kalabalık ülkeler olan Çin ve Hindistan'da da hızlı bir yaşlı nüfus artışı olması beklenmektedir. Günümüzde Çin'de 110 milyon yaşlı nüfusun 2050 yılında 330 milyonu aşması beklenmektedir. Ayrıca bu yüzyılın ortasında 80 yaş üzerindeki yaşlı nüfusun yaklaşık olarak 100 milyonu bulacağı tahmin edilmektedir. Hindistan'da ise, 60 milyon olan yaşlı nüfusun 2050 yılında 227 milyonu aşacağı öngörülmektedir (WHO, 2011: 5).

1.5.2. Türkiye'de yaşlılık

Türkiye özelinde duruma bakıldığında, nüfusun hızla yaşlanmakta olduğu görülmektedir. Doğum ve ölüm oranlarındaki değişimler, toplam nüfus içinde yaşlı nüfus oranının artması, ortanca yaştaki artış ve bağımlılık oranının artması gibi göstergeler Türkiye'nin yaşlanan bir toplum olduğunu göstermektedir.

2015 yılında toplam nüfusta yaşlı bireylerin oranına bakıldığında % 8,2 olan oranın 2016 yılında % 8,3'e ve 2017 yılında ise % 8,5'e yükseldiği görülmektedir. Bağımlılık oranları incelendiğinde ise, 2015 yılında % 12,2 olan bağımlılık oranı 2017 yılında % 12,6 olarak hesaplanmıştır. Bu oranın 2023 yılında % 15,2 olacağı öngörülmektedir. İl bazında bir analiz vermek gerekirse 2017 yılında yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu il % 18,2 le Sinop olduğu görülmektedir. Sinop'u sırasıyla Kastamonu, Artvin ve Çankırı izlemektedir. Yaşlı nüfus oranının en düşük olduğu ile bakıldığında %3,2 ile Şırnak olduğu görülmektedir. Hemen üzerinde ise Hakkari ve Van yer almaktadır (TÜİK, 2015, 2016, 2017).

İKİNCİ BÖLÜM: YAŞLI İHMALİ VE İSTİSMARI

Yaşlanma ve yaşlılık insan gelişiminin doğal bir sonucudur. Sağlık ve bakım imkanlarının gelişmesi, toplumsal refahın artması ile birlikte yaşam süresinin uzamış olması yaşlı oranının artmasında önemli bir etki olarak önümüze çıkmaktadır. Geleneksel yaşam biçiminin yerini modern yaşam biçimine bırakması ile birlikte yaşlı bireyler sağlık, sosyal ve ekonomik açıdan önemli zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu zorluklar arasında değişen toplum yapısı ve ilişkilene biçimlerinin etkisiyle ihmal ve istismar üst sıralarda yer almaktadır.

2.1. Yaşlılıkta İhmal ve İhmal Türleri

Genel olarak ihmal, önemse(n)memek, ilgilen(il)memek veya vakit ayır(ıl)mamak, bir kişinin bakmakla, ilgilenmekle yükümlü birine karşı görev ve sorumluluklarını tamamen veya kısmen yerine getirmemek olarak tanımlanmaktadır (Kahrıman, 2014: 82). Yaşlılık döneminde ihmal ise, yaşlıya bakmakla yükümlü olan bireylerin yaşlının gereksinimlerini karşılayamaması durumu olarak genellenebilmektedir (Halil, 2006: 1074). Yaşlı ihmal aktif ve pasif ihmal olarak ayrılabilirdiği gibi fiziksel ve psikolojik olarak da ayrılabilir (Şahin ve Yağan, 2013: 290, Strasser ve Fulmer, 2007 akt: Aydemir, 2015: 42).

Aktif İhmal: Yaşlının ihtiyacı olan materyal veya hizmetleri bilinçli ve kasıtlı olarak eksik bırakan davranış ve sonuçlardan oluşan ihmal türüdür (Şahin ve Yağan, 2013: 290).

Pasif İhmal: Herhangi bir kasıt olmaksızın bilinçsizlik sonucu yaşlının bakımının ve isteklerinin aksatılması durumudur (Artan, 1996: 21).

Fiziksel İhmal: Yaşlı bireyden yiyecek, içecek, ilaç ve tıbbi cihaz gibi gereksinimlerini esirgemek, bakım verenin bakım verme noktasında sorumluluklarını isteksiz yerine getirmesi veya yerine getirmemesi, duygusal ve fiziksel olarak acı ve sıkıntı vermek veya buna ortam oluşturmak olarak tanımlanabilmektedir (Sayan ve Durat, 2004: 99).

Psikolojik İhmal: Bilinçli veya bilinçli olmayarak yaşlı bireyin yoksunluk, izolasyon, korku, utanç ve güçsüz olduğu hissine kapılmasına, küçük düşürülmesine, ve hakarete maruz kalmasına, alaya alınmasına sebep olmak veya buna izin vermek olarak tanımlanmaktadır (Strasser ve Fulmer, 2007 akt: Aydemir, 2015: 42). Yaşlı bireyin özgüvenini söz veya davranışsal olarak zedelenmesine sebep olmak, bunun yanında sosyal ortamlardan dışlanmasına ortam hazırlayıcı davranışlar psikolojik ihmal başlığı altında ele alınabilir.

Kendini ihmal: Yaşlı bireyler bakım veren veya yakın çevrelerindeki kişiler tarafından ihmale uğrayabilecekleri gibi kendi kendini de ihmal etmeleri söz konusudur. Kendini ihmal, yaşlı bireyin kendi sağlığını ve güvenliğini tehlikeye atacak davranışlar sergilemesi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2007: 489). Aşırı tutumlu olma, uygun olmayan beslenme alışkanlıkları, dehidrasyon ve malnutrisyon, sağlıksız yaşam çevresi, uygun olmayan kıyafet seçimi ve kişisel bakım yetersizliği bu ihmal çerçevesinde ele alınmaktadır (Beşer ve Kıssal, 2016: 208).

2.2. Yaşlılıkta İstismar ve İstismar Türleri

İstismar genel anlamda, bir kişiyi kötüye kullanma veya zarar verme girişiminde bulunma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2005:168). Yaşlı istismarı ise, ilk olarak 1970'lerde aile içi şiddet çalışmaları sonucu ortaya çıkmaya başlamıştır. Aile içi şiddetin bir türü olarak görülen yaşlı istismarı 1975 yılında Baker ve Burston tarafından "granny battering/hırpalanmış yaşlı kadın" kalıbı ile aktarılmıştır (Baker, 1975, Burston, 1977; akt: Artan, 2013: 110). Daha sonra WHO (DSÖ) tarafından yaşlı istismarı "herhangi bir güven ilişkisi içerisinde yaşlı kimseye yönelik, yaşlıda sıkıntı ve zarara neden olabilecek, bir kez veya tekrarlanan hareket ve uygun davranış eksikliği" olarak tanımlanmıştır (WHO, 2008: 1). Yaşlı istismarı sosyal ve kültürel farklılıklardan dolayı ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Bu sebeple yaşlı istismarı, belirli bir zaman dilimi içerisinde yaşlının o kültürde kabul edilmeyen davranışlara maruz kalması olarak da tanımlanabilmektedir (Artan, 1996: 21).

Yaşlı istismarı fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel olarak dört ayrı başlık altında ele alınmaktadır.

Fiziksel İstismar: Yaşlı bireyi yaşlıya bakan kişi, aile üyesi veya herhangi biri tarafından bedenine zarar verebilecek her türlü davranışı içermektedir. Vurmak, bağlamak, boğmaya çalışmak, itmek, sarsmak, çimdiklemek, yakmak ve eksik, fazla veya yanlış ilaç vermek gibi eylemleri kapsamaktadır (Daşbaşı, 2014: 4). Bulguları arasında morluklar, bağ izleri, parmak ve ısırık izleri, yanık izleri, kırıklar, açık yara veya yara mühürleri bulunmaktadır (Şahin ve Yağan, 2013: 290-291). Fiziksel istismar yaşlı bireylere dışarıdan bakıldığında da fark edilebilecek istismar türüdür. Yaşın ilerlemesinin bir sonucu olarak fiziksel gerilemenin meydana gelmesi yaşlı bireyin savunmasız kalmasına ve fiziksel saldırılara karşı koyamamasına neden olmaktadır. Bu durum yaşlı bireyi istismara açık hale getirmektedir. Fiziksel istismar haberleri basında fazlasıyla görülmektedir. Bunlardan birisi 85 yaşındaki A.Y'nin, eşi tarafından evde olmadığı sebebi ile sokak ortasında dövüldüğü haberidir². Basına yansıyan bir diğer haber ise; oğlu tarafından para vermemesi nedeniyle dövülen 78 yaşındaki A.G'nin haberidir³. Buna benzer daha pek çok fiziksel istismar haberi örnek olarak eklenebilir.

Psikolojik İstismar: Yaşlı bireyin güvendiği birisi tarafından sözlü veya sözlü olmayan yollarla psikolojik olarak acı veren veya strese maruz bırakan davranışlar olarak tanımlanır. Bunlar sözlü saldırı, küçümseme, aşağılama, tehdit etme, utandırma, sürekli eleştirme, korkutma, zorla bireyi çevresinden ayırma ve yalnız bırakma olarak sıralanabilmektedir (Uysal, 2002: 45). Psikolojik istismara uğrayan bireyde uyku bozuklukları, korku, içine kapanma, bezginlik duygusu, depresyon ve kendine olan saygıda azalma gibi problemler görülebilmektedir (Şahin ve Yağan, 2013: 291). Bunun yanında yaşlı bireyin sorulara cevap vermemesi, şüpheli, kaygılı, çaresiz davranışlar sergilemesi ve psikolojik rahatsızlıklar yaşaması ve buna paralel olarak ilaç kullanıyor olması psikolojik istismarın sonuçları olarak belirtilebilir. İnternet taraması yapıldığında psikolojik istismara ait haberler göze

² <http://www.internethaber.com/soke-eden-olay-yasli-kadini-kocasi-dovdu-gelini-izledi-video-galerisi-1913109.htm> (Erişim Tarihi: 02.11.2018)

³ <https://www.sabah.com.tr/magazin/2018/11/15/murat-gogebakanin-kuzeni-78-yasindaki-annesini-hastanelik-etti> (Erişim Tarihi: 02.11.2018)

çarpmaktadır. Bunlardan birisi 83 yaşındaki M.K'nın akrabası tarafından bahçede soğuk su ile yıkarken azarlayıp, bağırdığı video haberidir. Olayın basına yansımından sonra M.K ailenin yanından alınarak huzurevine yerleştirilmiştir⁴. Psikolojik istismar türü basına diğer istismar türlerine nazaran daha az yansımaktadır. Bunun sebebi olarak toplumda görünürlüğünün daha az olduğu söylenilebilir.

Ekonomik İstismar: yaşlı bireyin güvendiği birisi tarafından para, mal ve gayrimenkullerinin kötüye kullanılması veya çalınmasıdır (Yıldırım, 2005: 169). Ayrıca buna ek olarak yaşlı bireyin eşyalarının izinsiz veya gönülsüz olarak alınması, sosyal aktiviteleri için para yetersizliği, ödemelerinin geciktirilmesi ve para ve mallarının istenmeyen kişi/ler tarafından yönetilmesi de ekonomik istismar olarak adlandırılmaktadır (Beşer ve Kıssal, 2016: 207). Ayrıca yaşlı bireylerin ekonomik olarak ihtiyaçlarının yakınları tarafından karşılanmaması ekonomik istismar olarak tanımlanabilmektedir. 2017 yılında yayınlanan haberde 79 yaşındaki F.A'nın asansörde gasp edilerek parasının çalındığı belirtilmektedir⁵. Bunun yanında 2016 yılında evinin önünde hırsızlar tarafından darp edilerek parası alınan 71 yaşındaki H.S'nin haberi de ekonomik istismar vakası olarak yerini almaktadır⁶.

Cinsel İstismar: Cinsel istismar bireyin rızası olmadan uygulanan cinsel tatmin amaçlı yapılan her türlü davranışı içermektedir (Kıssal ve Beşer, 2009: 358). Belirtileri arasında genital bölgelerde kanama, yırtık kıyafetler, belirli bölgelerde çürükler veya morluklar, tuvalete veya banyoya girmekten korkma, yürüme ya da oturmakta zorlanma, cinsel ilişki ile bulaşabilecek hastalıklar ve enfeksiyonlar yer almaktadır (Akdemir, Görgülü ve Çınar; 2008: 71, Beşer ve Kıssal, 2016: 207). Basında yer alan haberlere bakıldığında yaşlı bireye cinsel istismar vakaları belirgin bir şekilde göz önündedir. Felçli ve görme engelli H.A'ya (70) tecavüz edildiği belirtilmektedir⁷. Yalnız yaşayan 74 yaşındaki Ş.S'nin haberinde ise tecavüz, darp ve gasp edilerek öldürüldüğü ifade edilmektedir⁸. Tüm bunlara ek olarak yaşlı

⁴ <https://www.posta.com.tr/alzheimer-hastasi-yasli-adama-soguk-suyla-eziyet-1262252> (Erişim Tarihi: 02.11.2018)

⁵ <https://www.haberler.com/79-yasindaki-kisiyi-asansorde-doverek-parasini-5638157-haberi/> Erişim Tarihi: (Erişim Tarihi: 02.11.2017)

⁶ <http://www.milliyet.com.tr/yasli-kadina-evinin-onunde-gasp-ve-darp-antalya-yerelhaber-1432042/> (Erişim Tarihi: 02.11.2018)

⁷ <http://www.milliyet.com.tr/felcli-yasli-kadina-tecavuze-gundem-2085236/> (Erişim Tarihi: 02.11.2018)

⁸ <https://www.sabah.com.tr/yasam/2018/02/02/74-yasindaki-kadina-tecavuz-edip-oldurduler> (Erişim Tarihi: 02.11.2018)

bireyin yakınları ve çevresi tarafından kendi yaşamı üzerinde söz sahibi olmasının bilinçli veya bilinçsiz olarak engellenmesi de bir istismar olgusu olarak değerlendirilebilir. Örneğin; eşin kaybı durumunda yaşlı bireyin nerede ve kiminle yaşayacağı, sağlık hizmetlerine nasıl ulaşacağı, ekonomik olarak kararları hangi yönde vereceği, kimlerle arkadaşlık kurup kurmayacağı gibi durumlarda yaşlı bireyin menfaatine dahi olsa kararlarına engel olunması durumu psikolojik istismar olgusu nitelendirilebilir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ-WHO)'nün 2017 yılında yayınlamış olduğu rapora göre, her altı yaşlıdan biri istismara uğramaktadır. Bu rapora göre istismarı uygulayanlar büyük oranda yaşlı bireyin ailesi, arkadaşları ve çevresinde bulunan görevli personeldir. Raporlara yansımış olan rakamlar istismar olaylarının sadece 24'de 1'i olarak belirtilmektedir. Bunun yanında raporda yer alan istismar oranları şu şekildedir: Psikolojik istismar % 11,6, ekonomik istismar % 6,8, ihmal % 4,2, fiziksel istismar % 2,6 ve cinsel istismar % 0,9'dur. Oranlardan da anlaşılacağı gibi yaşlı bireyler en çok psikolojik istismara maruz kalmaktadırlar. Türkiye'de ve dünyada artan yaşlı nüfus göz önüne alındığında bu rakamların artış göstereceği ön görülebilmektedir.

2.3. Yaşlı İhmal ve İstismarını Oluşturabilecek Risk Faktörleri

Yaşlı ihmal ve istismarının ortaya çıkmasında etkili olabilecek pek çok faktör bulunmaktadır ve bu faktörler üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; yaşlı bireye ait faktörler, ihmal ve/veya istismar eden bireye ait özellikler ve sosyal ve kültürel faktörlerdir.

Tablo 2. 1. İhmal ve İstismara Sebep Olabilecek Risk Faktörleri

Yaşlı Bireye Ait Faktörler	İhmal ve/veya İstismar Eden Bireye Ait Özellikler	Sosyal ve Kültürel Faktörler
Demans, Alzheimer gibi hastalıklar, bağımlılık durumu ve engellilik	Alkol- madde bağımlılığı	Toplu veya birlikte yaşama
Cinsiyet (Kadın olmak)	Daha önce bakım eğitimi almamış olmak	Ekonomik problemler
Medeni durum (Boşanmış veya dul olmak)	Bireyin kendinin de daha önceden ihmal veya istismara maruz kalmış olması	Sosyal destek eksikliği
Bireyin kişisel özellikleri	Bireyin kişisel özellikleri (Kontrolü kolay kaybetme)	Yaşam tarzı, özel hayatın olmaması
Düşük statü	Sosyal destek yoksunluğu	Şiddetin nesiller boyu görülerek öğrenilmesi
Düşük eğitim düzeyi	Bakım rolünün benimsenmemesi	İhmal ve istismara karşı toplumun göstereceği tepki
Yalnız yaşamak	Sağlık sorunları	Aile bireylerinin yaşlıya bakması konusunda kültürel olarak koşullanması
Dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalmak	İşsizlik/Maddi yetersizlik	Şiddetle ilgili kültürel inanışlar
Düşük gelir		Cinsiyet ayrımcılığı

(Halil, 2006: 1075), (Çivi ve Tanrıku, 2000: 86), (Çakır ve Çakır, 2011:132-133), (Çilingiroğlu ve Demirel, 2004: 228), (Altan ve Şişman, 2003: 20), (Bayoğlu, 2011: 127) ve (Uysal, 2002: 47-48)⁹

(Halil, 2006: 1075)'teki şablon ve bilgiler esas alınarak diğer kaynaklardan tabloya eklemeler yapılarak zenginleştirilmiştir.

2.4. İhmal ve İstismar Çalışmalarının Sınırlılıkları

İhmal ve istismar çalışmalarının en önemli noktası problemin farkında olunmaması ve saptanmasındaki engellerdir. Bu engeller üç başlık altında toplanmaktadır.

Kişisel Engeller:

- İhmal ve istismara uğrayan bireylerin bu davranışlara maruz kalmış olmaktan utanması ve birilerinin bunu öğrendiğinde aynı davranışın tekrarlanacağını düşünmesi
- İhmal ve istismar durumu öğrenildiğinde herhangi bir kuruma yerleştirileceği kaygısı
- Sistem ve kurumlara karşı olan güvensizlik
- Kendini suçlu olarak görme (Gülen ve vd., 2013: 400-401).

Bilgi ve Kaynaklara Ulaşmadaki Yetersizlikler:

- Yaşlı bireyin ekonomik veya sosyal açıdan bağımlı olması sebebiyle kaynaklara ulaşamaması,
- Nereden ve nasıl yardım alabileceğine dair bilgi sahibi olmaması (Kıssal ve Beşer, 2009: 358).

Sağlık Çalışanları ve Kurumsal Engeller

- Görevli personelin ihmal ve istismar olgusunu nasıl ve hangi sorular yardımıyla ortaya çıkaracağını bilmemesi
- İhmal ve istismar olgularını bildirme ve kaydetme noktasında yetersiz, isteksiz olması (Akdemir, Görgülü ve Çınar, 2008: 73).

İhmal ve istismar olgularının ortaya çıkarılmasında görülen engeller yaşlı bireylerin ve bu alanda çalışanların bilgilendirilmesi ve bireylerin hassasiyetinin artırılması ile görünürlük kazanabilir. Ayrıca sadece alan ile sınırlı kalmayıp bilinçlendirme

programları uygulanarak ihmal ve istismara şahit olan bireylerin de gerekli bildirimleri yapması sağlanmalıdır.

2.5. Yaşlı Bireylerde İstismara İlişkin Yaklaşımlar

Literatüre bakıldığı zaman yaşlı bireylerde istismar olgularını ele alan pek çok teori bulunmaktadır. Ancak bu teorilerden hangisinin daha açıklayıcı olduğu üzerine bir görüş birliği sağlanamamıştır. Bazı teoriler deneysel ilerlerken sosyokültürel faktörleri geri planda bırakmış, bazı teoriler ise bunun tam tersini uygulamıştır. İstismar olgularına ilişkin yaklaşımlar şu şekildedir:

2.5.1. Ekolojik yaklaşım

Yaşlı istismarını açıklamakta en çok kullanılan yaklaşımdır. Bu yaklaşım birey ve çevresi arasındaki ilişkinin önemine vurgu yapar ve olayları çevre ile kişisel ihtiyaçlar çerçevesinde analiz eder. Böylece bireyi etkileyen farklı sistemleri bir arada inceleme olanağı sağlamaktadır. Yaşlı birey ve çevresinin nasıl bir iletişim ve ilişki içerisinde olduğunu anlamaya odaklanır. Ayrıca bu yaklaşım yaşlı bireyi etkileyen sistemler üzerinden istismar olayına açıklama getirmeyi amaçlar ve bu noktada sosyal ve kültürel faktörleri göz önünde bulundurur. Ekolojik yaklaşımda çevresi içinde birey kavramından çok sık bahsedilir. Bu kavram ile kast edilenler bireyin çevresi ile olan sorunları, ruhsal sorunlar ve fiziksel sorunlardır (Daşbaşı, 2014: 13-14).

Ekolojik yaklaşım aynı zamanda; bireylerin çevresindeki insanlar ve gruplar ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu anlamak ve açıklamak için sistemleri kullanmaktadır. Bu sistemler mikrosistem, mezosistem, ekosistem ve makrosistemdir. Yaşlı bireyin ve bakıcının ilişkisi mikrosistem, yaşlı birey ve toplumsal hizmetlerle olan ilişkisi mezosistem, yaşlı bireyin bakım aldığı veya içinde bulunduğu ortam ekosistem ve yaşlı birey için oluşturulmuş sağlık ve toplumsal hizmetlerden yararlanması sürecinde kurduğu ilişkiler bütünü ise makrosistem olarak adlandırılmaktadır (Schiemberg, vd., 2011: 195-197). Sistemin bir parçası olan yaşlı birey bu sistem ile birlikte toplumsallaştırılmalıdır. Ortaya

çıkmiş olan sorunlar sistemde yer alan aksaklıkların, eksiklerin giderilmesi ile düzeltilebilecektir.

2.5.2. Aile sistemleri yaklaşımı

Bu yaklaşım aile içindeki ilişkileri anlama noktasında genel bir çerçeve oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Aile birbirleriyle bağlantılı, aynı zamanda birbirine bağlı bireylerden oluşan duygusal bir birlikteliktir. Bu nedenle aile bireylerinden herhangi birisinin tüm hareketi diğer bireyleri de etkilemektedir. Yaşlı bireyin ailesini incelemesine ek olarak, bireylerin istismar davranışını neden gerçekleştirdiklerini, eğilimin sebeplerini ve bu sebeplerin altında yatan düşünce kalıplarını anlamayı ele almaktadır. Fakat bu yaklaşım bazı sistemsel noktaları ele almaması ile eleştirilmiştir. Bu noktalar; yaşlı bireyi olan ailelerin destek almadığı, tıbbi ve günlük bakım hizmetlerine ulaşım sıkıntıları ve yaşlı birey için kaynakların yetersizliğidir. Ayrıca bakım veren veya yaşlı ile birlikte yaşayan bireylerin aile içerisindeki rolünün açıklanması noktasında da pasif kalmaktadır (Daşbaş, 2014: 15). Yalnız yaşayan veya yakınları ile yaşayan yaşlı bireylerin ihtiyaçları ve beklentileri farklılık gösterebilir. Bahsedilen bu eksiklikler ve etkenler istismar olgusunda oldukça önemlidir ve göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

2.5.3. Sosyal değişme yaklaşımı

Sosyal değişim teorisi, bireylerin maliyetleri en aza indirip ve ödülleri en üst düzeye çıkararak ilişkilerinde olumlu sonuçlar elde etmeye çalıştıklarını varsaymaktadır. Ödüller olumlu duyguların, kaynakların ve hizmetlerin değişimini içerirken, maliyetler arasında olumsuz duyguların paylaşılması, kaynakların ve hizmetlerin tevkif edilmesi ve bunların cezalandırma davranışlarıyla değiştirilmesi yer almaktadır. Sosyal değişim teorisi, ideal olarak sosyal etkileşimin, iki veya daha fazla birey arasında dengeli, karşılıklı bir ödüller ve maliyet değişimi içermesi gerektiğini belirtmektedir. Ancak tahmin edildiğinden daha fazla ödül söz konusu ise, bu bir güç dengesizliği ve bağımlılık durumu yaratır (Harris, 1999: 145). Yaşlı birey ile yakınları arasındaki ilişki de bu şekilde bir ilişkidir. Yaşlı bireyler başkaları ile etkileşimde sıklıkla alıcı konumundadır. Bunun sonucunda ise

ilişkilenme istismara açık bir hale dönüşmektedir. Bu sebeple de ilişkide dengesizlik ve bu dengesizlik sonucunda da istismar olgusu ortaya çıkmaktadır.

2.5.4. Bağımlılık yaklaşımı

Bağımlılık yaklaşımı yapılan çalışmalarda hem mağdurun hem de bakım verenin/yakının bağımlılığı olarak ele alınmaktadır. Yaşlı bireyin engelinin veya bağımlılığının artması yakınları/bakım veren üzerinde strese neden olmaktadır. Bu stres ile birlikte bazı kötü davranışlar görülebilir. Bu yaklaşıma göre yaşlı istismarı bakım verenin veya yaşlı yakınlarının stres yönetimindeki başarısızlıklarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Litwin ve Zaobi, 2004: 134).

Bağımlılık durumu yaşlı bireyde istismarı arttırıcı bir faktör olarak görülmektedir. Bağımlı olmayan bir yaşlıya göre bağımlı yaşlının istismara uğrama ihtimali artmaktadır. Bunun yanında karşılıklı olarak bağımlı olma durumunda da benzer durum söz konusudur. Örneğin; yapılmış olan çalışmalarda (Schiamberg ve Gans, 2014: 93; Gordon ve Brill, 2001: 186-187) ekonomik olarak bakım verenin ya da yakınların bağımlılığı arttıkça istismar ihtimali de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. İstismar olgusu ile birlikte yaşlı bireylerin bakım verene veya yakınlarına olan bağımlılıkları artmakta, çatışmalı ilişki devam etmekte ve bu bir paradoks oluşturmaktadır. Bağımlılık yaklaşımı yaşlı yakının/bakım verenin bağımlılığını, cinsiyetini ve medeni durum gibi faktörleri ele almaması sebebiyle eleştirilmektedir.

2.5.5. Psikopatoloji yaklaşımı

Son zamanlarda ortaya çıkan bu yaklaşım istismar eden bireyin özelliklerine yönelmektedir. Bireydeki alkolizm, madde bağımlılığı, depresyon, anksiyete gibi psikopatolojik bulgulardan yola çıkmaktadır (Fadıloğlu ve Aykar, 2012: 71). Bireyin hayal kırıklıklarını yönetememe ve bağımlılıklardan dolayı davranışlarını kontrol etme kabiliyetindeki azalma, bireyin istismar davranışları ile bağlantılıdır ve özellikle ekonomik istismarın bir nedeni olarak görülmektedir (Gordon ve Brill, 2001: 186).

2.5.6. Sosyal öğrenme yaklaşımı

Sosyal öğrenme yaklaşımı istismar eden bireyin istismarı büyüme sürecinde yaşadığını, öğrendiğini veya şahit olduğunu; bu durumun da istismar eğilimini arttırdığını öne sürmektedir. Bireye göre istismar normalleştirilmiş bir davranış olarak görüleceği gibi, bir intikam davranışı olarak da uygulanabilmektedir (Daşbaş, 2014: 19).

2.5.7. Bakım verenin stresi yaklaşımı

Bu yaklaşım aile içi istismarı açıklamakta kullanılan yaygın bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda gelir düzeyi, çalışma durumu ve aile içindeki ilişkiler gibi faktörlerle ortaya çıkan iç stresin, aile üyeleri tarafından yaşlı bireylere yönelik istismar davranışlarını arttırıcı etkisi üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşımda genellikle mağdurların kadın olarak ele alınması söz konusudur ve yaklaşım bu sebeple eleştirilmektedir. Bunun yanında yaşlı bireyin bağımlılığının artması ortaya çıkan stresi arttırıcı bir faktör olarak ele alınmakta ve aile bireylerinin yükünü, stresini etkileyen bir faktör olarak görülmektedir (Daşbaş, 2014: 19-21). Yaşlı bireylere bakım zorlu ve emek gerektiren bir süreçtir. Yaşlının bakım verene yardımcı olmadığı durumlarda kötü muamele, örselenme, şiddet gibi istismar davranışları görülebilmektedir. Yaşlı bireyin bakım veren kişiyi kıskırtması veya hastalıklardan kaynaklı olarak ortaya çıkan davranış biçimleri ve semptomların bakım verenin stresini arttırıcı etken olarak görülmektedir. Bunun yanında bakım verenin bakım eylemini bir yük olarak görmesi ve “psikolojik uyum becerilerinin” yeterli olmaması daha fazla stres yaratıcı etken olarak görülüp istismarı arttırdığı belirtilmektedir (Gordon ve Brill, 2001: 185-190).

2.6. Yaşlılıkta İhmal ve İstismar ile İlgili Çalışmalar

Yaşlı ihmal ve istismarı 1970’li yıllarda hırpalanmış yaşlı (granny battering) kavramının ortaya çıkması ile birlikte dünyada ve Türkiye’de pek çok araştırmaya konu olmuş bir olgudur. Türkiye’de yapılmış ilk çalışma Artan’ın (1996) İstanbul’da huzurevlerine başvuran yaşlılar ile yapmış olduğu çalışmadır. Bu araştırmaya göre huzurevine başvuran yaşlıların %25,7’sinin fiziksel, %14,7’sinin

ekonomik istismara, %18,1'inin de ihmale uğradığı belirlenmiştir. Keskinoglu ve arkadaşlarının (2004) yaptığı araştırmada yaşlı bireyleri %1,5'inin fiziksel, %2,5'inin ekonomik istismara ve %3,5'inin ihmale maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ankara'da İlhan (2006) tarafından yapılan çalışmada yaşlı bireylerde %18,2 oranında aile içi istismar tespit etmiştir. İstismarın % 40,5'ini duygusal, %29,7'sini ihmal, %20,3'ünü psikolojik istismar ve %9,5'ini fiziksel istismar oluşturmaktadır. Yine Keskinoglu ve arkadaşlarının İzmir'de olduğu bir çalışmada (2007), düşük sosyoekonomik bölgede fiziksel istismar oranı %1,5, ekonomik istismar %2,5 ve ihmal %27,4 olarak bulunurken; yüksek sosyoekonomik bölgede ise fiziksel istismar %2, ekonomik istismar %0,3 ve ihmal %11,2 olarak saptanmıştır. Aynı yıl içerisinde jinekoloji kliniğine başvuran kadın yaşlılar üzerinde yapılmış bir diğer çalışmada (Ergören, Can ve Toprak, 2007), %22,6'sının yakınlarının kendilerini yaralamaya, zarar vermeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Kıssal'ın 2008 yılında İzmir'de yakınları ile birlikte yaşayan yaşlılar üzerinde yapmış olduğu çalışmada yaşlı bireylerin %9,4'ünün psikolojik istismar, %8,2'sinin ihmal, %4,2'sinin fiziksel istismar, %2,1'inin ekonomik istismar ve %0,9'unun cinsel istismara uğradığını tespit etmiştir. İstanbul'da yapılan başka bir çalışmada ise (Kılıç, 2009) yedi huzurevinde kalan yaşlı bireylerin %20,7'sinin ihmal edilmekte, %41,4'ü istenmemekte, %23,7'si aşağılanmakta, %4,5'inin değerli eşyaları izinsiz alınmakta ve istismar edilmektedir.

Özden, Kelleci ve arkadaşları (2010) İç Anadolu'da yaşlı bireylerin şiddete uğramaları ile ilgili bir çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışmada bireylerin %4,9'unun fiziksel, %5,9'unun psikolojik, %2,3'ünün ekonomik ve %0,3'nünün de cinsel istismara maruz kaldığını belirtilmektedir. Özer'in depresyon faktörünü de ekleyerek gerçekleştirdiği çalışmada yaşlı bireylerde %51,4'ü psikolojik istismar, %35,6'sı ihmal, %21,9'u ekonomik istismar, %3,8'inde fiziksel istismar ve %0,03'ünde cinsel istismar bulgularına rastlanmıştır. Bunun dışında aile içi istismar durumuna değinen başka bir çalışmada (Daşbaşı, 2014), yaşlı bireylerin %70,9'unun bir veya birden fazla istismara uğradığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu yaşlıların %4,2'sinin fiziksel, %0,3'ünün cinsel, %64,1'inin psikolojik, %12,6'sının

ekonomik istismara ve %26,9'unun da ihmal ve terk edilmeye maruz kaldığı belirtilmiştir. Artan'ın (2016) dört farklı huzurevinde ekonomik istismar üzerine yaptığı çalışmada yaşlı bireylerin %33'ünün ekonomik istismara uğradığı tespit edilmiştir. İstismarcıların yakınlık derecesi sıralandığında ilk üçte erkek çocukların, gelinlerin ve eşlerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.7. Yaşlı İhmal ve İstismarının Önlenmesi

Yaşlı bireylerde ihmal ve istismar önlenebilir bir durumdur. Yaşlı bireyler ve yakınları genellikle ihmal ve istismarın kapsamı ve tanımı noktasında genellikle daha az bilgiye sahiptir. Bu sebeple bilgilendirici çalışmalar yürütülüp hangi önlemlerin ve stratejilerin uygulanabileceği konusunda çalışmalar yürütülmelidir. Bu önlem ve stratejileri aşağıdaki başlıklar altında ele alınmıştır.

2.7.1. Bireysel stratejiler

İstismarın önlenmesinde bireysel stratejiler ifadesi ile yaşlının kendini koruması ve yaşlı yakınlarının yaşlı bireyleri koruması kastedilmektedir. Yaşlı bireyin alabileceği önlemler şu şekilde sıralanabilir.

- Var olan sosyal ilişkileri devam ettirmek ve yeni arkadaşlıklar kurmak,
- Sosyal ve toplumsal etkinliklere, kurslara, gönüllü faaliyetlere katılmak,
- Yetersizlik yaşanabileceği durumlarda yasal açıdan bireyi koruyabilecek birisinden (aile bireyi olabilir, avukat olabilir, güvenilir başka biri) destek ve öneriler almak,
- Banka ve sosyal güvenlik bilgilerini takip edebilecek, evrakların kontrolünü sağlayacak birinden destek istemek,
- Doküman veya evrakları yanında güvenilir birisi olmadan imzalamamak,
- Evde yalnız kalmamak veya kalmak zorundaysa güvenlik önlemlerini sağlamak gerekli durumlarda güvenlik firmalarından destek almak,

- Koruyucu güvenlik hizmeti sunan kurum, kuruluş ve firmaların telefon numaralarını sürekli yanında bulundurmak,
- Olası bir durumda kimden yardım isteneceği konusunda bilgilendirme (Kalınkara, 2016: 152-153).

Yaşlı bireyin kendisinin alabileceği önlemlere ek olarak aile bireylerinin alabileceği önlemler Sayan ve Durat (2004: 103) tarafından şöyle belirtilmiştir.

- Uzun dönemde ailenin bakım gücü ve potansiyelini belirlemek,
- Alternatif bakım stratejileri geliştirmek,
- Stres ile başa çıkmayı kolaylaştıracak ilişkiler geliştirmek ve bunları sürdürmek,
- Maddi ve manevi olarak bireysel sınırları analiz etmek ve gerekli noktalarda destek aramak,
- Yaşlı bireyin bağımsızlığına müdahale etmemek ve mahremiyetine saygı göstermek

2.7.2. Hizmet sağlayıcılara yönelik stratejiler

Yaşlı bireylere sağlık hizmeti, bakım hizmeti ve sosyal hizmet sunan meslek gruplarına yönelik stratejilerdir. Yaşlının sadece bireysel olarak farkındalığını arttırmak yetersizdir. Yaşlıyı, kötü muameleyi ihbar etmekten alıkoyan pek çok duygusal ve toplumsal faktör söz konusudur. Bu nedenle de meslek gruplarının oldukça dikkatli ve bilinçli olması gerekmektedir. Bu stratejiler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- İhmal ve istismar olasılığının hangi şartlarda ortaya çıkabileceğinin farkında olmak,
- Belirtileri dikkatli bir şekilde analiz etmek,
- İhmal veya istismar tespit edildiğinde mutlaka belgelendirmek,

- Mağdurların deneyimleri hakkında bilgi sahibi olmak,
- Tekrar bir tehlike söz konusu ise gerekli yerlere bildirimleri yapmak,
- Vaka karşısında mevzuatta yer alan hükümleri eksiksiz olarak uygulamak (Daşbaşı, 2015: 219-220).

2.7.3. Toplumsal önlemler

Toplum içerisinde yaşlı yakını olsun veya olmasın her bireyin alması gereken önlemler olarak tanımlanmaktadır.

- Yaşlı bireyler ve aileleri ile birlikte iletişim halinde olmak,
- Yaşlı bireylere hizmet programlarını kapsamlı olarak gerçekleştirecek ve destekleyecek sivil gruplar oluşturmak,
- Bakım veren ailelere destek olmak amacıyla girişimcileri yönlendirmek,
- Yasal olarak suç olan tanımlanan ihmal, istismar ve kötü davranışları tanımak ve çevreyi bilgilendirmek (Sayan ve Durat, 2004: 103).

2.7.4. Kurumların alması gereken önlemler ve stratejiler

Yaşlı bireyler ile ilişki içerisinde olan her kurum ve kuruluşun alması gereken önlemler ve uygulanması gerek stratejiler bu başlık altında ele alınmaktadır.

- Yaşlıları bilinçlendirmek amacıyla eğitimler düzenlenmesi,
- Bakım hizmeti veren ailelerin ve kurumların sık sık ve detaylı olarak bakanlık tarafından denetlenmesi,
- Bakım verecek kişileri bilinçlendirmek amacıyla sertifika programlarının düzenlenmesi,
- Vaka yönetimi ve hizmet sunumu ile ilgili olarak personellere eğitim programı uygulanması,

- Denetlemelerin detaylı olarak yapılabilmesi için disiplinlerarası ekiplerin oluşturulması,
- Yaşlı haklarının artırılması ve hakları konusunda yaşlı bireylerin bilinçlendirilmesi amacıyla programların yapılması,
- İhmal ve istismar vakalarındaki yaptırımlarına caydırıcı nitelik kazandırılması,
- Basın ve yayın organlarınca yaşlı ihmali ve istismarını önlemeye yönelik bilgilendirmelere yer verilerek farkındalığın artırılması (Fadıloğlu ve Aykar, 2012: 76).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMSEL MODELİ

Sosyolojide bir araştırmanın en önemli ayaklarından biri yöntem ayağıdır. Teorik çerçevenin sağlam olması kadar yönteminin de sağlam olması araştırmanın savının, sürecinin, bulgularının ve sonucunun da sağlam olmasına olanak sağlar. Bilim yöntemsiz olmaz, dolayısıyla yöntemsiz bir araştırmaya bilimsel bir araştırma denmesi de mümkün değildir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yaşam beklentisinin artması, tıp ve teknolojideki gelişmeler ve doğurganlığın azalması hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaşlı nüfusun artmasına neden olmaktadır. Türkiye bu noktada hızla yaşlanmakta olan bir ülkedir. TÜİK (2016) verilerine bakıldığı zaman; yıllık nüfus artış hızının 2010 yılında % 15,9 iken, 2016 yılında % 13,5 olduğu görülmekte ve bu oranın 2023 yılında % 8,6'ya düşeceği tahmin edilmektedir. Buradan hareketle nüfus artış hızının neredeyse yarıya düşeceğini ve yaşlı nüfusunun genel nüfus içerisindeki oranının artacağını söylemek mümkündür. Bunun yanında TÜİK nüfus projeksiyonları incelendiğinde 2016 yılında toplam nüfus içerisinde % 8,3 olan yaşlı nüfus oranının, 2023 yılında % 10'lara çıkacağı tahmin edilmektedir. Muğla iline bakıldığı zaman 2017 yılında toplam nüfus 938.751'dir. Yaşlı nüfus oranı incelendiğinde ise 2015 yılında % 11 olan bu oran, 2016 yılında % 11.4'e yükselmiş, 2017 yılında ise % 11.6'ya çıkmıştır (TÜİK, 2017).

Sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan gelişmeler hem yaşam süresini uzatıp yaşlı nüfusun artmasına hem de yaşlanma ve yaşlılık sürecinde bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunlar bireylerin fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak değişime uğramasından kaynaklanmaktadır (Özer, 2013: 3). Teknolojik gelişmeler, kırdan kente göç ve geniş ailenin çekirdek aileye dönüşümü yaşlı bireylerde kuşaklararası ilişki noktasında krizlere sebep olmuş ve bu krizler yaşlı bireylerin yalnız kalmalarına, özgüvenlerinde azalmaya, yetersizlik duygusuna kapılmalarına ve yaşlı ihmal ve istismarına yol açmıştır (Gülen ve vd, 2013: 394).

Yaşlı ihmal ve istismarı bazı çalışmalarda aile içi şiddet tipi olarak görülmektedir. Her toplumda her kültürde görülebilen ihmal ve istismar toplumsal normlar sebebiyle gündeme gelmeyen bir konudur. İhmal ve istismar olguları toplumun “ahlak dışı” veya “ayıp” olarak nitelendirebileceği davranışları kapsamaktadır. Bu sebeple ihmal ve istismar olgularını ortaya çıkarmak oldukça zordur. Bunun nedeni ihmal ve istismara uğramış bireylerin yeniden ihmal ve istismara maruz kalacağını düşünmesi, aile üyeleri ile bağının kapacağı düşüncesi ve yalnız kalma korkusu sebebiyle olguları saklamasıdır (Daşbaşı, 2014: 37).

Araştırmanın problemi oluşturulurken son beş yılda medyaya yansımış olan ihmal ve istismar haberlerine bakılmıştır. Medyada üzerinde yapılmış olan çalışma ile son beş yılda 58 adet ihmal ve istismar haberine ulaşılmıştır. Medyaya yansımış olan vakaların çok küçük bir parçayı oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Olguların saklanması ve devamlı olması halinde psikolojik olarak sorunlar (depresyon, ajitasyon, öz saygı yitimi vb.) oluşabilmekte ve bu sorunlar sonucunda yaşlı bireylerde intihar girişimleri ve intihar olguları görülebilmektedir. Bunun yanında araştırmanın problemi oluşturulurken Muğla ilinde yapılmış olan yaşlılık çalışmaları da göz önünde tutulmuştur. Bu çalışmalar Menteşe ve Milas ilçelerinde yaşlı bireylerin sorunlarını tespit etmeye ve çözümler üretmeye odaklı olan iki ayrı çalışmadır. Menteşe ilçesinde 2016 yılında yapılmış olan çalışma kapsamında anket tekniği kullanılarak yaşlı bireylerin sosyal dışlanma ve yalnızlık düzeyleri ölçülmüştür. Milas'ta 2018 yılında gerçekleştirilen çalışmada da ise yine anket tekniği kullanılmış ve yaşlı bireylerin sorunları belirlenerek çözüm önerileri sunulmuştur. Bu çalışmalarda ihmale ve istismara yönelik bulguların elde edilmesi Muğla'da yaşlı bireylerde ihmal ve istismarın özel olarak çalışılması gereken bir alan olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de yaşlı nüfusun artması ile birlikte oluşabilecek sorunların çözümünde yapılmış olan çalışmalar oldukça önemlidir. Fakat literatüre bakıldığında yaşlı ihmal ve istismarına ait yeterli çalışmaya rastlanmamıştır. Bu kapsamda yapılan tez çalışmasının amacı Muğla özelinde yaşlı ihmal ve istismarını ortaya çıkarmak ve sosyolojik olarak sebep ve sonuçlarını ortaya koymak, literatürdeki boşluğu bir nebze de olsa doldurmak ve sorunların çözümüne katkı sağlamaktır.

Araştırma, hem sorunun sebepleri ile ortaya konması, literatürdeki boşluğa katkı sağlaması hem de sorunların çözümü noktasında sosyolojik bir veri tabanı oluşturması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca yaşlı nüfusun artması ile birlikte ortaya çıkan veya çıkabilecek olan sorunların önlenmesi noktasında bu alanda çalışan profesyonellere ve kuruluşlara yol göstermesi açısından da önem taşımaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminin 2017 verilerine bakıldığında Muğla ilinin ise toplam nüfusu 938.751 ve nüfusun % 11.6'sını altmış beş yaş ve üzeri bireyler oluşturmaktadır. Muğla ilinin 13 ilçesi bulunmaktadır ve araştırmaya bu ilçelerden dört tanesi dâhil edilecektir. Aşağıda yer alan tabloda seçilmiş olan ilçelere yer verilmiştir. Aynı zamanda bu tablo içerisinde seçilmiş olan ilçelerin toplam nüfusları, altmış beş yaş ve üzeri nüfusları ve yaşlı nüfusun ilçe nüfusuna oranı belirtilmiştir (TUİK, 2017).

Tablo 3. 1. Örneklemde yer alan ilçeler, ilçelerdeki 65 yaş ve üzeri nüfus ve belirlenen örneklem

İlçeler	Nüfus	65 Yaş ve Üzeri Bireylerin Sayısı	Yaşlı Nüfusun İlçe Nüfusuna Oranı	Belirlenen Örneklem Sayıları
Yatağan	44.504	6.439	% 14,86	10
Milas	134.774	16.899	% 12,78	10
Menteşe	108.068	12.072	% 11,37	10
Köyceğiz	34.942	4.063	% 12,06	10
Toplam	322.288	39.473		40

Yukarıda yer alan tablo 2017 ADNKS bilgilerinden hareketle oluşturularak hazırlanmıştır. Yukarıda yer alan ilçeler doğrultusunda örneklem belirlenirken olasılıklı örneklem türlerinden tabakalı ve kategorili örneklem teknikleri

kullanılmıştır. Araştırmanın örnekleme belirlenirken ilçelerin ekonomisi (sanayi, tarım, hayvancılık, turizm), göç alıp-vermesi, kır-kent ayrımı ve 65 yaş ve üzerindeki nüfusları göz önüne alınmıştır. İlçeler içerisinde örnekleme dahil edilecek mahalleler listelerden basit tesadüfî olarak seçilmiş olup, seçilen mahallelerin muhtarlıklarından edinilen bilgiye göre altmış beş yaş ve üzerindeki bireylerin evleri tespit edilerek katılımcılara ulaşılmıştır. Araştırma nitel bir araştırma olarak kurgulanmış ve bu kapsamda her ilçeden 10 kişi olmak üzere Muğla ilinde 40 derinlemesine görüşme yapılmıştır.

Tablo 3. 2. Araştırma Kapsamında Ulaşılan Mahalleler

İlçeler	Mahalleler
Yatağan	Bozarmut, Bozüyük, Gökpınar, Turgut
Milas	Akkovanlık, Dibekdere, Güllük, Ketendere, Merkez, Selimiye, Olukbaşı
Menteşe	Kafaca, Salihpaşalar, Merkez
Köyceğiz	Beyobası, Merkez, Toparlar, Zeytinalanı

Araştırma kapsamında katılımcılar belirlenirken yaşlı bireylerin ruhsal ve zihinsel engelinin bulunmamasına dikkat edilmiştir. Ruhsal ve zihinsel engeli bulunan ve yardıma ihtiyacı olan bireylere rastlandığında ihtiyaçları belirlenerek yetkili kuruluşlara bilgilendirme yapılmıştır. Bu araştırmadan elde edilen sonuçların araştırmanın evrenine genelleme amacı yoktur. Araştırmanın temel amacı Muğla ilindeki yaşlı ihmal ve istismar olgularını, altında yatan nedenleri ve toplumsal sonuçlarını tespit etmektir.

3.3. Araştırma Tekniği ve Analiz Süreçleri

Araştırma kapsamında verileri Muğla ilinin belirlenen ilçelerinde ve bu ilçelere bağlı mahallelerinde yaşayan 65 yaş üzeri bireylerle gerçekleştirilecektir. Muğla ilinde yaşlı bireylerin ihmal ve istismara uğrama durumunu ölçmek üzere yapılmış olan bu çalışmanın veri toplama aşamasında nitel araştırma tekniklerinden

derinlemesine görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme ile elde edilen nitel verilerin analizi aşamasında ise söylem analizi kullanılmıştır.

3.3.1. Ölçme

3.3.1.1. Bağımlı değişken: yaşlı ihmal ve istismarı

Yaşlılık döneminde fiziksel gerilemelerin etkisi ile birlikte bir takım psikolojik ve sosyal sorunlar da meydana gelebilmektedir. Bu sorunlara bakıldığında; aile ve toplum yapısının değişmesi ile bireyler arasındaki ilişkinin değişmesi, sağlık sorunları ile artış gösteren psikolojik sorunlar, ekonomik sorunlar, çalışma yaşamına katılamama durumu, emeklilik sürecine uyum sağlayamama, sosyal dışlanma, ayrımcılık ve ihmal ve istismar olguları olduğu söylenebilmektedir.

Yaşlılık döneminde ihmal ve istismar ile ilgili dünyada pek çok çalışma bulunmaktadır. Türkiye’de ise bu konu üzerinde alan çalışması sayısı oldukça azdır. İhmal ve istismar, toplumsal normlar ve mağdurların kişisel kaygılar sebebiyle ortaya çıkarılması ve çalışılması zor bir alandır. Fakat yaşlı sayısındaki artış, değişen toplumsal yapı ve bireyler arasındaki ilişkinin değişmesi ile bu olguların sayısında artış olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple ihmal ve istismar olgularının altında yatan bireysel ve toplumsal sebepler önem kazanmaktadır. Araştırma kapsamında yaşlı bireylerin uğradığı ihmal ve istismar türleri ile olguların ortaya çıkmasında etkili olan toplumsal ve bireysel faktörlere odaklanılmıştır.

3.3.1.2. Bağımsız değişkenler

Sosyo-demografik Değişkenler: Sosyo-demografik değişkenlerin yaşlı bireylerin maruz kaldığı ihmal ve istismar olgusuna etkisini ölçmek amacıyla cinsiyet, yaş, eğitim, gelir, medeni durum, sosyal güvence ve çocuk sayısı gibi etkenler ele alınmıştır.

Fiziksel ve/ya Ekonomik Bağımlılık: Fiziksel bağımlılık; yaşlı bireyin sağlık sorunları ya da fiziksel yetersizlikler sebebi ile başka bir bireye tam veya kısmen bağımlı olması durumu olarak tanımlanabilmektedir. Ekonomik bağımlılık ise; yaşlı bireylerin ekonomik sıkıntılar sebebiyle başka bir bireye bağımlı olması veya

başka bir bireyin aynı nedenle yaşlı bireye bağımlı olması durumu olarak açıklanabilmektedir. Bu bağımlılık durumunun yaşlı ihmal ve istismarı noktasında nasıl bir etki yarattığını ölçmek amacıyla bağımsız değişken olarak ele alınmaktadır.

Yaşanılan Yer: Araştırma kapsamında bireylerin yaşadıkları yerin ihmal ve istismar olgusuna etkisi ele alınmıştır. Yaşlı bireylerin kırdaki yaşama durumu bireylerin birincil ilişkiler kurmasını sağlayabileceği için ihmal ve istismar olgularını azaltabileceği söylenebilmektedir. Kentte ise, ikincil ilişkilerin hakim olması, bireylerin iş yaşamı ve kentte yaşamının getirdiği bir takım zorluklar ile ilişkilerini sınırlaması ve güvenlik kaygısı sebebiyle yaşlı bireylerin ihmal ve istismara maruz kalma ihtimallerinin fazla olduğu düşünülmektedir. Fiziksel yapı olarak bakıldığında yaşanılan yer ile yaşlı bireylerin yaşadığı yer ile çocuklarına veya akrabalarına olan uzaklıkları da anlatılmak istenmektedir. Fiziksel olarak uzaklığın var olması sebebiyle yaşlı bireylerin yakın çevresi ile ilişkilerinin nasıl şekillendiğini görmek amacıyla araştırma kapsamına alınmıştır.

Göç: Yaşlı bireylerin göç etmiş olma durumunun da ihmal ve istismara uğrama ihtimalleri üzerinde etkili olabileceği düşünülerek araştırmaya dahil edilmiştir. Aile bireylerinden ayrı yaşama durumu bireylerin özellikle ihmale uğrama ihtimalini arttıran bir etken olabilmektedir. Bunun yanında ikinci profili oluşturan aile bireylerinin yanına göç etmiş olan yaşlı bireyler, bir arada yaşamın getirmiş olduğu etkiler ile birlikte istismara uğrayabilmektedirler. Bunun ölçülebilmesi amacıyla değişkenler arasına eklenmiştir.

Aile Durumu: Bireylerin aile içerisindeki ilişki bağları kapsamında ele alınan bir faktördür. Bu noktada yaşlı bireylerin geniş veya çekirdek aileye sahip olmaları önemli bir etkidir. Bunun yanında aile içerisindeki öz veya üvey ebeveyn olma durumunun ihmal ve istismar olguları üzerine etkisinin olup olmadığı noktasında incelemeye alınmıştır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Yaşlanma olarak tanımlanan süreç doğumdan ölüme kadar devam eden bir süreçtir. Bir diğer bakışla yaşlanma süreci evrensel bir nitelik taşımaktadır. Fakat toplumların refah düzeyleri, yaşam standartları ve sosyo-kültürel farklılıklar yaşlanma ve yaşlılık sürecinde bireylerde farklılıklar yaratmaktadır. Bu sebeple de farklı toplumlarda yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili farklı tanımlar bulunmaktadır. Ortalama yaşam süresinin artması, bağımlı nüfusun çoğalması ile birlikte yaşlılar ile ilgili sosyal, kültürel, ekonomik, psikolojik anlamda çözülmesi gereken sorunlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu sorunlar arasında yaşlı yoksulluğu, yalnızlık, dışlanma ve ihmal ve istismar olarak sıralanabilmektedir.

Araştırma kapsamında ele alınmakta olan ihmal ve istismar olgusu Weber'in yorumlayıcı-anlayıcı sosyoloji yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu yöntemin seçilmesindeki amaç; yorumlayıcı-anlayıcı yöntemin toplumsal eylemi yorumlama ile anlamayı ve bununla akışı ve etkilerini nedensel olarak açıklamayı amaçlıyor olmasıdır (Bal, 2015: 21). Toplumsal eylemi açıklamak; bireyin eyleme verdiği öznel anlamın, eylem ve anlam arasında gerekli bağlamın kurulması yoluyla mümkün olabilmektedir (Tolan, 2005: 36-37). Weber'e göre sosyoloji, eylemin sürecini ve sonuçlarını nedensel olarak açıklayabilmek için eylemin yorumlanarak anlamaya yönelik bir bilim olarak tanımlanmaktadır. Buna paralel olarak eylemi anlamaya çalışırken yol açtığı sorunları ve sonuçları açıklamak hedeflenmelidir (Çelebi, 2007: 170-172). Yöntem bakımından Weber anlamının açıklamadan önce gelmesi gerektiğini savunmaktadır. Açıklamak, eylemler arasında mantıklı bir bağlam kurmak demektir. Bu nedenle eylemler sadece sonuçları bağlamında ele alınmayıp nedensellik çerçevesinde analiz edilmelidir (Ergun, 2013: 143-144). Araştırmada yaşlı ihmal ve istismarının toplumsal alanlarda nasıl bir etkisi olduğu, altında yatan sebeplerin analiz edilmesinde nedensellik ilişkisinin kapsamlı bir şekilde kurulması, bunun yanında bireylerin eyleme yükledikleri öznel anlamları ortaya çıkarma noktasında yorumlayıcı-anlayıcı sosyoloji yöntemi uygun görülmektedir.

Araştırma kapsamına kuramsal yaklaşım olarak istismar teorilerinden ekolojik yaklaşım uygun görülmektedir. Hem kentte hem kırdaki meydana gelen yeni yapı ile

birlikte değişen ilişkiler yaşı bireylerin ihmal ve istismara uğramasına sebep olabilmektedir. Daha önceleri aile içerisinde saygın ve otoriter konumda olan yaşı modernleşme ve modernleşmenin getirdiği dinamikler ile birlikte daha az saygın ve daha az aktif konuma gelmektedir. Bu da yaşı bireylere karşı olan tutum davranışların zaman zaman kasıtlı veya bilmeyerek olumsuz olarak değişmesine sebep olabilmektedir. Bireyler birbirini etkileyen sistemler içerisinde yer almaktadır. Sistemler arasındaki dengenin sarsılması durumu yaşı bireylerin ihmal ve istismara maruz kalmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle ihmal ve istismar olgusu incelenirken sistemler arasındaki ilişki ele alınmalı ve buradaki aksaklıklara odaklanılmalıdır. Bu kapsamda araştırma sonucunda elde edilen veriler ekolojik yaklaşım bağlamında analiz edilerek sosyolojik bir bakış açısıyla incelenmiştir. Buna ek olarak analiz kısmında çok yönlü değerlendirme yapmak amacıyla diğer teorilere de zaman zaman değinilmiştir.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın kapsamında karşılaşılan sınırlılıklardan birisi saha araştırması kısmına başlamadan önce gerekli izinlerin alınması noktasında olmuştur. Araştırma konusunun hassas olması nedeniyle resmi izin aşamasında zorluklar ile karşılaşılmış ve izin süreci uzun sürmüştür.

Araştırmanın veri toplama aşamasında görüşmecilerden sözlü onamlar alınmıştır. Görüşmecilere isterlerse görüşmeyi sonlandırabilecekleri konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Ancak buna rağmen hiçbir görüşmeci görüşmeyi yarıda kesmemiştir. Görüşme sırasında konunun hassasiyetinden kaynaklı olarak yalnız görüşme ortamının sağlanması noktasında zorluklar ile karşılaşılmıştır. Görüşmeler mümkün mertebe yalnız ve sessiz ortamlarda yapılmaya çalışılmıştır. Veri toplama aşamasında görüşmeciler izin verdiği sürece ses kaydı alınmış, ses kaydının istenmemesi durumunda not alınarak görüşmeler tamamlanmıştır. Bunun yanında görüşmeler genellikle yaşı bireylerdeki işitme kaybı nedeni ile uzun sürmüş, sorular tam olarak anlaşılıncaya kadar tekrarlanmış ve sağlıklı cevaplar alınmaya çalışılmıştır.

3.6. Araştırmanın Varsayımları

Genel olarak sosyal bilimlerde, özelde sosyolojide nitel çalışmalarda varsayımın gerek olmadığı, bunun yerine sayıltı ile devam edilmesi gerektiği yönünde bir eğilim bulunmaktadır. Oysa bilim olduğu konusunda şüphe bulunmayan sosyolojinin, bilim olmanın bir gereği olarak varsayımlardan hareketle yola çıkması ve daralttığı araştırma alanlarında bile, alanın kendi özgül koşullarına bağlı olarak sahadan alınan örneklemin verdiği bilgiler, daha önce yaşlılıkla ilgili yapılan nicel çalışmalar, gözlemler ve literatürle desteklenen verilerle bu varsayımları test etme yoluna gidebilmelidir. Bu çalışmada yapılmış olan tam da budur. Bu amaçla araştırma, temel bir varsayım ve ona bağlı alt varsayımlar oluşturularak yapılmıştır.

Bu çalışmada varsayım oluşturulmasının diğer bir nedeni; yukarıda bahsedilen ve hem Menteşe, hem de Milas ilçelerinde yaşlılıkla ilgili yapılan iki nicel çalışmadaki ihmal ve istismara ilişkin verilerden de yararlanılmasıdır. Bu çalışmalardan ilki 2016 yılında Menteşe ilçesinde yaşlılarda sosyal dışlanma ve yalnızlık düzeylerini ölçmek amacıyla 313 kişi ile gerçekleştirilen çalışmadır. Bu çalışmanın sonucunda bir bildiri hazırlanarak VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde sunulmuş ve kongre bildiriler kitabında basılmıştır.¹⁰ Diğer araştırma ise, Milas'ta 2018 yılında yaşlı bireylerin sorunlarını belirlemek ve çözüm önerileri sunmak amacıyla 502 kişi ile yapılmış olan saha çalışmasıdır.

Araştırmanın temel varsayımı; “yaşlı bireylerin ihmal ve istismarında geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçiş süreci ile birlikte değişime uğrayan aile yapısı, sosyal ilişkiler ve üretim ilişkileri etkilidir” olarak belirlenmiştir.

Bu varsayımı destekleyen alt varsayımlar ise şu şekildedir:

- Kadın olmanın birçok nokta da dezavantaj oluşturması (eğitim, istihdam, aile ilişkileri/bağları vb. alanlarda) sebebiyle yaşlı

¹⁰ Sezer, S., Gültekin, T. ve Akdemir, H. “Yaşlı Yoksulluğu ve Yaşlı Yalnızlığı: Menteşe Örneği”, VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ankara, Türkiye, s.454-461, Aralık 2016.

bireylerde kadınlar erkeklere oranla daha fazla ihmal ve istismara uğramaktadırlar.

- Göç ve buna bağlı olarak ortaya çıkan olguların (kentleşme, kentlileşme, üretim ilişkileri vb.) bireyler arasındaki bağı zayıflatması ve ekonomik kaygıları ön plana çıkarması sebebiyle yaşlı bireylerde ihmal ve istismar olguları görülmektedir.
- Evli olmak yaşlı bireylerin yalnızlığını ve başkalarına olan bağımlılığını azalttığından evli olan yaşlı bireylerde ihmal ve istismar olgularına rastlanmamaktadır.
- Yaşlanma ile birlikte meydana gelen fiziksel faaliyetlerdeki yavaşlama veya engellilik durumu ve emeklilikle birlikte yaşlı bireylerin düşük gelire sahip olması ihmal ve istismarın oluşmasında etkilidir.
- Kırsal alanlarda toplumsal ve bireysel ilişkilerin birincil ilişkiler çerçevesinde kalmış olması sebebiyle; kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerde ihmal ve istismar olguları daha azdır.
- Modernleşme sürecinin bir sonucu olarak geniş ailenin çekirdek aileye evrilmesiyle aile bireyleri arasındaki bağların zayıflaması, yaşlı bireylerin ihmal ve istismara uğramasında etkilidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Muğla ilinde yaşlı bireylerde ihmal ve istismar olgularının sosyo-ekonomik sebeplerini ortaya koymak amacı ile yapılan bu çalışmada 40 yaşlı bireyden derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler tablo 4.4., 4.5., 4.6. ve 4.7. de detaylı olarak verilmiştir. Araştırma kapsamında görüşme tekniğinin yanında gözlemler de yapılarak, veriler birlikte değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca görüşme süreçlerinde gözlemlenen bazı durumlar fotoğraflanarak bulgularla birlikte verilmiştir. Tüm bunların yanında 2016 ve 2018 yıllarında Muğla'nın Menteşe ve Milas ilçesinde yaşlı bireyler ile yapılmış olan iki farklı araştırmanın bulguları doğrultusunda elde edilen veriler ile ihmal ve istismar bulguları desteklenmiştir. Bu araştırmalar yazarın da araştırmacı olarak yer aldığı çalışmalar olup danışmanın izni ile araştırmaya dahil edilmiştir.

Menteşe ilçesinde gerçekleştirilen araştırmada 339 yaşlı bireye ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin yaş ortalamalarının 75 olduğu ve ortalama gelirin 1089 olduğu tespit edilmiştir. Eğitim profili incelendiği zaman katılımcılar ağırlıklı olarak (%61,4) ilkokul mezunudur. Katılımcıların %54,6'ı evli ve 42,2'lik bölüm ise bekâr, boşanmış, duldur. Bekâr, boşanmış, dul bireylerden %82,5'i evlenmek istemediğini, %6,3'ü evlenmek istediğini belirtmiştir. Yaşlı bireylerin evlenme isteklerini cinsiyet açısından ele alındığında kadınların %0,9'u evlenmek isterken, erkeklerin %21,6'sı evlenmek istemektedir. Evlenmek isteyen bireylerin %77,8'i yalnız olduğu için %11,1'i de eski düzenini tekrar kurmak istediği için evlenmek istediğini belirtmiştir.

Milas ilçesinde gerçekleştirilmiş olan araştırma kapsamında ise 502 yaşlı birey araştırmaya dahil edilmiştir. Bireylerin yaş ortalaması 75, gelir ortalaması 1618 TL olarak hesaplanmıştır. Eğitim profiline bakıldığında yaşlı bireylerin ağırlıklı olarak ilkokul mezunu olduğu (% 60) görülmektedir. Katılımcıların %60'ı evli, geriye kalan %40'ı bekar, boşanmış ve duldur. Bekâr, boşanmış, dul bireylerden %79,1'i evlenmek istemediğini belirtmiştir. Yaşlı bireylerin evlenme isteklerini cinsiyet açısından ele alındığında kadınların %1,6'sı evlenmek isterken, erkeklerin %85,4'ü

evlenmek istemektedir. Evlenmek isteyen bireylerin %62,5'i yalnız olduğu için evlenmek istediğini belirtmiştir.

Tablo 4. 1. Menteşe ve Milas araştırmalarında yaşlı bireylerin yalnızlık oranları

	Menteşe (%)	Milas(%)
Cevapsız	1,5	0,8
Evet	30,1	26,9
Hayır	56,3	53,2
Bazen	12,1	19,1
Toplam	100	100

Yukarıda yer alan tabloya bakıldığında her iki çalışmada yaşlı bireylerin yalnızlık hissetme durumları verilmiştir. Bu noktada ihmal ve istismar kapsamında yer alan yalnız hissetme durumları araştırmaya dahil edilmiş yapılan görüşmeler ile birlikte analiz edilmiştir.

Tablo 4. 2. Menteşe ve Milas araştırmalarında yaşlı bireylerin çocuklarından ve torunlarından beklediği ilgili görme durumları

	Menteşe		Milas	
	Evet(%)	Hayır(%)	Evet(%)	Hayır(%)
Cevapsız	2,4		3,2	
ocuklarından beklediği ilgiyi görme durumu	83,8	13,9	81,9	14,9
Cevapsız	4,7		7,0	
Torunlarından beklediği ilgiyi görme durumu	82,0	13,3	79,5	13,5

Menteşe ve Milas'ta yapılan çalışmalarda yaşlı bireylerin çocuklarından ve torunlarından beklediği ilgiyi görme durumuna bakıldığında iki çalışmada da oranların dağılımı yukarıda görülmektedir. Özellikle ihmal bulguları içerisinde sosyal destek eksikliği kapsamında bu bulgular oldukça önemlidir.

Tablo 4. 3. Mentese ve Milas araştırmalarında yaşlı bireylerin günlük yaşamlarından karşılaştıkları fiziksel zorluklar

	Menteşe (%)	Milas(%)
Kaldırımlar	23,9	29,1
Yokuşlar	24,5	14,9
Merdivenler	26,8	11,6

Bireylerin günlük yaşamda karşılaştıkları fiziksel zorluklar bireylerin sosyal yaşama katılımında önemli bir engeldir. Yaşlı bireylerin uygun olmayan fiziksel koşullar nedeniyle evde hapsolması, yalnızlaşmasına ve bunun etkisiyle dışlanmış hissetmesine neden olabilecek faktörler arasında yer almaktadır.

Tablo 4. 4. Derinlemesine Görüşmelerin Özeti – 1

	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Gelir	Eğitim Durumu	Göç Etme	Kır/ Kent	Aile Yapısı	İhmal	Türü	İstismar	Türü
G1	Erkek	66	Evli	3000	İlkokul mezunu	Göç etmemiş	Kent	Çekirdek Aile	Yok		Yok	
G2	Erkek	73	Evli	2250	İlkokul mezunu	Göç etmiş	Kent	Çekirdek Aile	Yok		Var	Psikolojik
G3	Kadın	86	Evli	1200	Okuryazar	Göç etmemiş	Kent	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Fiziksel	Var	Fiziksel, Ekonomik, Psikolojik
G4	Kadın	83	Dul	1100	Okuryazar değil	Göç etmiş	Kent	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Fiziksel, Kendini İhmal	Var	Ekonomik, Psikolojik
G5	Kadın	79	Dul	543	İlkokul mezunu	Göç etmiş	Kent	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik	Yok	
G6	Kadın	67	Bekar	543	Okuryazar	Göç etmiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik	Var	Fiziksel, Ekonomik, Psikolojik
G7	Erkek	80	Evli	543	İlkokul mezunu	Göç etmemiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Kendini İhmal	Var	Ekonomik, Psikolojik
G8	Kadın	74	Dul	543	İlkokul mezunu	Göç etmemiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Fiziksel, Kendini İhmal	Var	Fiziksel, Ekonomik, Psikolojik
G9	Kadın	81	Dul	1200	Okuryazar değil	Göç etmemiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Fiziksel, Kendini İhmal	Var	Fiziksel, Ekonomik, Psikolojik
G10	Kadın	80	Dul	543	Okuryazar değil	Göç etmiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik	Var	Ekonomik

Tablo 4. 5. Derinlemesine Görüşmelerin Özeti – 2

	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Gelir	Eğitim Durumu	Göç Etme	Kır/ Kent	Aile Yapısı	İhmal	Türü	İstismar	Türü
G11	Kadın	86	Dul	543	Okuryazar değil	Göç etmemiş	Kent	Çekirdek Aile	Yok		Yok	
G12	Erkek	76	Evli	1200	Okuryazar	Göç etmiş	Kent	Çekirdek Aile	Var	Fiziksel	Yok	
G13	Kadın	80	Dul	543	Okuryazar değil	Göç etmiş	Kent	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Fiziksel Kendini İhmal	Var	Ekonomik, Psikolojik
G14	Erkek	89	Evli	1400	Okuryazar	Göç etmemiş	Kır	Çekirdek Aile	Yok		Yok	
G15	Kadın	84	Evli	1800	İlkokul mezunu	Göç etmemiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Kendini İhmal	Yok	
G16	Erkek	73	Evli	1500	İlkokul mezunu	Göç etmemiş	Kır	Geniş Aile	Yok		Yok	
G17	Kadın	80	Evli	800	İlkokul mezunu	Göç etmemiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Kendini İhmal	Yok	
G18	Erkek	74	Evli	1400	İlkokul mezunu	Göç etmemiş	Kır	Çekirdek Aile	Yok		Yok	
G19	Erkek	95	Evli	543	İlkokul mezunu	Göç etmiş	Kent	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Fiziksel Kendini İhmal	Var	Fiziksel, Ekonomik, Psikolojik
G20	Kadın	85	Dul	543	Okuryazar değil	Göç etmiş	Kent	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik	Yok	

Tablo 4. 6. Derinlemesine Görüşmelerin Özeti – 3

	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Gelir	Eğitim Durumu	Göç Etme	Kır/ Kent	Aile Yapısı	İhmal	Türü	İstismar	Türü
G21	Erkek	68	Evli	3400	İlkokul mezunu	Göç etmemiş	Kır	Çekirdek Aile	Yok		Yok	
G22	Erkek	69	Evli	1500	Okuryazar	Göç etmemiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Fiziksel Kendini İhmal	Var	Ekonomik, Psikolojik
G23	Kadın	72	Evli	1400	İlkokul mezunu	Göç etmemiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik	Yok	
G24	Kadın	92	Dul	800	Okuryazar	Göç etmiş	Kır	Çekirdek Aile	Yok		Yok	
G25	Kadın	81	Evli	1300	İlkokul mezunu	Göç etmemiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik	Var	Ekonomik, Psikolojik
G26	Erkek	78	Evli	1400	İlkokul mezunu	Göç etmemiş	Kır	Çekirdek Aile	Yok		Var	Psikolojik
G27	Erkek	66	Evli	543	Okuryazar	Göç etmemiş	Kır	Geniş Aile	Var	Psikolojik, Fiziksel Kendini İhmal	Var	Fiziksel, Ekonomik, Psikolojik
G28	Kadın	70	Dul	1000	Okuryazar	Göç etmiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Fiziksel	Var	Fiziksel, Ekonomik, Psikolojik
G29	Kadın	87	Dul	1000	Okuryazar	Göç etmiş	Kır	Geniş Aile	Var	Psikolojik	Yok	
G30	Erkek	80	Dul	1200	İlkokul mezunu	Göç etmiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Kendini İhmal	Yok	

Tablo 4. 7. Derinlemesine Görüşmelerin Özeti – 4

	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Gelir	Eğitim Durumu	Göç Etme	Kır/ Kent	Aile Yapısı	İhmal	Türü	İstismar	Türü
G31	Kadın	83	Dul	1700	İlkokul mezunu	Göç etmiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Kendini İhmal	Var	Fiziksel, Ekonomik, Psikolojik
G32	Kadın	83	Dul	50	Okuryazar değil	Göç etmiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Fiziksel Kendini İhmal	Var	Fiziksel, Ekonomik, Psikolojik
G33	Kadın	85	Dul	543	Okuryazar değil	Göç etmemiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Kendini İhmal	Var	Ekonomik, Psikolojik
G34	Kadın	88	Dul	700	Okuryazar	Göç etmiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Fiziksel	Var	Psikolojik
G35	Erkek	79	Evli	600	Okuryazar değil	Göç etmiş	Kır	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Fiziksel	Var	Fiziksel, Ekonomik, Psikolojik
G36	Erkek	71	Evli	1680	İlkokul mezunu	Göç etmiş	Kent	Çekirdek Aile	Yok		Yok	
G37	Erkek	69	Evli	2650	Lise mezunu	Göç etmemiş	Kent	Çekirdek Aile	Yok		Yok	
G38	Erkek	80	Evli	1900	İlkokul mezunu	Göç etmemiş	Kent	Geniş Aile	Yok		Yok	
G39	Erkek	70	Evli	1750	İlkokul mezunu	Göç etmiş	Kent	Geniş Aile	Yok		Yok	
G40	Erkek	76	Evli	1950	İlkokul mezunu	Göç etmiş	Kent	Çekirdek Aile	Var	Psikolojik, Fiziksel Kendini İhmal	Var	Fiziksel, Ekonomik, Psikolojik

Katılımcılara öncelikle sosyo-demografik bilgileri almak için sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların yaş profiline bakıldığında en düşük yaş 66, en yüksek yaşın ise 95 olduğu görülmektedir. Yaş ortalamasına bakıldığında ortalama yaş 78 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların 21'i kadın 19'u erkektir. Medeni durum ele alındığında; 23'ü evli, 1'i boşanmış ve 16'sı duldur.

Araştırmaya katılan bireylerin gelir durumu incelendiğinde bireylerin aylık hane geliri 50 TL ile 3400 TL arasında değişkenlik göstermektedir. Ortalama gelire bakıldığında ise; 1220 TL olduğu görülmektedir. Bireylerin gelir kaynağı sorulduğunda emekli maaşı, yaşlılık aylığı, kira geliri ve eşimin maaşı olarak cevaplar alınmıştır. "Eşimin maaşı ile geçimimizi sağlıyoruz" diyen bireylerin tamamı kadınlardan oluşmaktadır. Bu doğrultuda kadınların iş yaşamına dahil edilmemesi veya edilmesi durumunda sosyal güvencenin yapılmamış olması kadınları ekonomik olarak eşlerine bağımlı hale getirmektedir. Araştırmaya katılan bireylerin gelir kaynaklarına bakıldığında 40 kişiden 11'inin yaşlılık aylığı ile geçimini sağladığı görülmektedir. Araştırmaya katılan bireylerin bilgilerinden hareketle katılımcıların eğitim durumu aşağıdaki şekilde tablolastırılmıştır.

Tablo 4. 8. Katılımcıların Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Birey Sayısı
Okuryazar değil	9
Okuryazar	10
İlkokul mezunu	20
Lise mezunu	1
Toplam	40

Tablo 4.8'e bakıldığında eğitim durumunun ağırlıklı olarak ilkokul mezunlarından oluştuğu görülmektedir. Eğitim durumuna göre bireylerin cinsiyet ile birlikte karşılaştırılması yapıldığında okuryazar olmayan bireylerden sekizi kadınlardan oluşmaktadır. Bu durum kadın yaşlı bireyleri istismara daha açık hale getirmektedir.

Aile ilişkilerinin ve sosyal ilişkilerin devamlılığında bireylerin göç durumunun etkili olması sebebiyle göç etme durumu araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin göç etme durumuna bakıldığında 40 katılımcıdan 20'sinin göç etmiş olduğu görülmektedir. Buna ek olarak bireylerin kiminle birlikte yaşadığı ihmal ve istismar olgularında önemli bir etken olmasından dolayı araştırma kapsamında ele alınmıştır.

Tablo 4. 9. Katılımcıların Kiminle Birlikte Yaşadığı

Kiminle Birlikte Yaşadığı	Birey Sayısı
Yalnız yaşıyor	13
Eşiyle birlikte yaşıyor	17
Kızıyla birlikte yaşıyor	1
Oğluyla birlikte yaşıyor	4
Yeğeniyle birlikte yaşıyor	1
Eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşıyor	4
Toplam	40

Tablo 4.9'ya bakıldığında araştırmaya katılan yaşlı bireylerin genellikle yalnız veya eşi ile birlikte yaşadığı görülmektedir. Bu durum bireylerin yalnızlık hissetme algısı üzerinde etkili bir faktördür. Yaşlı bireylere yalnızlık hissetme durumuna bakıldığında yalnızlık hisseden 27 katılımcıdan 10'unun yalnız yaşadığı ve yine 10 katılımcının eşi ile birlikte yaşadığı göze çarpmaktadır.

Yaşlı bireylerin yalnızlık hissetme durumlarına bakıldığında 27 birey kendini yalnız hissettiğini ifade etmiştir. Eşi ile birlikte yaşayıp yalnızlık hisseden bireylere bakıldığında yalnızlık hissetme nedenleri genellikle çocukları, gelinleri/damatları ve/ya torunlarından kaynaklı olduğu görülmektedir. Katılımcılardan G7 bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“İki tane oğlum var. İkisi de Milas'ta yaşıyor. Birisi hafta bir, on beş de bir gelir. Ama diğeri pek gelmez. Torunlarda öyle. Okula falan gidiyorlar işleri ağır tabi ama yine de yol gözlüyor insan en azından arasınlar istiyorsun.... Karşı evde kardeşim oturuyor mesela geçerken

uğrasa abi nasılsın diye sorsa olmaz mı? Hiç seslenmez. Geçenlerde hastalanmış diye duyduk teyzenle gidelim dedik. Ama ben şu merdivenlerden inip evine varamadım.”

Katılımcının ifadesine bakıldığında yalnızlık hissetmesinin diğer sebebi ise, akrabaları ve yakın çevresi ile olan ilişkisidir. Yaşlanma sürecinde fiziksel kayıplardan dolayı sosyal ilişkilerdeki azalma ve çocukların/torunların başka yerlere göç etmesi bireylerin yalnızlık hissetme durumu üzerindeki etkisini göstermektedir. Genç ve Dalkılıç'ın (2013) yapmış olduğu çalışma da yaşlı bireylerin çocukları ve akrabaları ile görüşme sıklığının yalnızlık hissetme düzeyleri üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Bu çalışma bulguları ile katılımcının söylemleri paralellik gösterir niteliktedir. Bunun yanında Menteşe'de ve Milas'ta gerçekleştirilmiş olan nicel araştırmanın bulgularına bakıldığında (Tablo 4.1.) Menteşe'de yaşlı bireylerin % 42,2'sinin kendini yalnız hissettiği, Milas'ta ise bu oranın % 46 olduğu görülmektedir.

4.1. Yaşlı Bireylerde İhmale İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında genel olarak ihmal bulgularına bakılacak olursa; ihmale uğradığı tespit edilen 27 yaşlı bireyin 19'unun kadın, 8'sinin erkek olduğu görülmektedir. Eğitim durumuna bakıldığında 8'inin okuryazar olmadığı, yine 8'inin okuryazar olduğu ve 11'inin de ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. İhmale uğrayan bireylerde medeni duruma bakıldığında 12'sinin evli, 1'inin bekar (boşanmış) ve 14'ünün dul olduğu tespit edilmiştir. İhmale uğradığı tespit edilen yaşlı bireylerin ihmal türlerine göre dağılımı tablo 4.7.'de gösterilmektedir.

Tablo 4.10. İhmal bulgularına rastlanan bireylerin ihmal türlerine göre dağılımı

İhmal Türleri	Birey Sayısı		
	Kadın	Erkek	Toplam
Fiziksel İhmal	9	6	15
Psikolojik İhmal	17	6	23
Kendini İhmal	8	6	14

Bunun yanında ihmale uğradığı belirlenen yaşlı bireylerden 19'unun kırdı, 8'inin de kentte yaşadığı görülmektedir. Görüşmelerdeki bilgiler doğrultusunda göç etme duruma bakıldığında 16'sının başka köy veya illerden göç etmiş olduğu belirlenmiştir. Son olarak bireyin fiziksel olarak bağımlılığı incelendiğinde ise; 27 bireyden 14'ünün kısmen veya tamamen bağımlı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.11. İhmal bulgularına rastlanan bireylerin kiminle birlikte yaşadığı

Kiminle Birlikte Yaşadığı	Birey Sayısı
Yalnız yaşıyor	12
Eşiyle birlikte yaşıyor	9
Oğluyula birlikte yaşıyor	3
Kızıyla birlikte yaşıyor	1
Yeğeniyle birlikte yaşıyor	1
Eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşıyor	1
Toplam	27

İhmal bulgularına rastlanan bireylerin kiminle birlikte yaşadıkları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Tabloya göre ihmale uğrayan 27 bireyden 12'i yalnız yaşamakta, 9'u da eşi ile birlikte yaşamaktadır. Yaşlı bireyler özellikle eş kaybı sonrasında kendini yalnız hissetmekte ve yaşlanmanın getirmiş olduğu bazı fiziksel kayıplar nedeniyle daha fazla eve kapanmaktadır. Çocukların eğitim, iş gibi kaygılar nedeniyle göç etmiş olması, gelin/damat ilişkilerinin sınırlı olması, ayrıca komşu ve akrabaların yeterli sosyal destek sağlamadığı durumlarda yaşlı bireyler kendini yalnız, dışlanmış ve yetersiz hissedebilmektedir.

4.1.1. Fiziksel ihmal

Yaşlı bireylerde fiziksel ihmal durumuna bakıldığında 15 yaşlı bireyin fiziksel ihmale uğradığı tespit edilmiştir. Fiziksel ihmale uğrayan bireylerin 9'u kadın, 6'sı

erkektir. Fiziksel ihmale uğrayanların medeni durumuna bakıldığında katılımcıların 7'si evli ve 8'i duldur. Bireylerin bağımlılık durumuna bakıldığında 9'u fiziksel olarak kısmen veya tamamen bağımlı, 6'sı ise bağımlı değildir.

Katılımcılardan G4 eşi vefat etmiş, okuma yazması olmayan, 83 yaşında ve oğluyla kalmakta olan bir kadındır.

“Eşim on yıl önce vefat etti. O zamandır oğlanla ikimiz kalıyoruz. O çoğunlukla dışarlarda oluyor. Evle pek ilgilenmez. Çalışmıyor da. Amcandan kalan para ile geçiniyoruz... Soba ile ısınıyoruz. Çoğu zaman evde yalnız oluyorum. Sobayı tek başıma yakamıyorum. Geçenlerde sobanın yanında tuttuğum gazeteleri tutuşturuverdim, komşular yetiştirdi sesime. Yoksa ev yanacaktı. Oğlan sadece yatmaya gelir hiçbir şeye dokunmaz. Ben de artık battaniye altında oturuyorum. Odunlar da bitti yakacak bir şey kalmadı.”

Başka bir katılımcının (G8) ise; 4 çocuğu ve 13 torunu bulunmaktadır.

“Çocuklarım da aynı köyde, ama kapımdan içeri girmezler. Kırk yılda bir seslenirler. Burada tek başıma yaşıyorum. Yattığım yerden çok zor kalkıyorum. Yemeği bile çoğu zaman komşular getiriyor. Bizde gelen tabağı boş vermezsin. Öyle gördük. Ama ben hiçbir şey koyamıyorum. Evde bir şey yok ki... Böbrek, kalp hastasıyım. Aslında doktora gitmem lazım, çok ağrım oluyor böbrekten. Ama kim götürecektir. Kimseden fayda yok ki. Çocuklardan, torunlardan hayır yok... En son iki ay önce banyo yaptım onu da komşum yaptırdı. Sözde bir sürü evlat-torun var.”

Aşağıdaki Fotoğraf 4.1 de G8'in yaşadığı ev görülmektedir. 74 yaşında olan kadın katılımcının yaşadığı evde çatı naylon bir örtü ile kapatılmıştır. Yağmur yağdığı zamanlarda içeriye su girdiğini ve yatağını ona göre yerleştirdiğini belirtmektedir. Benzer şekilde pencere kenarlarında da duvarda görülen açıklıklardan mevcuttur. Çocuklarının kendisiyle ilgilenmediğini için çatıyı komşularının örttüğünü belirtmektedir.

Fotoğraf 4. 1.

Katılımcılardan G32'nin beş çocuğu bulunmaktadır. Fakat sadece bir oğlunun kendisi ile ilgilendiğini belirtmektedir.

“Bu karşıdaki ev oğlumun. Gelin beni evde istemeyince burayı bana yaptılar. Onlar Muğla'daki evlerinde kalıyorlar. Oğlum haftada gelir yemek getirir. Getirmediği zamanlarda bazen komşular getiriyor. İdare ediyorum bir şekilde... Burada yerde yatıyorum. Örtüyü de soğuk diye evvel gün karşıdaki kızcağz getirdi geldi. ...”

Aşağıda görülen Fotoğraf 4.2 84 yaşındaki G32'nin yaşadığı yerdir. Kaldığı yer oğlunun ikinci evinin bahçesinde tek odalı bir alandır. Oda içerisinde mutfak, tuvalet ve banyo ihtiyacını karşılayabilecek bir alan bulunmamaktadır. Mutfak ve tuvalet ihtiyacını bahçede ayrılmış alanlarda gidermektedir. Katılımcı soğuk ve yağmurlu havalarda dışarıya çıkmanın oldukça zor olduğunu belirtmektedir. Banyosunu ise, gelini ne zaman gelirse o zaman yaptığını, bu sürenin bazen bir ayı geçtiğini

belirtmektedir. Herhangi bir geliri bulunmayan yaşlı birey oğlunun aylık olarak kendisine verdiği 50 TL ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştığını dile getirmektedir.

Fotoğraf 4. 2.

Katılımcılardan G12 (76) eşiyle birlikte yaşamaktadır. Geçirdiği hastalıklar sonrasında yürüme zorluğu yaşayan birey yardım almadan kısıtlı hareket imkanına sahiptir. Bu sebeple pek çok noktada eşinin yardımına muhtaçtır.

“İlaçlarımı kendim içemiyorum. Ellerim titriyor. Hanım verir. Bir sürü ilaç var. Ben zamanlarını takip edemem. Hanım da unuttur. Hani benim ilaç derim öyle getirir. ...”

4.1.2. Psikolojik ihmal

Yaşlı bireylerde psikolojik ihmal durumuna bakıldığında 23 yaşlı bireyin psikolojik ihmale uğradığı tespit edilmiştir. Psikolojik ihmale uğrayan bireylerin 17’si kadın, altısı erkektir. Psikolojik ihmale uğrayan bireylerin medeni durumuna bakıldığında

katılımcıların dokuzu evli, biri bekar (eşinden boşanmış) ve 13'ü duldur. Bireylerin bağımlılık durumuna bakıldığında 11'i fiziksel olarak kısmen veya tamamen bağımlı, 12'si ise bağımlı değildir.

Yaşlı bireylerde psikolojik ihmal olgularında bireylerin ekonomik ilişkileri etkili olabilmektedir. Katılımcılardan G22 şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

“Bundan iki sene önce falandı galiba; oğlan geldi araba alacaklarmış para istedi. Benim de elimdeki avcumdaki ne ki ona vereyim. Veremedim. Ben aylık 1500 lira alıyorum. İlaçlarımıza, masraflara ancak yetiriyorum. Öyle olunca aramayı, gelmeyi azalttılar. Aynı yerde oturuyoruz. Gelmeyeli 2 ayı geçmiştir. Gelin zaten önce de gelmezdi. ...”

G13 yatağa bağımlı 80 yaşında bir kadındır. Oğlu ve gelini ile birlikte yaşamaktadır. Hem fiziksel hem de psikolojik ihmal bulgularına rastlanan birey durumunu şu şekilde ifade etmektedir.

“İki senedir böyleyim kuzum. Gelinim bakıyor. Banyomu falan hep o yaptırır. 3 hafta olmuştur herhalde yıkanalı... Genelde gelin evde olur. Ama benim yanıma çok gelmez. İçerlerde durur. Bazen bahçeye iner. Evde olursa da burada durmaz. Beni de çıkarsalar ya bahçeye, çıkarmazlar. ...”

Yukarıdaki söylemlerden hareketle yaşlı bireyin hem fiziksel hem de psikolojik ihmale maruz kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca yaşlı birey gelinin yanına gelmemesi nedeniyle istenmediğini düşünmekte ve yalnızlığı daha fazla hissetmektedir. Bunun yanında tablo 4.2.'de görüldüğü gibi Menteşe ve Milas'ta yapılan çalışmalarda yaşlı bireylerin çocuklarından beklediği ilgiyi görmeme durumuna bakıldığında iki çalışmada da oranların yaklaşık % 15, torunlarından beklediği ilgiyi görememenin ise yaklaşık %13 olduğu görülmektedir. Çocuklardan ve torunlardan beklediği ilgiyi ve sosyal desteği görememe durumu psikolojik ihmal açısından önemli bir gösterge olarak kabul edilebilir.

Başka iki ihmal türüne ait bulgular ise G33 tarafından şu şekilde belirtilmektedir.

“Yavrum bu halde ben nasıl temizlik yapayım. Gelinim gelirse o yapıyor. En son yazın temizlemişti. Banyomu da o yaptırır, üç ay oldu yapalı... Geçenlerde bahçede yürürken düştüm ayağım şişti. Şimdi pek ayakta duramıyorum. Oğlan gelirken kedi bulmuş gelmiş canım sıkılmasın diye. Ama kedi insan gibi olur mu? Kendi gelmiyor ya ondan. ...”

G33 görüşmenin devamında kedinin gelmesi ile birlikte yalnızlığının azaldığını dile getirmiştir. Fakat oğlunun gelmemesi ve evin fiziki koşullarının dışarıya çıkmaya uygun olmaması yaşlı bireyin sosyal alandan geri çekilmesine sebep olmuştur. Evlerin genellikle yokuş ya da eğimli arazide yer alması ve sokaklarda kaygan taşların kullanılması gibi fiziki nedenler yaşlı bireyler daha çok ev içerisinde vakit geçirmesine ve kendini yalnız hissetmesine neden olabilmektedir. Menteşe’de ve Milas’ta yapılan çalışmalarda yaşlı bireylerin sosyal yaşama katılımında fiziki şartların (kaldırım, yokuş ve merdivenlerin) yaşlı bireylerin kullanımına uygun olmaması sebebiyle sosyal alanda zorluklar yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde de belirtildiği gibi yaşlı bireylerde psikolojik ihmal içerisinde bireyin yalnızlaşmasına neden olmak, izole etmek ve ilişkilerini kısıtlamak da yer almaktadır. G29 ile yapılan görüşme buna örnek olarak verilebilir.

“... Üç yıl önce kızımın yanına taşındım. Bir böbreğim yok. Karaciğerden rahatsızım. Daha bir sürü hastalığım da var. Üç evlattan bir kız bakıyor işte. Allah razı olsun... Torunlar pek arayıp sormaz. En son bir oğlumu 4-5 ay önce gördüm. Ne yapıyor bilmiyorum... Kızım bazen aşağıya marketin önüne iner, orada oturur. Beni indirmez. Gel demez yani. Ben kendim merdiveni zar zor iniyorum. Tek başıma gidip gelmek ölüm gibi. O seslenmeyince ben de bir şey demiyorum. ...”

4.1.3. Kendini ihmal

Yaşlı bireylerde kendini ihmal durumuna bakıldığında 14 yaşlı bireyin kendini ihmal ettiği tespit edilmiştir. Kendini ihmal eden bireylerin 8’i kadın, 6’sı erkektir.

Bireylerin medeni durumuna bakıldığında katılımcıların 7'si evli ve 7'si de dul olduğu görülmektedir. Yaşlı bireylerin bilerek veya bilmeyerek alışkanlık haline gelmiş davranış biçimleri kendini ihmal başlığı altında ele alınmaktadır. Buradan hareketle G17 ile yapılan görüşmede kendini ihmal durumu net bir şekilde görülmektedir.

“... Kızım benim bir sürü hastalığım var. Şeker, ritim bozukluğu, kireçlenme, ... midem de rahatsız. Bir sürü ilaç kullanıyorum... Kendim takip ediyorum ilaçlarımı. Kim edecek ya?... Bazen ilaçların saatini kaçıırıveriyorum. Akıl işte unutuyor.”

Bunun yanında G7'nin görüşmesinde ses kaydı alınmamış ama görüşme not edilmiştir. G7, duyma kaybının yanında KOAH, prostat, akciğer hastalıkları olan 80 yaşında erkek görüşmecidir. Görüşmeci yıllardır hastaneye gidip gelmekten bıktığını artık kontrollerine zamanında gitmediğini belirtmiştir. Kontrollerine geç gitmesinden dolayı bazı ilaçlarını içmediği günler olduğunu fakat bunu umursamadığını dile getirmiştir.

Bir diğer kendini ihmal bulgusu da G15'in görüşmesinden elde edilmiştir. Görüşmecinin tansiyon, şeker, safra kesesi, guatr gibi pek çok hastalığı bulunmaktadır. Düzenli beslenmesi ve ilaçlarını düzenli olarak takip etmesi gerekmektedir. Fakat yaşlı birey yatalak eşine bakarken çok yorulduğunu ve çoğu zaman ilaçlarını unuttuğunu belirtmiştir. Ayrıca görüşme sırasında şu sözleri dile getirmiştir.

“Kızım, amcan dört yıldır yatalak. Sürekli onun başındayım. Ben de yaşlandım, yoruluyorum ama çocuklara da bırakmaya içim el vermiyorum, kıyamıyorum... Amcan zaten mama ile besleniyor. Ben de ne bulursam onu yiyorum. Yemek yapmadığım zamanlarda olmuyor değil. Dolapta ne varsa o yeniyor işte. ...”

G22 görüşmesinde tansiyondan kaynaklı olarak felç geçirdiğini belirtmektedir. Fakat eşinin kendisini uyarmasına rağmen, tansiyon ve şeker ilaçlarını düzenli olarak

kullanmadığını, zaman zaman bundan kaynaklı da rahatsızlıklar geçirdiğini ifade etmektedir.

Görüşmecilerin söylemlerinin yanında görüşme sürecindeki gözlemler ve görüşme dışı sohbetlerde ortaya çıkan diğer kendini ihmal durumları şu şekilde sıralanabilir:

- Yapabileceği halde kişisel ve çevresel hijyene gerekli özeni göstermemek,
- Ağız ve diş sağlığını önemsememek,
- Düzenli ve dengeli beslenmemek,
- Spor yapmamak,
- Doktor kontrollerini bilinçli olarak ertelemek veya iptal etmek,
- İmkan olduğu halde mevsimine uygun giyinmemek,
- Gerekli olduğunu bildiği halde yardımcı cihaz kullanmamak,
- Sosyalleşebileceği ortamlardan bilinçli olarak uzak durmak, televizyon izlemeyi tercih etmek ve
- Az veya çok uyumak.

Fotoğraf 4. 3.

Yukarıda görülen fotoğraf G30'un evinde çekilmiştir. Fotoğrafta yastığın üzerindeki koyu renkli lekeler oldukça dikkat çekicidir. Görülen lekeler sadece yastık üzerinde değil bireyin sık kullandığı minderi koltuk ve diğer yastıklarda da bulunmaktadır. Bireyin hem fiziksel gücü hem de yeterli malzemesi olmasına rağmen temizliğe dikkat etmiyor olması, ortamdaki hijyen eksikliği kendine ihmal davranışı kapsamında ele alınmıştır.

4.2. Yaşlı Bireylerde İstismara İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında genel olarak istismar bulgularına bakılacak olursa; istismara maruz kaldığı tespit edilen 21 yaşlı bireyin 13'ünün kadın, 8'inin erkek olduğu görülmektedir. Eğitim durumuna bakıldığında 7'sinin okuryazar olmadığı, 6'sının okuryazar olduğu ve 8'inin de ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Bireylerde medeni duruma bakıldığında 10'unun evli, 1'inin bekar (boşanmış) ve 10'unun dul olduğu tespit edilmiştir. İstismara uğradığı tespit edilen yaşlı bireylerin ihmal türlerine göre dağılımı tablo 4.9. da gösterilmektedir.

Tablo 4.12. İstismar bulgularına rastlanan bireylerin ihmal türlerine göre dağılımı

İstismar Türleri	Birey Sayısı		
	Kadın	Erkek	Toplam
Fiziksel İstismar	7	4	11
Psikolojik İstismar	12	8	20
Ekonomik İstismar	12	6	18

Bunun yanında istismar mağduru yaşlı bireylerden 15'inin kırdı, 6'sının da kentte yaşadığı görülmektedir. Görüşmelerdeki bilgiler doğrultusunda göç etme duruma bakıldığında 12'sinin başka köy veya illerden göç etmiş olduğu belirlenmiştir. Son olarak bireyin fiziksel olarak bağımlılığı ele alındığında ise; 21 bireyden 10'unun kısmen veya tamamen bağımlı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.13. İstismar bulgularına rastlanan bireylerin kiminle birlikte yaşadığı

Kiminle Birlikte Yaşadığı	Birey Sayısı
Yalnız yaşıyor	9
Eşiyle birlikte yaşıyor	8
Oğluyla birlikte yaşıyor	2
Yeğeniyle birlikte yaşıyor	1
Eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşıyor	1
Toplam	21

İstismar bulgularına rastlanan bireylerden 9'unun yalnız, 8'inin ise eşi ile birlikte yaşadığı tabloda görülmektedir. Buradan hareketle bireylerin çocukları, torunları ve eşleri tarafından istismar edildikleri söylenebilir.

4.2.1. Fiziksel istismar

Araştırma örneklemini içinde fiziksel istismara uğrayan bireylerin sayısı 11'dir. İstismar bulgularına rastlanan bireylerin cinsiyet dağılımına bakıldığında 7'sinin kadın, 4'ünün erkek olduğu görülmektedir. Bu bireylerin 5'i evli, 1'i bekar ve 5 tanesi duldur. Eğitim durumu incelendiğinde, 3'ünün okuryazar olmadığı, 4'ünün okuryazar olduğu ve 4'ünün ilkökul mezunu olduğuna ulaşılmıştır. Ayrıca bireylerin bağımlılık durumu analiz edildiğinde 5'inin kısmen veya tamamen bağımlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında fiziksel istismara uğrayan bireylerin genellikle eş ve çocuklarından istismar davranışları gördükleri tespit edilmiştir. G40, 76 yaşında eşiyle birlikte yaşayan erkek bir katılımcıdır. Fiziksel istismar bulgularını şu şekilde aktarmaktadır.

“Kızım benim üçüncü evliliğim. Dördüncüyü de aldım şimdiki eşimin üzerine ama o öldü. Onunla resmi nikah yapmamıştık. Bununla resmi

nikahımız var. Aynı evdeyiz ama beni eve sokmuyor. Çok kavga ediyoruz. Eve giresim de gelmiyor zaten. Geçenlerde kavga ettik de elinde ne varsa kafama attı. Komşular hep sesimize çıkar. Elinde tüfek olsa düşünmez hemen vurur... O yüzden eve pek gitmem. Akşama kadar dışarılarda gezerim. ...”

Eşi tarafından bir başka fiziksel istismara maruz kalan erkek birey de G35'tir.

“Benim hanım kaçtı gitti kızım, iki aydır yok. Şimdi yalnız kalıyor ama hala evliyiz. Ne yapıyor nerede hiç bilmem. Bayramda gelir mi diye bekliyorum. Ama gelmez diyorlar... Beni evin içinde hep itelerdi. Dövdüğü de oldu, sövdüğü de oldu. Ben pek ses etmezdim. Yemeği de temizliği de ben yapardım. O hiçbir şey yapmazdı, otururdu. Canı sıkıldı mı Muğla'ya giderdi. Orada ne yapardı hiç bilmem. Zaten benimle de pek konuşmazdı. ...”

Başka bir katılımcı olan G6 eşinden boşanmış beş çocuğu olan bir kadındır. Geçimini topladığı otları pazarlarda satarak sağlamaktadır.

“Kızım benim eşimden 16 sene önce boşandım. Üstüme kadın getirdi. Ayrıldım. Çocuklarım da biliyor neden ayrıldığımı. Onlar da babalarıyla görüşmez. O beni çok döverdi. Kolumu, parmaklarımı kırdığı çok oldu... Benim oğlum bir kız seviyordu. Ben kıztı istemedim. Öyle olunca evlenmediler. Şimdi başka biriyle evli. İki tane de torunum var. Ama oğlum kinli bana. Yan evimde oturuyor hiç gelmez. Torunları bile göndermez. Ben pazarlara gidiyorum ya hiç istemiyor. Gördükçe söylenir, bağırır... Bundan 4-5 ay önceydi dövdü beni. Yüzüme kan oturmuştu. İlk de değil altıncı dayak yiyişim. Şimdi yine gördüğü yerde kırarım bir tarafını diyor. Korkuyorum! ...”

Başka bir erkek katılımcı ise oğullarından şiddet gördüğünü şu şekilde ifade etmiştir.

“Benim oğlanlar yaramaz. Aynı evde kalıyoruz. Ama beni eve pek almazlar. Ben hep sokaklarda dolaşırım. Anneleri de öyle. Oğlanlardan iki defa dayak yedim. Çok fena dövdüler. Para istediler.

Bende para yok. Yürüyemedim. Anneleri de yapmayın bile demedi (G27). ...”

Bireylerin sadece eşleri ve çocuklarından değil gelin ve damatları tarafından da istismar davranışlarına maruz kaldığı araştırma kapsamında tespit edilmiştir. Bu konuda 83 yaşında kadın katılımcı olan G32 anlattıkları şu şekildedir.

“Benim gelin biraz delidir. Yanıma pek gelmez zaten. Muğla’da oturuyorlar. Oğlan gelir de gelin istemez. Birinde beni nacakla dövdi yüzümü kesti. Yemek bile yiyemedim. Çok acı çektim. ...”

4.2.2. Psikolojik istismar

Araştırma kapsamında psikolojik istismara maruz kalan 20 yaşlı bireye ulaşılmıştır. Bu bireylerin 12’si kadın 8’i erkektir. Bireylerin medeni durumu incelendiğinde 10’unun evli, 1’inin boşanmış ve 9’ununda dul olduğu görülmektedir. Eğitim durumuna bakıldığında 6’sı okuryazar değil, 6’sı okuryazar ve 8’i ilkokul mezunudur. Psikolojik istismara maruz kalan bireylerin 10’unun kısmen veya tamamen kendi bakımı için başkalarına bağımlı olduğu görülmektedir.

Psikolojik istismar vakaları incelendiğinde kendi ihtiyaçlarını karşılayamadığı için başkalarına bağımlı olan bireylerde psikolojik istismar bulgularına rastlanmıştır. G31 bunu şöyle ifade etmektedir:

“... Kızım, ben bütün gün böyle yatıyorum. Kalkamıyorum zaten çok zor yürüyorum. Yeğenlerim bakıyor. Yemeğimi onlar getirir. Geçen gün yemek getirdiler, yiyemedim. Midem istemedi. Biraz bağırdı, söylendi. Ben bir şey demedim ama zoruma gitti. Yine de Allah razı olsun diyorum. Ne diyeyim? Onlar da olmasa kimse gelmez, gitmez. ...”

Fotoğraf 4. 4.

Yukarıdaki fotoğraf G31'e aittir. Yaşlı birey tek başına kalmakta ve yan evde oturan yeğenleri tarafından ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ama temel ihtiyaçları dışında yeğenlerini görmediğini, pencereden dışarıya bakarak onları beklediğini belirtmektedir. "Bazen gördüğümde gelin diye sesleniyorum gelmiyorlar. Bazen de duymuyormuş gibi yapıyorlar, kaçıyorlar..." diyerek bir istismar olgusunu daha dile getirmiştir.

Bir diğer katılımcı olan G27 çocukları tarafından tehdit edildiğini ve korktuğunu şöyle ifade etmektedir.

"Oğlanlardan korkuyorum. 2 defa dövdüler ya zaten. Yanlarında ağzımı açamıyorum. Bazen evden kovuyorlar. Gelirsen, para getirmezsen şöyle yaparız, böyle yaparız diyorlar. Öyle olunca birkaç gün eve gitmiyorum. Ya da gündüz vakti onlar yokken gidiyorum."

Araştırma kapsamında G8'e de azarlanma ve tehdit edilme davranışlarına maruz kalma durumunu ölçmek amacıyla sorular yöneltmiştir.

“Ben böyle gelen herkese beni huzurevine götürün diyorum. Çocuklarım bana çok kızıyor. Bir daha böyle söylersen seni döviz falan diyorlar, bağıyorlar. Ama ben ne yapayım. Onlar da ilgilenmiyorlar ki. Benim de canıma yetti. Şu halime bak! Burada nasıl yaşayayım. ...”

Fotoğraf 4. 5.

Yukarıda yer alan fotoğraf Milas'ın Dibekdere Mahallesi'nde G8'in evinde çekilmiştir. Evin duvarında bulunan baca açıklığından yağmur ile birlikte akıntıların meydana geldiği görülmekte ve G8 tarafından da akıntılar sebebiyle ağır bir kokunun olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca yapılan gözlemlerde evdeki kapılarda kırıklar olduğu görülmektedir. Evin genel haline bakıldığında etrafta yığılı halde duran pek çok koli, eski minderler, temiz olmayan battaniyeler göze çarpmaktadır. Bunun yanında evin temiz olmadığı yaşlı bireyin bu ortam içerisinde yaşamını sürdürmesinin sağlıklı olmadığı görülmektedir.

G25 ile yapılan görüşmeye bakıldığında ise;

“Benim eşim sinirli bir adamdır. Herkes ondan çekinir, geri durur. Evde de öyledir. Bana çok bağıırır. Ağzının ayarı hiç yoktur. En ufak

bir şeye bile bağırır. Ağladığım çok olur. O da görür ama huyundan vazgeçmiyor. Ben de bir şey demem. İyice sinirlenip bağırmasın diye. Allah var hiç dövmedi ama lafları pek beter. ...”

İstismar olguları sadece eş ve çocuklardan değil bireylerin komşularının davranışlarından kaynaklı da ortaya çıkabilmektedir:

“Geçenlerde yan komşu ile tartıştık. Bizim bahçeden su oraya mı gitmiş ne olmuş. Öyle bir şey işte. Bağırmaya, sövmeye başladı. Ben de bağırdım. Sonra eline odunu aldı üstüme yürüdü. Komşular yetişti geldi. Şimdi korkuyorum görünce bir şey yapar mı diye (G26).”

“... Bunlar yan komşumuz. Bizim bahçede zamanında bir incir bitmiş. Ben de dökmedim kendisi yetişmiş. Yolu göremiyoruz kes dediler. Ben de Allah’ın kendi yetiştirdiği nimet dedim. Karısı da kardeşi de beni tehdit etti. Kalbimi kırdı seni şöyle yaparım böyle yaparım dedi. Sustum ben de. Küfür yaptı bana. Yapsın varsın öyle işte kızım. Şimdi konuşuyoruz da ben her şeyi içimde tutuyorum... Komşulardan korkuyorum işte. Başka bir komşumuz daha var. Tarlalarımız yakın onlardan da korkuyorum. Onlar da bana küfür yapıyorlar. Uzaktan akrabamız oluyorlar bir de. Döverler diye korkuyorum. Burada yalnızım (G7).”

“Bir tane çocuk vardı mahallede zamanında çok önceden babasıyla tartışmıştım. Çocuk hapse girip çıkmıştı zaten. Bir akşam eve dönerken yolda karşılaştık. Beni sıkıştırdı. Tehdit etti. Elinde bıçak da vardı. Öldürebilirdi. Sonra birileri geldi onlar aldı. Sokağı kullanamaz olmuşum. Yeni duydum tekrar hapse girmiş. Rahatladım (G2).”

4.2.3. Ekonomik istismar

Ekonomik istismara maruz kalan bireylere bakıldığında 18 yaşlı bireyden; 12’sinin kadın ve 6’sının erkek olduğu görülmektedir. Bireylerin 8’i evli, 1’i bekar ve 9’u da duldur. Eğitim durumuna bakıldığında; 7’sinin okuryazar değil, 5’inin okuryazar ve

6'sının ilkököl mezunu olduğu görölmektedir. Bireylerdeki bağımlılık durumu incelendiğinde 10'unun kısmen veya tamamen başkalarına bağımlı olduğu görölmektedir. Ekonomik istismara uğramış bireylerin kırdaki ve kentte yaşama durumuna bakıldığında 13'ünün kırda yaşadığı görölmektedir.

Ekonomik istismar tanımlamalarında bireylerin para ve mallarının kendi inisiyatifinde değerlendirilmesinin engellenmesi yer almaktadır. Fakat görüşmeler sırasında elde edilen bulgularda yaşlı bireylerin istekleri dışında para ve mallarının kullanıldığı görölmektedir.

“... Benim eşim 7 yıl önce vefat etti. Bir tane üvey oğlum var. Benim çocuğum olmadı. Oldu da yaşamadılar. Üvey oğlan şimdi konuşmuyor benimle. Babasından kalan maaşı ben alıyordum. Onun daha çok ihtiyacı varmış. İlk başlarda gelirdi isterdi. Ben de torunların okullarına yardımım olsun diye verirdim... Eşimden ölünce araba, inek, mal falan kaldı. Onların hepsini satmış. Beş kuruş görmedim. Şimdi bir de maaşı alıyorum diye her yerde arkamdan laf ediyormuş (G9).”

Bir diğer ekonomik istismar olgusu gelini tarafından istismar edilen G3'ün ifadelerinde yer almaktadır:

“Biz amcanla iki kişi yaşıyoruz. Çocuklar torunlar pek gelip gitmezler. Oğlanlardan birisi de bu köyde oturuyor ama çok gelmezler. ‘Şu yemeği yaptık sana getirelim dedik’ demezler... Evin temizliğini gelin yapıyor ama para veriyoruz. Başka türlü eve dokunmazmış, öyle demiş... Torunlar da bir şey alacakları varsa öyle gelirler. O zaman da bana değil dedelerini bulurlar. Ben de para olmuyor diye gelmezler. ...”

Yaşlı bireylerde ekonomik istismar sadece bireyin elindeki parayı veya malları almak olarak düşünülmemelidir. Bireyin gelir durumu dikkate alınmadan yaptırılan harcamalarda önem taşımaktadır. Yaşlı bireyler, bir baskı altında olmasalar da yakınlarının üzüleceği, kendisiyle ilgilenmeyecekleri, ziyaret etmeyecekleri gibi

nedenlerle para vermeye, onlar adına borçlanmaya razı gelmektedirler. G10 eşinden kalan maaş ile geçinen 81 yaşında bir kadın katılımcının söylediklerine bunu görmek mümkündür: .

“Bunlar bana kredi çektirdiler kızım. Ev için lazımmış. Öyle dediler. Ben de tamam dedim. Ama çok da gönlüm yoktu. Küserler gelmezler diye korktum. Maaştan geriye bir şey kalmıyor ki. 300-400 lira falan geliyor bana. Onu da geldiklerinde torunlar isterse diye ayırmaya çalışıyorum. ...”

Bunun yanında 95 yaşında olan G19 şunları ifade etmektedir.

“... Çiftçilik yapıyordum gençken. Emekli olmadım. Kendi maaşım da yok. Çocuklar yardım ediyor. Aylık 500 lira falan veriyorlar. Burada yalnız kalıyorum. Teyzen kızın yanına gitti. Orada kalıyor. O da burada Köyceğiz’de yaşıyor. Kızımız avukatlık yapıyor, ama pek uğramaz. Bana da gel bizimle kal diyorlar ama gitmiyorum... Evde yakacak pek kalmadı. Kömürün yanına, gidip sokaktan bir şeyler toplayıp onu yakıyorum. Önceleri elden ayaktan düşmeden iyiydi. Şimdi öyle değil, her şeyi kendim yapıyorum. Çamaşırı elimde yıkıyorum... Bir tane arsam vardı. Onu kızım istedi. Diğer çocuklar burada değil gelmezler nasıl olsa bana ver dedi. Teyzen de verelim diye çok zorladı başımı didikledi. Mecburen verdim. Şimdi elde bir şey kalmadı. Verecekler de işini göreceksin. 500 lirayla ne yiyeceksin, neyi yakacaksın. Laf anlatamıyorsun bunlara. ...”

Genel olarak bakıldığında yaşlıların ihmal ve istismarının tümüyle dışarıdan kaynaklandığını söylemek pek mümkün değildir. Tek taraflı bir görüşme yapılmış olsa da bazen komşular, bazen çocuklar, bazen yakınları ile de sohbet etme şansı doğmuştur. Bu görüşmelerden edinilen bilgilere göre çocukların, yakınların veya kimi zaman devletin yardım önerileri, huzurevine gönderilme önerileri, çocukların yanında, onların yaşadığı yerde birlikte yaşama önerileri yaşlı bireyler tarafından çeşitli gerekçelerle reddedilmektedir. İçinde buldukları ihmal ve istismara açık

durumların kendi tercihlerinden de kaynaklı durumlar olduğunu bu nedenle belirtmekte fayda bulunmaktadır.

Fotoğraf 4. 6.

Fotoğraf 4. 7.

Yukarıda yer alan fotoğraflar (4.6 ve 4.7) G19'un evinde çekilmiştir. Görüntülerde görüleceği gibi ev oldukça bakımsız ve kötü durumdadır. Görüşme sırasında evin pencere ve kapılarının tam kapanmadığı ve bazı pencerelerinin kırık olduğu

gözlemlenmiştir. Bu durum özellikle yağmurlu ve soğuk havalarda evin durumunu daha da kötüleştirmektedir.

4.2.4. Cinsel İstismar

Araştırma kapsamında 40 kişi ile yapılan derinlemesine görüşmelerde cinsel istismar bulgularına rastlanmamıştır. Fakat bir katılımcının söylemlerindeki ve davranışlarındaki tedirginlikten dolayı cinsel istismara uğramış olabileceğinden şüphelenilmiştir. Bu konuda tüm sorulara rağmen katılımcının bu şüpheyi güçlendirecek herhangi bir beyanı söz konusu olmadığı için araştırmanın analizlerine dahil edilmemiştir.

Araştırma kapsamında son beş yılda medyaya yansıyan yaşlı bireylerde istismar haberleri tarandığında 58 haber içerisinde 14 haberin cinsel istismar içerdiği görülmektedir. Bu haberlerden bazıları şu şekildedir:

2014 yılında yayınlanan haberde 81 yaşında ve yalnız yaşayan S.Y'nin saldırgan tarafından önce darp edildiği daha sonra ise tecavüze uğradığı belirtilmektedir.¹¹ Bir diğer haber ise 2016 yılında gerçekleştiği belirtilen ve uyuşturucu madde kullanan birey tarafında tecavüze uğradığı tespit edilen H.U'ya ait olan haberdır. Haberde yaşlı bireyin istismar sonrasında yaşamını yitirdiği belirtilmektedir. Medyada yer alan haberlerde sadece tecavüz değil, taciz ve tecavüz girişimlerinde olduğu görülmektedir.¹² Bunlardan bir tanesi 2018 yılında 76 yaşındaki yaşlı bireyin 37 yaşındaki birey tarafından taciz edildiği ve bağırma sonucu yakınlarının gelmesiyle tecavüz girişiminden kurtulduğu belirtilmektedir.¹³ 2015 yılında yayınlanan haberde ise yaşlı bireyin önce parasının ve altınlarının alındığı daha sonra ise tecavüz edildiği görülmektedir.¹⁴ Haberler incelendiğinde yaşlı bireylerin sadece taciz ve tecavüze maruz kalmadığı beraberinde ekonomik ve fiziksel istismara da maruz kaldıkları açıkça görülmektedir.

¹¹ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/81-yasindaki-kadina-tecavuz-26358573> (Erişim Tarihi: 10.11.2018)

¹² <https://www.bolununesi.com/haber/153807/yasli-kadina-tecavuz-edip-oldurmus> (Erişim Tarihi: 10.11.2018)

¹³ <https://www.sabah.com.tr/guney/2018/08/05/yasli-kadina-cinsel-istismarda-bulunan-zanli-yakalandi> (Erişim Tarihi: 10.11.2018)

¹⁴ <http://www.milliyet.com.tr/yasli-kadina-tecavuz-ve-gasp-iddiasıyla-eskisehir-yerelhaber-613098/> (Erişim Tarihi: 10.11.2018)

4.3. Bulguların Genel Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında yaşlı bireylerdeki ihmal ve istismar olgularının nedenlerini ortaya koymak amacıyla 40 yaşlı bireyle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda hazırlanmış olan tablolara (Tablo 4.4., 4.5., 4.6. ve 4.7.) bakıldığında 27 bireyin ihmale ve 21 bireyin ise istismara maruz kaldığı görülmüştür. Bu noktada örneklemin rastgele seçilmiş olduğu göz önüne alındığında ortaya çıkan bu rakamların oldukça önemli bir veri olduğu görülmektedir. Yukarıda yer alan araştırma verilerinin analizlerinden de anlaşılacağı üzere yaşlı bireyin birden fazla ihmal ve istismara uğraması söz konusu olabilmektedir. Daşbaş'ın (2014), Ergin'in (2012) ve Artan'ın (1996) yaşlı bireylerde ihmal ve istismar üzerine yapmış olduğu çalışmalar incelendiğinde yaşlı bireylerde birden fazla ihmal ve istismar türüne rastlandığı görülmektedir. Ayrıca yaşlı bireylerin çoğunun ihmal ve istismar konusunda da bilinçli olmadığı, ancak örnekli olarak sorulduğunda kendisinin de böyle bir şey yaşadığını söylediği görülmektedir.

Menteşe ve Milas'ta yapılan çalışmalara bakıldığında göze çarpan önemli bulgulardan birisi evlenmek isteyen yaşlı bireylerin ağırlıklı olarak erkeklerden oluşmasıdır. Özellikle yaşlı kadınların evliliği istememelerinin temel nedeni, eşleri öldükten bir süre sonra hissettikleri rahatlama duygusudur. Kendileri ile birlikte bir kişinin daha bakımını üstlenmek ağır gelmektedir. Eşleri öldükten sonra onların maaşlarını alabilmeleri ve toplumsal olarak kadın yaşlıların erkeklere oranla daha fazla kabul ve yardım görmeleri de evlenmek istememelerinde önemli etkindir. Ayrıca bu iki araştırma da ortaya çıkan bir diğer önemli bulgu da yaşlı bireylerin yalnızlık hissetme durumlarının azımsanmayacak oranda olmasıdır. Bu yalnızlık duygusu ve çocuklarından, torunlarından beklediği ilgiyi gör(e)meme bireylerin kendini ihmal edilmiş ve dışlanmış hissetmesinde etkilidir.

Yaşlı bireylerde ihmal ve istismar bulgularında araştırmada da görüldüğü gibi cinsiyet dağılımı kadınlar üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu çalışma da kadınların ağırlıklı olmasının nedeni olarak toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında kadının daha pasif görülmesi ve gelirin yaşlılık aylığı etrafında yoğunlaşması gösterilebilir. G34'ün kurduğu şu cümleler bu durumu destekler niteliktedir. *“Benim bir tane çocuğum var yavrum. O da gelmez. Babası varken gelirlerdi. O söylene söylene*

getirirdi. O da ölünce iyice gelmeyiverdiler.” Literatürde Özer’in (2013), Keskinoglu’nun (2004) ve Kıssal’ın (2008) gerçekleştirmiş olduğu çalışmaların bulgularına bakıldığında kadınların erkeklere oranla daha fazla ihmal ve istismara maruz kaldığı görülmektedir. Ayrıca yabancı literatür incelendiğinde Pavlik (2001) ve Comijs’in (1998) yapmış olduğu çalışmalarda kadınlarda erkeklere oranla daha fazla ihmal ve istismar bulgularına rastlandığı belirtilmektedir.

Eğitim durumuna bakıldığında eğitim durumun düşük olması ihmal ve istismarın risk faktörleri arasında yer almaktadır. Katılımcıların eğitim durumu incelendiğinde okuryazar olmayan bireylerin daha fazla ihmal ve istismar davranışlarıyla karşılaştıkları görülmektedir. Özer’in (2013) ve Keskinoglu ve arkadaşlarının (2004) yapmış olduğu çalışmalarda da okuryazar olamama veya eğitim düzeyinin düşük olması yaşlı bireylerdeki ihmal istismar olgularında önemli bir faktör olarak belirtilmiş ve bulgulanmıştır. Bunun yanında Aslan’ın 2012 yılında gerçekleştirdiği çalışmada okuryazar olmayan yaşlı bireylerin ihmal ve istismar ortalamasının yüksek olduğu görülmektedir. İhmal ve istismar bulgularının eğitim seviyesi ile ters orantılı olmasının nedeni olarak; eğitim seviyesi yüksek bireylerin sağlıklarını koruma, hak arayabilme ve kendini ifade etme becerilerinin daha gelişmiş olması söylenebilir.

Aile tipine bakıldığında araştırmaya katılan bireylerin büyük bir kısmının çekirdek ailede yaşadığı görülmektedir. Modernleşme ile ailenin çekirdek aileye dönüşmesi, çocukların ve torunların uzak olması yaşlı bireylerin yalnız ve dışlanmış hissetmesine neden olabilmektedir. Burada aile bireylerinin göç etmiş olması da önemli bir etken olarak görülmektedir. Gerek göç ile alışılan çevreden uzaklaşılması, gerek akrabalarından ayrılma, gerekse çocukların ve torunların eğitim veya ekonomik gerekçelerle uzaklaşması bireylerin yalnızlık hissini kuvvetlendirici bir etken olarak görülmektedir. Göç ve aile yapısı, dışlanma ve yalnızlık hissini dışında yaşlı bireyler de ihmal faktörü olarak görülmektedir. Bireylerin uzakta yaşayan yakınları ile yüz yüze veya telefonla konuşma sıklığı yaşlı bireylerde ihmal edilme duygusunu oluşturduğu söylenebilir. Aslan’ın (2012) yürütmüş olduğu çalışma da aile yapısının istismar bulgularında önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada ileri yaş, yalnız yaşama ve eğitim seviyesinin de düşük olması durumlarının çekirdek aile ile birleşmesi sonucunda istismar ortalamalarının arttığı belirtilmektedir.

Araştırmada elde edilen bir diğ er bulgu ise; ihmal ve istismar davranışlarının yaşlı bireylere daha çok eşleri ve çocukları tarafından uygulandığıdır. Ayrıca eşlerin dışında gelinlerin ve torunların da ihmali ve istismarı uygulayıcı olduğu araştırma kapsamında bulgulanmıştır. Bu kapsam da araştırmada elde edilen bulgu Artan'ın (2016) çalışması ile benzerlik göstermektedir. Çalışmada yaşlı bireylere yönelik ekonomik istismar üzerinde durulmaktadır. Huzurevinde kalan bireylere uygulanan bu araştırmada istismarı uygulayan bireylere bakıldığında ilk sırada bireylerin çocuklarının yer aldığı görülmektedir.

Yapılan görüşmelere bakıldığında psikolojik ihmal, ekonomik ve psikolojik istismar sık rastlanan ihmal ve istismar türleri olmuştur. Daşbaşı'nın (2014), Özer'in ve Aslan'ın (2012) gerçekleştirmiş oldukları çalışmalar da benzer nitelik taşımaktadır. Özellikle cinsel istismar bulgularına çok az rastlanmasının nedeni konunun çok hassas olması ve bireylerin bu durumu ifade etmekte zorlandıkları söylenebilir. Yapılan görüşmeler sırasında bir katılımcının verdiği cevaplardan ve hareketlerinden şüphelenilmiş olsa da kendilerinin beyanları söz konusu olmadığı için analizlere dahil edilmemiştir.

Bağımlılık durumuna bakıldığında ihmal ve istismar olgularında bağımlılık risk faktörü olarak görülmektedir. Görüşmeler kapsamında hem bağımlı hem de ihmal ve istismara maruz kalmış bireylere bakıldığında toplamda 24 ihmal ve istismar olgusuna rastlanmıştır. Kendirli'nin (2016) 253 yaşlı birey ile gerçekleştirmiş olduğu çalışma da bağımlılık oranını ile ihmal ve istismar davranışları arasında paralellik olduğu sonucuna varılmıştır. Yaşlı bireyler yaşın artması ile meydana gelen fiziksel kayıplar ve kendi ihtiyaçlarını karşılayamama durumu bireylerin bağımlılığını arttırmaktadır. Bağımlılığın artması ile birlikte yaşlı bireyler daha korunmasız, savunmasız ve istismara açık hale gelmektedir. Başka bir ifade ile yaşlı bireylerde meydana gelen çoğunlukla kronik hastalıkların getirdiği fonksiyon kaybı ve ilerleyen süreçte artan bağımlılığın ihmal ve istismarların etkeni olduğu söylenebilmektedir.

Yaşlı bireylerin dışlanma ve yalnızlık hissetmelerinin ihmal ve istismar uğramalarında hem neden, hem de sonuçlarından birini oluşturduğu söylenebilir. Yaşlanma sürecinde meydana gelen fiziksel kayıplar bireylerin evin içerisinde daha fazla zaman geçirmesine neden olmaktadır. Bu durum bireyleri sosyal alandan ayırıp

yalnızlaşmalarına neden olmaktadır, diğer taraftan ihmalin de kapısını aralamaktadır. Tam tersi bakış açısı ile bakmak gerekirse yaşlı bireyler, maruz kaldıkları ihmal ve istismar davranışları sonucunda kendilerini yalnız, dışlanmış, özgüveni kırılmış ve değersiz hissetmektedirler. İçeride kapanma davranışları ile başlayan süreç daha ileri evrelerde depresyona dönüşebileceğinden ihmal ve istismar olgularının önlenmesi oldukça önem taşımaktadır.

Özellikle psikolojik ihmal ve istismar durumlarında yaşlı bireylerin kendini daha yalnız hissettiği söylenebilir. Bu bir kısır döngüdür. Yaşlı bireylerin azarlanma, istenmediğini düşünme ve yaşlılığın bir dezavantaj olduğu hissine kapılması durumunda bireylerin kendini yalnız hissettiği görülmektedir. Ayrıca yaşlanma ile meydana gelen yeti kayıpları yaşlı bireyin başkaları ile ilişki kurmasını zorlaştıran bir etkidir. Bu süreçte bireylere gerekli sosyal desteğin eş, çocuklar, torunlar ve yakın çevresi tarafından sağlanamadığı durumlarda da yaşlı birey kendini daha fazla yalnız ve dışlanmış hissetmektedir.

Saha çalışması sonucunda yaşlı bireylerin kiminle birlikte yaşadığına bakıldığında; genellikle yalnız veya eşleri ile yaşadıkları görülmektedir. İhmal ve istismar olgularında yalnız yaşamak bireyleri kırılmalı ve savunmasız hale getirmektedir (Daşbaşı 2004: 106). Yaşlanma ve eş kaybı gibi nedenler yaşlı bireyin diğer aile bireylerinden beklentilerini değıştirmeye bir etken olarak gösterilebilir. Bu süreçte ailenin gerekli desteği sağlamaması, oluşan yeni duruma ayak uyduramama gibi nedenler ile desteği sağlayamaması yaşlı bireylerin daha fazla yalnızlık hissetmesine ve duygusal açıdan örselenmesine neden olmaktadır.

Araştırmaya katılan yaşlı bireylere dini görevleri yerine getirme ile sosyal ilişkiler arasında bir bağ olup olmadığı sorulmuştur. Yaşlı bireylerin büyük bir bölümünün ilişkilerinde bunun etkili olmadığını dile getirmişlerdir. Fakat altı katılımcı sosyal ilişkiler ile dini görevleri yerine getirme arasında bir ilişki olduğunu ifade etmiştir. Bu bireylerin ihmal ve istismara uğrama durumu incelendiğinde dört katılımcının ihmal ve/ya istismara maruz kaldığı görülmektedir (G9, G7, G17 ve G23). G7, 80 yaşında fiziksel olarak kısmen bağımlı, erkek katılımcıdır. *“Dua ediyorum kızım. Abdest tutmuyordur ama olsun. Allah canımı alsın diye dua ediyorum. Çok çektim. Rezil oldum. Teyzen de benim yüzümden çekiyor, ona dua ediyorum. O bari çekmesin*

diye.” G9 ise; “evde hep yalnızım. Komşular falanda pek gelmez. Televizyondan falan da anlamam. Bozarım diye korkarım. Oturduğum yerden dua ederim işte.” İhmal ve istismar ile başa çıkma yöntemi olarak görülen dua etmek, ibadet etmek veya dine yönelmek gibi eylemlerin bir baş etme yöntemi olmasının yanında yalnızlıklarını azaltıcı bir unsur olduğu da göze çarpmaktadır.

Bireylere, inancın ve ibadetin sosyal ilişkilerinde nasıl etki yarattığı sorulduğunda ise G24 “okumalar bahane oluyor, birbirimize gidip geliyoruz. Cumaları da gelen giden olur. Öyle olunca ev pek boş kalmıyor... Sayıldığını hissediyorsun.” diyerek dinin bir sosyalleşme aracı olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Bunun yanında başka bir katılımcı olan G23 “kızım ibadet etmiyor olsam daha çok gelenim olurdu. Bizim burası biraz değişik. Ama ben yine de ediyorum Allah’a çok şükür.” diyerek farklı bir bakış açısını öne sürmektedir. Buradan hareketle her bireyin yaşadığı sosyal çevre ve bu çevredeki ilişkilene biçimlerinin farklı olduğu ve bu ilişkilerin kendi içerisinde ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

18. yüzyılda başlayıp, 20. yüzyılda büyük bir atılım sağlayan sanayileşme toplumları geri dönülmesi imkansız ölçülerde değiştirmiştir. Bu değişimler başta ekonomi ve aile olmak üzere tüm toplumsal kurumlarda kendini göstermiştir. Sanayileşmeye paralel ve onun da sebebi olarak bilim ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte nüfus dinamikleri değişmiş ve beklenen yaşam süresi uzamıştır. Toplumsal değişimle birlikte de toplumlar artık yaşlanan toplum halini almaya başlamıştır. Toplumda yaşlı nüfusun artmaya başlaması farklı dinamikleri ve sorunları ortaya çıkarmaya başlamıştır. Yaşlı bireylere yönelik ihmal ve istismarlar da bu sorunlar arasında yer almaktadır. Bu kapsamda yapılmış olan araştırmada, Muğla ilinin Menteşe, Milas, Köyceğiz ve Yatağan ilçelerinde yaşamakta olan 65 yaş ve üstündeki 40 yaşlı birey ile derinlemesine görüşme yapılarak ve gözlem tekniği kullanılarak veriler elde edilmiş, oluşturulan varsayımlar doğrultusunda ihmal ve istismar olguları incelenmiştir.

Araştırmanın temel varsayımı; “yaşlı bireylerin ihmal ve istismarında geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçiş süreci ile birlikte değişime uğrayan aile yapısı, sosyal ilişkiler ve üretim ilişkileri etkilidir” olarak belirlenmiştir. Saha araştırması sonucunda elde edilen verilere bakılarak bu varsayımın doğrulandığı söylenebilir. Araştırmanın bulgularına bakıldığında yaşlı bireylerin ihmal ve istismarında sosyal ilişkilerin, aile ilişkilerinin ve dolaylı olarak üretim ilişkilerinin etkili olduğu görülmektedir. Yaşlı bireylerin çocukları ve torunları ile ilişkilerinde hem ekonomik hem de çevresel faktörlerden kaynaklı meydana gelen zayıflama yaşlı bireylerin ihmal ve istismarına neden olmaktadır. G7'nin torunları için söylediği “Okula falan gidiyorlar işleri ağır tabi ama yine de yol gözlüyor insan, en azından arasınlar istiyorsun...” sözleri bu noktada önemli bir bulgudur.

Genç bireylerin modern toplum yapısı içerisinde ve üretim ilişkilerinde aktif yer alabilmek adına anne-babasının yanından ayrılmaları ve kendilerine bir hayat kurmak için yaptıkları eylemler sonucunda dolaylı olarak dahi olsa ihmal ve istismar bulguları ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca bu noktada yaşlı bireylerin gelir düzeyi gözetilmeksizin, çocukların ve torunların maddi destek sağlamayı her koşulda

ebeveyn görevi olarak görmesi de istismarın altında yatan sebeplerden biri olduğu söylenebilir.

Sanayi devrimi ile hızlanan kırdan kente göç, toplumlardaki pek çok yapıyı değişime sürüklemiştir. Bu yapıların başında da aile kurumu yer almaktadır. Kentleşme süreci ile birlikte kırdan kente yoğun olarak yaşanan genç nüfus göçü, yaşlı bireylerin kırsal alanda kalarak yalnızlaşmasına ve ihtiyaçlarını tek başına karşılamak zorunda kalmasında önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan kente göç eden yaşlı bireylere bakıldığında ise, kentlileşme sürecini tam olarak başarı ile gerçekleştirememelerinden dolayı kendilerini toplumdan geri çektikleri ve yalnızlaştıkları görülmektedir. Ayrıca yaşlı bireylerin çocukları ve torunları ile eğitim ve ekonomik sebeplerden kaynaklı daha az görüşmeye başlaması, ilişkilerin daha yüzeysel ve kısa süreli olması gibi nedenlerle yaşlı bireyler kendini ihmal edilmiş hissetmektedir.

Modern yaşam sürecinde bireysel ve çevresel faktörlerin etkisi ile bireylerin stresinin artması ve önceliklerinin değişmesi gibi nedenler ile sosyal ilişkiler farklı bir boyut kazanmıştır. Bu değişime uyum sağlamakta zorlanan yaşlı bireyler kendilerini yalnız, dışlanmış ve örselenmiş hissetmektedir.

Araştırmanın alt varsayımlarından ilkinde bakıldığında “Kadın olmanın birçok nokta da dezavantaj oluşturması (eğitim, istihdam, aile ilişkileri/bağları vb. alanlarda) sebebiyle yaşlı bireylerde kadınlar erkeklere oranla daha fazla ihmal ve istismara uğramaktadırlar” varsayımının doğrulandığı görülmektedir. Şöyle ki; araştırmanın bulgularına bakıldığında tüm ihmal ve istismar türlerinde kadınların sayısının erkeklerden daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Makrosistem içerisinde yer alan toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında, yaşlı bireylerin yaşlanma sürecinde, içinde buldukları dönemin özellikleri de baz alınarak, kadınların eğitim, iş gücü ve siyaset gibi alanlarda geri planda tutulduğu bunun sonucunda da kabullenilmiş roller çerçevesinde yaşamlarını sürdürdüğü önemli bir gerçektir. Araştırmanın bulgularına bakıldığında kadınların “eşimin maaşı ile geçiniyoruz” söylemini kullandıkları görülmektedir. Bu söylem kadınların iş

yaşamına dahil edilmemesi veya edilmesi durumunda sosyal güvencelerinin yapılmamış olması kadınları ekonomik olarak eşlerine bağımlı hale getirdiğinin bir göstergesi olarak görülmektedir. Bunun yanında mikro sistemde kadınların daha düşük eğitim seviyesine sahip olmaları kendini savunma ve korumada, fiziksel kayıplar ile de birleşince ihmal ve istismara açık hale gelmesine neden olmaktadır.

Toplumda erkeklerin hem iş yaşamında hem siyasi alanda hem de aile içi ilişkilerde baskın olarak daha fazla yer alması geniş sosyal ağlar oluşturmalarına sebep olmaktadır. Bu da erkeklerin ihmal ve istismar bulgularını daha kolay tolere edebilmesine yardımcı olmaktadır. Bu durumla ilgili olarak bir görüşmecinin söylediklerini buraya aktarmakta yarar vardır: “... *teyzen eve sokmuyor, sürekli kavga ediyoruz. Bende dışarıya arkadaşlarımın yanına çıkıyorum kahvede, parkta, dışarılarda zaman geçiriyorum (G40)*” diyerek bu süreçte sosyal çevresinin varlığının kendine yeni bir alan yarattığını belirtmektedir. Oysa kadınlar özellikle fiziksel ve ruhsal olarak zayıfladıklarında onlara ev alanının dışında bir seçenek kalmamaktadır.

Bu durumla ilgili olarak bir örnek 86 yaşındaki kadın görüşmecinin söyledikleridir: “... *kimse gelip gitmiyor. Ben de buradan pencere kenarından gelene geçene bakıyorum. Gitsem kime gideyim. Bizim gibi yaşlılardan gidebileceğin pek kimse de kalmadı. Herkesin işi gücü var. Benimle mi uğraşınlar bir de. ...*” diyerek sosyal çevresinde sohbet edebileceği, dertleşip kendini rahatlatılabileceği birilerinin olmadığını, olanlara da gittiğinde kendini yük hissettiğini söyleyerek, mecburen kendini sosyal alandan geriye çekmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi yaşlıların yalnızlaşmasında yaşın ilerlemesi ve yaş ilerledikçe kendi yaşlılarından hayatta kalanların her geçen gün azalmasının etkili olduğu görülmektedir.

İkinci olarak, “göç ve buna bağlı olarak ortaya çıkan olguların (kentleşme, kentlileşme, üretim ilişkileri vb.) bireyler arasındaki bağları zayıflatması ve ekonomik kaygıları ön plana çıkarması sebebiyle yaşlı bireylerde ihmal ve istismar olguları görülmektedir” varsayımı ve buna paralel olarak oluşturulan “modernleşme sürecinin bir sonucu olarak geniş ailenin çekirdek aileye evrilmesiyle aile bireyleri arasındaki bağların zayıflaması, yaşlı bireylerin ihmal ve istismara uğramasında

etkilidir” varsayımı ele alındığında bulgulardan hareketle bu iki alt varsayımın da doğrulandığı görülmektedir.

Şöyle ki; sanayileşme ve tarımda makineleşme süreçleri kırsal alanda yoğun bir göç dalgasına neden olmuştur. Bu sebeple kırsal alandaki aktif ve genç nüfus, yeni iş alanlarının oluşması sonucu kentlere göç etmiştir. Kırsal alanda yoğunlaşan yaşlı nüfusun, hem iş gücü yoğunluğu hem de aile içi ilişkileri büyük bir değişim ve dönüşüme uğramıştır. Mezosistemde gerçekleşen bu değişim ve dönüşüm ile birlikte, yaşlı bireylerin çocuklarından ve torunlarından ayrılmasına sebep olarak bireyleri yalnızlaştırmış, yeni sosyal ilişkiler kurmaya itmiştir.

Yaşlanma ile görülen fiziksel kayıplar ve duygusal yoğunluğun artması aile bireylerinden beklenen sosyal desteği arttırmıştır. Çocukların ve torunların üretim ilişkilerine dahil olması ve eğitim kaygıları kentin dinamikleri ile birleşince bireyleri hem sosyal ilişkilerde hem de aile içi ilişkilerde yeni düzen oluşturmaya mecbur bırakmıştır. Bunun sonucunda yaşlı bireyler toplumda geri planda kalmış ve önceden alışmış oldukları yaşam ve ilişki biçimlerinden koparılmıştır. Tüm bunlar yaşlı bireylerin kendilerini önemsiz ve eksik hissetmesine neden olmuş, farkında olmasalar bile ihmal ve istismara maruz bırakmıştır.

Araştırma kapsamında bir diğer alt varsayım “evli olmak yaşlı bireylerin yalnızlığını ve başkalarına olan bağımlılığını azalttığından evli olan yaşlı bireylerde ihmal ve istismar olgularına rastlanmamaktadır” olarak belirlenmiştir. Fakat yaşlı bireylerle yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucunda bu varsayımın doğruluğu ispatlanamamıştır.

İhmal ve istismar bulgularına rastlanan bireylerde kim tarafından bu tür davranışlara maruz bırakıldığına bakıldığında mikrosistem içerisinde ele alınan eşlerinin ve çocuklarının ön planda olduğu görülmektedir. Bu nedenle evli olan bireylerin çocukları ve/ya torunları tarafından olmasa bile eşleri tarafından ihmal ve istismar edildikleri görülmektedir.

Görüşmelerde elde edilen G25, G35 ve G40’ın söylemlerine bakıldığında eşleri tarafından ihmal ve istismar edildikleri bulgulanmıştır. Bu kapsamda yaşlı bireylerde

eş istismarı oldukça önemli bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. Bu noktada eşlerin birbiri ile ilişkileri, evlilik sürecinde ortaya çıkan sorunları çözme becerileri, yaşanan sağlık sorunları ve aileden görülen desteğin önemli olduğu düşünülmektedir.

“Yaşlanma ile birlikte meydana gelen fiziksel faaliyetlerdeki yavaşlama veya engellilik durumu ve emeklilikle birlikte yaşlı bireylerin düşük gelire sahip olması ihmal ve istismarın oluşmasında etkilidir” varsayımı incelendiğinde varsayımın doğrulandığı görülmektedir. Araştırmaya katılan ihmal ve/ya istismara uğramış bireylerin gelir düzeyine bakıldığında 26 yaşlı bireyin açlık sınırının altında bir gelire sahip olduğu görülmektedir. Emeklilik veya eş kaybı ile azalan gelir, yaşlanma ile artan bağımlılıkla birleştiğinde yaşlı bireyleri daha dezavantajlı konuma getirmektedir. Yaşlı bireylerin fiziksel ve ekonomik olarak bağımlı olmaları durumu ve düşük gelir düzeyi, kendi kararlarını alma ve kendini savunma noktasında yaşlı bireyi pasif bırakarak bireyin güçsüz olduğu düşüncesini öne çıkarıp bunun sonucunda da ihmal ve istismara açık hale getirdiği görülmektedir. Bu nokta da hem ekosistemde hem de makro sistemde görülen eksiklikler ve aksaklıkların ihmal ve istismarın oluşmasında ve toplumsal alanlarda yeniden üretilmesine yol açtığı söylenebilir.

Araştırma kapsamında ele alınan son alt varsayım ise; “kırsal alanlarda toplumsal ve bireysel ilişkilerin birincil ilişkiler çerçevesinde kalmış olması sebebiyle; kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerde ihmal ve istismar olguları daha azdır” olarak belirlenmiştir. İhmal ve istismar bulgularına rastlanan katılımcıların kırdaki ve kentte yaşama durumuna bakıldığında bireylerin yoğunluklu olarak kırsal alanlarda yaşadığı görülmektedir. Ancak yapılan görüşmelerde kır-kent dağılımı eşit olmadığı için varsayımın doğrulandığını söylemek uygun olmayacaktır. Çünkü görüşmeler ve gözlemler göstermiştir ki, kırsal alanlarda yaşayan yaşlı bireylerin de ihmal ve istismara uğramaktadırlar.

Kentleşme ve kentleşme ile aile yapısındaki değişim ve dönüşümün bu noktada önemli olduğu görülmektedir. Aynı mahallede ya da yakın uzaklıktaki yerlerde yaşamakta olan aile bireylerinin ilişkilerindeki çözülme, modern yaşamın getirmiş olduğu sonuçlar arasında yer almakta ve ihmal ve istismara da zemin oluşturmaktadır.

Herkeste aynı yaşlarda olmamakla birlikte yaşlanma süreciyle bireyler bilişsel, fiziksel, duygusal, ekonomik ve sosyal açıdan pek çok değişim ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu değişimler hem yaşlı bireyleri hem de yakınlarını farklı şekillerde etkilemektedir. Değişimlere uyum sağlayamayan yaşlı bireyler ve yakınları zorluklar ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu zorluklarla baş edemeyen bireyler bilinçli veya bilinçsiz ihmal ve istismara zemin hazırlamaktadır.

İhmal ve istismar olguları ele alınırken bireyleri çevresi ile birlikte incelemek gerekmektedir. Bu sebeple de çalışma kapsamında kuramsal çerçeve olarak ekolojik yaklaşım kullanılmıştır. Ekolojik yaklaşım, çevresi içinde birey kavramından hareketle olguların analizine odaklanmaktadır. Olgular incelenirken pek çok faktör dikkate alınmalıdır. Bu faktörler biyolojik, ailevi, kültürel ve çevresel faktörler olarak ayrılmaktadır. Buna ek olarak bireylerin sahip olduğu kaynaklar ve bakım ihtiyacı da göz önünde bulundurulmalıdır (Daşbaş, 2014: 141-143). Bu nedenle her bireyin hikayesi kendi içerisinde değerlendirilmeli, çevresel koşullar ve değerler dikkate incelenmelidir.

Aile ilişkileri ve kuşaklar arası ilişkiler; kültürel değerler, inançlar ve gelenekler doğrultusunda şekillenmektedir. Bu nedenle ihmal ve istismar olgularının önlenmesinde ve yeniden üretilmesinin engellenmesinde sadece bireye değil bireyin çevresine ve toplumsal yapılara görev düşmektedir. Bu kapsamda alınabilecek önlemler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Çocuk ve engelli bireylerde olduğu gibi yaşlılara yönelik istismarlardaki cezalar ağırlaştırılmalı ve mağdurların sözlü beyanları yeterli olmalıdır. Yaşlılara yönelik bu türden eylemlerde bulunanların cezaları infaz olduktan sonra topluma tekrar katılabilmeleri için zorunlu bir tedavi sürecinden geçmeleri ve yaşamları boyunca takip edilmeleri, sabıka dosyaları asla silinmemelidir.
- Yaşlı bireylerin sosyalleşebileceği alanlar oluşturulmalı ve yaşlı bireyler ile gençleri bir araya getirebilecek etkinlikler düzenlenerek kuşaklar arası ilişkilerin devamlılığı sağlanmalıdır.
- Başta yaşlılar olmak üzere, ayrımcılık, sosyal dışlanma, ihmal ve istismar olaylarına karşılık tüm dezavantajlı grupların haklarının ve birlikte yaşamının

öneminin anlatıldığı dersler okullarda ve üniversitelerin tüm bölümlerinde açılmalıdır.

- Aile ve yakın çevre tarafından sosyal desteğin sağlanması amacıyla gerekli kurum ve kuruluşlar programlar hazırlamalı, bilgilendirici seminerler düzenlemelidir.
- Yaşlı bireylere ihmal ve istismar hakkında detaylı bilgilendirme yapılarak, bu tip davranışlarla karşı karşıya kaldıklarında gerekli mercilere bildirilmesi gerektiği açıklanmalıdır. Şikayet yolları kolaylaştırılmalı ve adli süreçler daha az bürokratik hale getirilmelidir.
- İhmal ve istismar öyküsü olan bireylere sosyal ve psikolojik destek sağlanmalıdır.
- Toplumun tüm kesimlerine yönelik eğitimler, seminerler ve konferanslar verilerek gerekli sağduyu ve bilinç oluşturularak olguların gizli kalması engellenmelidir.
- Bakıma muhtaçlık durumunda bakım sağlayacak bireylere öncelikle eğitimler verilmeli, daha sonra ise bakım süreci sık aralıklar ile detaylı olarak denetlenmelidir. Denetlemeyi yapacak olan ekip interdisipliner bir ekip olmalıdır.
- Bakıma muhtaç olan bireylerin bakım ihtiyacını karşılayan ailelerin yükünü hafifletmek amacıyla yaşlı bireyin birkaç günlüğüne kalabileceği bakım hizmeti veren evler veya gündüz bakımevleri gibi alternatif hizmetler oluşturulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.
- Basın ve yayın organlarınca afiş, broşür, video, fotoğraf, poster gibi ekipmanlarla ihmal ve istismar kapsamına dikkat çekilerek, farkındalık yaratılmalıdır.
- Yaşlı bireyleri hakları konusunda bilgilendirmek ve haklarını savunabilmeleri için cesaretlendirilmek amacıyla gezici ekipler oluşturularak toplantılar düzenlenmelidir. Bu noktada hem kentte hem de kırdaki yaşayan bireylere ulaşmak oldukça önemlidir. Daha geniş bir kitleye ulaşabilmek adına muhtarlıklardan yardım alınabilir, toplantılar için kahvehaneler, muhtarlık gibi alanlardan yararlanılabilir.

- Yaşlı yalnızlığının önlenmesi, buna bağlı olarak ihmal ve istismarların azaltılması açısından yaşlı bireylerin sağlıklı olanlarına gerekli eğitim verildikten sonra kreşlerde, çocuk bakımevlerinde çalışmaları sağlanmalıdır.
- Üretime katılmak isteyen yaşlılara yönelik kolaylıklar sağlanmalı, gerekli eğitim olanakları yaratılmalıdır.
- Yaşlılar konusunda çalışan sivil toplum örgütleri desteklenmeli, liselerde, üniversitelerde sosyal sorumluluk kapsamın öğrencilerin belirli eğitimlerden geçirilerek yaşlılar konusunda çalışmak için gönüllü olmaları teşvik edilmelidir.
- Bu öğrencilerin yaşlılarla daha fazla iletişim kurarak, onların ihtiyaç duydukları, alışveriş, temizlik, kişisel hijyen, bahçe bakımı, hastaneye gidip gelirken refakatçilik gibi işleri yapmaları sağlanmalıdır.
- Yaşlıların en önemli sorunlarından biri yalnızlıktır. Öyle ki, günlerce bir insanla bir kaç cümle konuşma dahi yapamadıkları, insan yüzüne hasret kaldıkları gözlemlenmiştir. Bu tür sorunların yaşanmaması için gönüllerin sadece sohbet için, kitap okumak için yaşlıları belirli ve düzenli aralıklara sohbet etmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Adaman, F., ve Keyder, Ç. “Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, Avrupa Komisyonu, Sosyal Dışlanma ile Mücadele Mahalli Topluluk Eylem Programı 2002-2006.

Akçay, C. (2011). *Yaşlılık Kavramlar, Kuramlar ve Yaşlılığa Hazırlık*. İstanbul: Kriter Yayınevi.

Akdemir N, ve Görgülü Ü, Çınar F. (2008). Yaşlı İstismarı ve İhmali. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi* 15(1), 68-75.

Altan, Ö.Z., ve Şişman, Y. (2003). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar. *Kamu İş.* 7(2), 2-36.

Altan, Ö. Z. (2004). *Sosyal Politika Dersleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Arpacı, F. (2005). *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emekliler Derneği.

Arslandaş, H. ve Ergin, F. (2011). 50-65 Yaş Arasındaki Bireylerde Yalnızlık, Depresyon, Sosyal Destek ve Etki Eden Faktörler, *Turkish Journal of Geriatrics*, 2(14), 135-144.

Artan, T. (1996). Aile İçi fiziksel Yaşlı İstismarı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi*.

Artan, T. (2013). Huzurevinde Kalmakta Olan Yaşlılarda Aile İçi İstismar, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 24(2), 109-122.

Artan, T. (2016). “Huzurevinde Kalmakta Olan Yaşlılarda Yaşlı İstismarının Bir Türü Olarak Ekonomik İstismar”, *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1): 48-56

Aslan, D. “Yaşlılık Döneminde Yaşam Kalitesi Kavramı: Kadın Sağlığı Bakışı”, *Yaşlanan Kadın Sempozyumu*. 1 Ekim 2009.

Aslan, M. (2009). “Geleneksellik ve Yaşlı Dindarlığı: Taşrada Sosyal Hizmet Alamayan Yaşlıların Dindarlık Durumları Üzerine Bir İnceleme.” *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*. (2): 112-125.

Aslan, H. (2012). Yaşlıların İstismar ve İhmal İle Karşılaşma Durumları ve Etkileyen Faktörler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *İnönü Üniversitesi*.

Aslan, M. (2016). (Ed. Kalıncara, V.) Yaşlılık ve Din: Dinbilimsel Yaklaşım. Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım Sorunlar, Çözümler. (ss. 141-164). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Aydemir, A. (2015). Yaşlı İhmal ve İstismarında Bakım Veren Gelinler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi*.

Azak, A. Karamanoğlu, A. ve Sert, H., “Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi”, *1. Sağlıkta Yaşam Kalitesi Sempozyumu*, 8-10 Nisan 2004 İzmir.

Bal, H. (2015). *Sosyolojide Yöntem ve Araştırma Teknikleri.*, Bursa: Sentez Yayınları.

Balcı, Ş. G. (2017). *Sosyal Güvenlik Hakkı Açısından Yaşlı Bakımı İsveç Modeli ve Uluslararası Belgeler Işığında Bir İnceleme*. İstanbul: Onikilevha Yayıncılık.

Baran, A.G. (2003). (Ed. Velittin Kalıncara ve vd.). *Yaşlılık: Disiplinler arası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler*. Ankara: Odak Yayın.

Baran, G.A. Kalıncara, V. Aral, N, Baran, G. ve Özkan, Y. (2005). *Yaşlı ve Aile İlişkileri: Ankara Örneği*. Ankara: Aile sosyal Politikalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Batıgün, A.D. (2008). İntihar Olasılığı ve Cinsiyet: İletişim Becerileri, Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Yalnızlık ve Umutsuzluk Açısından Bir İnceleme, *Türk Psikoloji Dergisi*, 62 (23), 65-75.

Bayoğlu, S. A. (2011). (Ed. Yasemin Özkan). *Yaşlanma Sürecinde Sosyal Dışlanmaya Karşı Güçlendirme Temelli Sosyal Hizmet Müdahalesi. (Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı)*. Ankara: Maya Akademi.

Beşer, A. ve Kıssal, A. (2016). (Ed. Velittin Kalıncara). *Yaşlı İstismarı ve İhmali. (Yaşlılık: Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler)*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Birleşmiş Milletler, (2017a). World Population Ageing Report.

Birleşmiş Milletler, (2017b). World Population Ageing Highlights.

Bjorck, J.P., Thurman, W.J. (2007). Negative Life Events, Patterns of Positive and Negative Religious Coping and Psychological Functioning. *Journal for the Scientific Study of Religion*. 46(2): 159-167.

Canatan, A. (2016). (Ed. Hasan Bacanlı ve Şerife Işık Terzi). *Yaşlılar ve Toplum. (Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi)*. İstanbul: Açılım Kitabevi.

Ceylan, H. (2015). *Yaşlılık ve Refah Devleti*. İstanbul: Açılım Kitabevi.

Çağlar, T. (2017). Yaşlı Bakımı Modeller ve Uygulamalar. Ankara: Nika Yayınevi.

Çakır, V. ve Çakır, V. (2011). Yalnızlık ve Televizyon Kullanımı, *Selçuk İletişim Dergisi*, 1 (7), 131-147.

Çelebi, N. (2007). *Sosyoloji Notları*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Chatter, L.M., Taylor, R.J. ve Lincoln, K. (1999). African american Religious Participation: A Multi-Sample Comparison. *Journal for the Scientific Study of Religion*. 38 (1).132-145.

Çilingiroğlu, N. ve Demirel, S. (2004). Yaşlılık ve Yaşlı Ayrımcılığı. *Turkish Journal of Geriatrics*. 7(4), 225-230.

Çivi, S. Ve Tanrıkulu, M.Z. (2000). Yaşlılarda Bağımlılık ve Fiziksel Yetersizlik Düzeyleri ile Kronik Hastalıkların Prevelansını Saptamaya Yönelik Epidemiyolojik Çalışma. *Turkish Journal of Geriatrics*, 3(3), 85-90.

Comijs, HC., Pot, AM., Smith, JH., Bouter, LM., Jonker, C.J. (1998). Elder Abuse İn The Community: Prevalence And Consequences. *Journal of The American Geriatrics Society*. 46(7): 885-88.

Danış, M. Z. (2009). “Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar”, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Cilt: 20 Sayı: 1, s. 67-83.

Daşbaşı, S. (2014). 65 Yaş Üstü Bireylerin Aile İçi Yaşlı İstismarı Konusundaki Değerlendirmeleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Daşbaşı, S. (2015). (Ed. Harun Ceylan). Yaşlı İstismarının Önlenmesi. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Dedeoğlu, S. (2000). “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Aile ve Kadın Emeği”. *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı: 16, 139-173

Durak, M. (2016). (Ed. Hasan Bacanlı ve Şerife Işık Terzi). Yaşlılık Döneminde Psikososyal ve Bilişsel Gelişim. (*Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*). İstanbul: Açılım Kitabevi.

Ergin, F. (2012) Aydın Merkezinde Yaşlı İstismar/İhmal Prevalansı ve İlişkili Faktörler. 15.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 2-6 Ekim 2012, Bursa, Türkiye. Kongre kitabı, 1079-1081.

Ergören, A. T., Can, İ. Ö. ve Toprak, G. (2007). “Jinekoloji Kliniğine Başvuran Kadınlarda Yaşlı İstismarı”, *Adli Psikiyatri Dergisi*. 4(3): 13-20.

Ergun, D. (2013). *100 Soruda Sosyoloji*. Ankara: İmge Kitabevi.

Fadıloğlu, Ç. Ve Aykar, Ş. F. (2012). “Yaşlıda İstismar ve İhmale Yaklaşım”. *Ege Tıp Dergisi*, 51: 69-77.

Fichter, J. (1994). “Sosyolojik Nedir?”, (Çev.: Çelebi, N.), Ankara: Atilla Kitabevi.

Genç, Y., Dalkılıç P. (2013). “Yaşlıların Sosyal Dışlanma Sendromu ve Toplumsal Beklentileri”, *International Journal of Social Science*, 6(4), 461-482.

Gordon, R.M. ve Brill, D. (2001). “The abuse and neglect of the elderly”, *International Journal of Law and Psychiatry*, 24, 183-197.

Gökdağ, R. (2002). (Ed. Dursun Gökdağ). *Yaşlılık ve Yaşlılarla Yaşanan Sorunlar. Aile Psikolojisi ve Eğitimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Gülen, M., Aktürk, A., Acehan, S., Seğmen, S.M. Açıkalin, A. Bilen, A. (2013). Yaşlı İstismarı ve İhmalı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*. 3(22), 393-407.

Hablemitoğlu, Ş., Özmete, E. (2010). *Yaşlı Refahı: Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet*. Ankara: Kilit Yayınlar.

Halil, G. M. (2006). (Ed. Servet Arioğul). *Geriatrı ve Gerontoloji*. Nobel Yayınevi: Ankara.

Harris, D. (1999). “Elder Abuse in Nursing Homes: The Theft of Patients' Possessions” *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 10(3-4), 141-151.

Horozcu, Ü. (2010). Tecrübi Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki. *İnanç Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 7(1): 209-240

İlhan, F. (2006). Ankara İli Yenimahalle İlçesi Anadolu Mahallesinde Aile İçi Yaşlı İstismarının Saptanması. Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi. *Gazi Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı*.

Kahrıman, A. (2014). Türkiye’de sosyal Koruma Kapsamında Yaşlılık ve Yaşlılıkla İlgili Uygulanan Politikalar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü.*

Kalınkara, V. (2016). *Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi.* Ankara: Nobel Yayınları.

Kendirli, B. (2016). Yaşlılarda İhmal, İstismar Varlığı ve Etkileyen Etmenler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.

Keskinoğlu, P., Giray H., Pıçakçıefe, M., Bilgiç, N. ve Uçku, R. (2004). “Yaşlılarda Fiziksel, Finansal Örselenme ve İhmal Edilme”, *Türk Geriatri Dergisi*, 7(2), 57-61.

Keskinoğlu, P., Pıçakçıefe, M., Bilgiç, N., Giray H., Karakuş N. and Uçku, R. (2007). “Elder Abuse and Neglect in Two Different Socioeconomic Districts in İzmir”, *International Psychogeriatrics*, 16: 1-13.

Kılavuz, M.A. (2003). *Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi.* Bursa: Arasta Yayınları.

Kılıç, Ü. (2009). Yaşlıları Huzurevi Yaşamını Seçemeye Zorlayan Nedenlerin Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.*

Kıssal, A. (2008). İzmir’de Bir Sağlık Ocağı Bölgesindeki Yaşlıların İstismar ve İhmal ile Karşılaşma Durumları ve Etkili Olan Etmenlerin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık bilimleri Enstitüsü.*

Kıssal, A, ve Beşer, A. (2009). Yaşlı istismar ve ihmalinin değerlendirilmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(4), 357-64.

Koca, H., (1994). Ülkemiz Koşullarında Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*

Kongar, E. (1997). *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı Cilt:1-2*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Krause, N. (2004). Religion, Ageing and Health: Exploring New Frontiers in Medical Care. *Southern Medical Journal*. 97(12): 1215-1222

Kurt, G. (2008), Türkiye'de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış-Sivas İl Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Lehr, U. (1994). "Yaşlanmanın Psikolojisi", (Çev.: Eryar, N.), İstanbul: *Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı Basım ve Ciltevi*.

Litwin, H. ve Zaobi, S. (2004). "A Multivariate Examination of Explanation For The Occurrence of Elder Abuse", *Social Work Research*, 28(3), 133-142.

Mutlu, Z. (2012). Yaşlı Bireylerde Yaşam Tatmini ve Sosyal Destek İlişkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.

Oktik, N. (2004). *Huzurevinde Yaşam ve Yaşam Kalitesi: Muğla Örneği*. Muğla: Rektörlük Yayınları.

Onat, Ü. (2002). (ed. Kutsal, G.Y.), *Geriatric 2002 Sempozyum Bildirileri*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını.

Onur, B. (2000). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*. Ankara: İmge Kitabevi.

Ökem, G. Z. ve Can, M. (2014). *Yaşlılara Yönelik Uzun süreli Bakım Sistemleri ve Uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Öz, F. (2002). "Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psikososyal Açından Gözden Geçirme", *Kriz Dergisi*, 10(2): 17-28.

Özbolet, A. (2016). Beşikten Mezara: Yaşlılığın Sosyolojisi ve Din. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(2): 53-76.

Özden, D., Kelleci, M. ve Güler, N. (2010). “Yaşlı Bireylerin Ruh Sağlığının Şiddete Maruz Kalma ve Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi”. *Hemşirelikte Araştırma Dergisi*. 12(3): 5-13.

Özer, İ. (2004). Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme, Bursa: Ekin Kitabevi.

Özer, N. (2013). Yaşlı Bireylerde Depresyon İstismar ve İhmalin Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*.

Özmete, E. (2011), *Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı*, Ankara: Maya Akademi Yayınevi.

Öztop, H., Akkurt, S.Ş. (2016). (Ed. Kalınkara, V.) Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım Sorunlar, Çözümler. (ss. 43-77). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Pavlik VN, Hyman DJ, Festa NA, Dyer CB. (2001) Quantifying the Problem of abuse and neglect in adults-analysis of statewide database. *Journal of American Geriatrics Society*. (1), 45-48.

Pekcan, H. (2000). (Ed. Erkan, G. ve Işıkhan, V.). *Antropoloji ve Yaşlılık*. (ss. 51-54). Ankara: Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları.

Sapançalı, F. (2005), Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri, *Çalışma ve Toplum Dergisi*.

Sayan, A., Durat, G. (2004). “Yaşlı İstismarı ve İhmali: Önleyici Girişimler”. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 7 (3), 97-106.

Schiemberg, L. B., Gans, D. (2014). “An Ecological Framework for Contextual Risk Factors in Elder Abuse by Adult Children”, *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 11 (1), 79-103

Schiarnberg, L. B., Barboza, G., Oehmke, J., Zhang, Z., Griffiore, R. J., Weatherill, R. P., Heydrich, L., Post, L. A. (2011). "Elderly Abuse in Nursing Homes: An Ecological Perspective", *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 23 (1), 190-211.

Sezer, S. (2004). *Muğla'da Kentlileşme ve Kent Yönetimine Katılım*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Muğla Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Sezer, S., Gültekin, T. ve Akdemir, H. "Yaşlı Yoksulluğu ve Yaşlı Yalnızlığı: Mentеше Örneği", *VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, Ankara, Türkiye, s.454-461, Aralık 2016.

Şahin, F. ve Yağan, M. (2013). (Ed. Mustafa Altındış) *Yaşlılarda Güncel Sağlık Sorunları*, İstanbul: Tıp Kitabevi.

Şentepe, A. (2015). Yaşlılık Döneminde Dini Başa Çıkma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 186-205.

Şentürk, Ü. (2018). *Yaşlılık Sosyolojisi Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri*. Bursa: Dora Basım-Yayın.

Tartanoğlu, Ş. (2011). "Sosyal Dışlanma". *Sosyal Politika*. (Ed: Tokol, A., Alper, Y.) Bursa: Dora Basım-Yayın.

Tolan, B. (2005), *Sosyoloji*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Tören, T. (2006). *Türkiye'de Kapitalizmin Gelişimi*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Tufan, İ. (2001). Yaşlanan Dünya'da bir Delikanlı: Türkiye. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 12(3), 27-49.

Tufan, İ. (2002). *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık Sosyolojik Yaşlanma*. Aykırı Yayınları. İstanbul.

Tufan, İ., Yazıcı, S. (2009). Yaşlılıkta Kuşaklararası İlişkiler. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20(1), 47-52.

Tuna, M., Şen, H. Durdu, Z. (2011). *Modern Toplumun İnşası*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Tümtaş, M.S. (2012). *Kent, Mekan ve Ayrışma: Kentsel Mekandan Ayrışma Dinamikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Türkarşlan, N. (2014). *Sosyolojiye Giriş: Sosyolojinin Temel Tartışmaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre illerin toplam nüfusları ve 65 yaş ve üzeri nüfus oranları”. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>.

Türkiye İstatistik Kurumu (2015). “Senaryolara Göre Seçilmiş Yaş Grupları Nüfusları”, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1027.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2016). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre illerin toplam nüfusları ve 65 yaş ve üzeri nüfus oranları”. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2016). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre ilçeler, ilçelerdeki 65 yaş ve üzeri nüfus”. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2017). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre illerin toplam nüfusları ve 65 yaş ve üzeri nüfus oranları”. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2017). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre ilçeler, ilçelerdeki 65 yaş ve üzeri nüfus”. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>.

Uysal A. (2002). Dünyada Yaygın Bir Sorun: Yaşlı İstismarı ve İhmali. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5(2), 43–49.

Yıldırım, K.Y. (2005). Yaşlı İstismarı ve Önlenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*. 21(1), 167-174.

Yıldırım, K. (2007). *Sosyal Hizmet*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

WHO. (1984). The Uses Of Epidemiology in The Study Of The Elderly. World Health Organization: Technical Report Series, No: 706.

WHO. (2008). A Global Response to Elder Abuse and Neglect: Building Primary Health Care Capacity to Deal with the Problem Worldwide: Main Report.

WHO. (2011). Global Health and Aging. https://www.who.int/ageing/publications/global_health.pdf

WHO. (2017). Elder Abuse. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs357/en/>

EK_A: Yarı Yapılandırılmış Soru Formu

1. Kendinizi tanıtır mısınız? (Cinsiyeti, doğum yeri, yaş, eğitim durumu)
2. Aylık hane halkı geliriniz ne kadar? Bireysel olarak bir geliriniz var mı? Gelirinizin kaynağı nelerdir? Devletten yaşlılık aylığı veya bakım parası gibi desteklemeler alıyor musunuz? Alıyorsanız memnun musunuz veya eksik gördüğünüz bir şey var mı?
3. Kiminle birlikte yaşıyorsunuz? Yaşadığınız insanlardan memnun musunuz? Memnun değilseniz neden?
4. Kaç çocuğunuz ve torununuz var?
5. Çocuklarınız, torunlarınız nerede oturuyorlar ve ne işe yapıyorlar? Ne sıklıkla görüşebiliyorsunuz? (Yüz yüze ve telefonla ayrı ayrı) Görüşme sıklığınızdan memnun musunuz?
6. Çocuklarınızın evine gezmeye ya da kalmaya gider misiniz? Var ise; gelin/lerinizle ve/ya damat/larınızla olan ilişkiniz nasıl, herhangi bir probleminiz var mı?
7. Eşiniz varsa, eşinizle olan ilişkiniz nasıl? Gün içerisinde eşinizle ne kadar süre birlikte zaman geçirirsiniz? Bir aradayken ne tür aktiviteler yaparsınız? Ev içindeki işlerin yapılmasıyla ilgili görev dağılımı nasıldır?
8. Komşularınızla olan ilişkileriniz nasıl? Komşularınızla ilgili herhangi bir rahatsız edici durumla karşılaştınız mı?
9. Gündelik yaşamda hangi işlerinizi ve ihtiyaçlarınızı kendiniz yapıp giderebiliyorsunuz? Yapıp gideremedikleriniz varsa bunlar için kimden yardım alıyorsunuz?

- 10.** Evinizde ne kadar sıklıkla yemek pişer ve kaç öğün yemek yersiniz? Her öğünün bir saati var mı? Beslenmeniz sizi tatmin ediyor mu? Her istediğinizi alabiliyor musunuz? Sağlık dışında istediğinizi almanız veya yemenizi engelleyen birileri ya da sebepler var mı?
- 11.** Banyo yapma sıklığınız nedir? Desteksiz banyo yapabiliyor musunuz? Eğer destek alıyorsanız size kim destek oluyor?
- 12.** Sağlık durumunuz nasıl, herhangi bir hastalığınız veya engel durumunuz var mı? Sağlık hizmetlerine nasıl ulaşıyorsunuz ve ulaşmakta zorluk çekiyor musunuz? Her ihtiyacınız olduğunda veya istediğinizde hastaneye gidebiliyor musunuz?
- 13.** Sürekli kullandığınız ilacınız/ilaçlarınız var mı? Var ise; ilaçlarınızı saatinde mi içiyorsunuz? İlaç takibinizi kendiniz mi yapıyorsunuz? Kendiniz yapamıyorsanız; kimden yardım alıyorsunuz?
- 14.** Kendinizi yalnız hissettiğiniz zamanlar oluyor mu? Bu zamanların bir özelliği var mı? Kendinizi yalnız hissettiğiniz zamanlarda yalnızlığınızı gidermek için neler yaparsınız? Mutsuz veya yalnız hissettiğinizde ilk olarak kimi yanınızda istersiniz veya arasınız?
- 15.** Ailenizden veya başka bir kimseden fiziksel veya psikolojik olarak şiddet gördünüz mü? Eğer şiddet söz konusu ise; kim/ler tarafından uygulandı? Ne zaman uygulandı? Ne kadar süre uygulandı? Herhangi bir tedavi alındı mı?
- 16.** Azarlama, lakap takma ve aşağılama gibi sizi incitebilecek herhangi bir durumla karşılaştığınızda bu durum size neler hissettirdi? Bu durumlardan hangileri ile karşılaştınız? Kim tarafından uygulandı?

17. Herhangi birisi veya birilerinin cinsel imalı söz veya davranışına maruz kaldınız mı? Çevrenizden veya ailenizden herhangi biri veya birileri istenmediğiniz bir şekilde vücudunuza dokundu mu? (Öpme, okşama, dokunma vb.) Buna nasıl bir tepki verdiniz?
18. Fiziksel, ekonomik ve/ya cinsel yetersizliklerden kaynaklı olarak hor görüldüğünüz de neler hissettiniz? Neden hor görüldüğünüzü düşündünüz?
19. Herhangi bir konuda birisi veya birileri tarafından kullanıldığınızı hissettiniz mi? Eğer hissettiyseniz bu konular nelerdir?
20. Çevreniz ya da aile bireyleri tarafından istenmediğinizi düşündüğünüzde neler hissettiniz? Yaşadığınız evde istenmediğinizi hissettiniz mi?
21. Ekonomik olarak aile bireylerinden veya herhangi birisinden destek alıyor musunuz? Ya da siz herhangi bir yardım da bulunuyor musunuz? Maddi olarak yardıma ihtiyacınız olduğunda kimden yardım istersiniz?
22. Herhangi bir sebeple birisi veya birileri tarafından tehdit edildiniz mi? Eğer tehdit edildiyse; tehdit edilme sebebiniz nelerdi? Çevrenizde korktuğunuz ve/ya sizi tedirgin eden insan/lar var mı? Var ise; neden korkmanıza veya tedirgin olmanıza sebep oluyorlar?
23. Kendinizi aileniz ve sosyal çevreniz tarafından dışlanmış hissediyor musunuz? Hissediyorsanız bunun sebebi ne olabilir?
24. Dini vecibelerinizi yerine getiriyor musunuz? Hacca gittiniz mi? İnsanların size yaklaşımında bu önemli mi? Gündelik hayatınız da size ne gibi etkileri oluyor?

EK_B: İzin Dilekçesi

T.C.
MUĞLA VALİLİĞİ
Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü

Sayı : 17690078/307/ **1185**
Konu: Tule GÜLTEKİN

05/12/2017

VALİLİK MAKAMINA

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yrd. Doç. Dr. Sergender SEZER danışmanlığında "Yaşlı Bireylerde İhmal ve İstismar Olgularının Sosyo-Ekonomik Nedenleri Muğla Örneği" konulu yüksek lisans tezi yazmakta olan Tule GÜLTEKİN'in 20/10/2017 tarihli dilekçesinde; İlimiz Yatağan, Milas, Köyceğiz ve Menteşe İlçelerinde 40 yaşlı bireyle görüşme yapılacağı ve bu kapsamda Etik Kurul Başvurusu için "araştırmanın yapılmasında herhangi bir sakınca" olup olmadığı hakkında Müdürlüğümüzün görüşüne ihtiyaç duyulmuş olup, söz konusu araştırmanın yapılabilmesi için herhangi bir sakınca görülmemektedir. Makamlarınızca uygun görülmesi halinde anılan araştırma kapsamında gerekli iznin verilmesi hususunu;

Olurlarınıza arz ederim.

İlkey TÜRKÖĞLU
İl Müdür V.

OLUR
30/11/2017

Kamil KÖTEN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek: Dilekçe (1 Syf.)

Adres: Emir Beyazıt M. Cumhuriyet C. No:4/3 MUĞLA
Telefon: (0252) 214 1240 Fax: (252) 214 3157
e-posta: mugla@bile.gov.tr Elektronik Ağ: <http://mugla.aile.gov.tr/tr>

İrtibat: Veri İşl. Nazlı AKCA
Dahili: 119

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: TULE GÜLTEKİN

Doğum Yeri: AYDIN

Doğum Tarihi: 03.10.1991

Medeni Hali: Bekar

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 2015-2018

Lisans: Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 2010-2015.

Lise: Emel Mustafa Uşaklı Anadolu Lisesi, 2006-2010.

MESLEKİ BİLGİLER

Akdeniz Üniversitesi Anesteziyoloji ve Reanimasyon Ana Bilim Dalı - Algoloji Bilim Dalı, ANTALYA (Stajyer Öğrenci)

Aydın Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi, AYDIN (Stajyer Öğrenci)

Antalya Aile Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ve Kepez Sosyal Hizmet Merkezi, ANTALYA (Stajyer Öğrenci)

Antalya Huzurlu Yaşam Özel Bakım Merkezi, ANTALYA (Sosyal Çalışmacı)